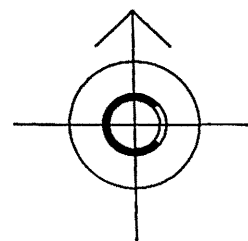
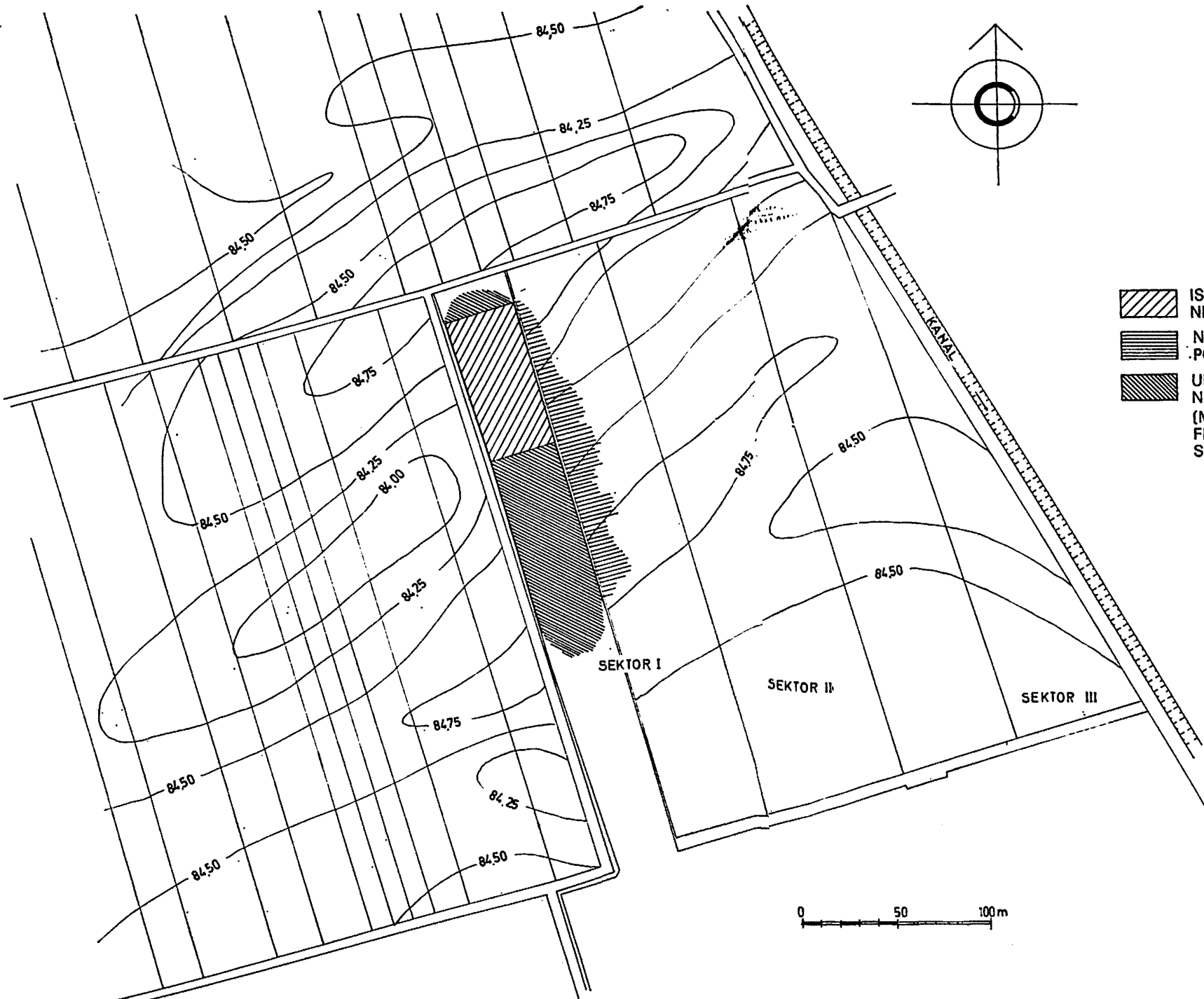

JEVREJSKI ISTORIJSKI MUZEJ
U BEOGRADU
•
MUZEJ GRADA
NOVOG SADA

MENORE IZ ČELAREVA

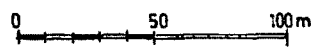
- ISTRAŽENI DEO NEKROPOLE
- NEISTRAŽENA POVRŠINA
- UNIŠTENI DEO NEKROPOLE (MESTO NALAZA VEĆINE FRAGMENTA OPEKA SA MENOROM)

SEKTOR I

SEKTOR II

SEKTOR III

KANAL

ČELAREVO —
 POTES ČIBSKA ŠUMA
 LOKALITET »CIGLANA«

GELAREVO
LOK. CIGLANA

JEWISH HISTORICAL MUSEUM
IN BELGRADE

MUSEUM OF THE CITY
OF NOVI SAD

EXHIBITION MENOROTH FROM ČELAREVO

Published by: Federation of Jewish Communities in Yugoslavia
Belgrade 1980

JEVREJSKI ISTORIJSKI MUZEJ
U BEOGRADU

• MUZEJ GRADA
NOVOG SADA

IZLOŽBA MENORE IZ ČELAREVA

Izdavač: Savez jevrejskih opština Jugoslavije
Beograd 1980.

Postavka izložbe i tekst kataloga:

Layout of the Exhibition and Text of the Catalogue:

Radovan Bunardžić

Redakcija kataloga:

Editorial Board:

Dr Lavoslav Kadelburg

Dr Vidosava Nedomački

Dr Predrag Medović

Đorđe Milanović

Recenzent:

Reviewer:

Prof. dr Jovan Kovačević

Saradnici na postavci izložbe:

Contributors to the Layout:

Ljubomir Vujaklija

Milica Mihailović

Hedviga Bošković

Ištvan Pečkai-Kovač

Fotografije:

Photographs:

Ljubiša Savić

Radovan Bunardžić

Augustin Malahovski

Lektor:

Reader:

Branislava Novaković

Prevod na engleski:

English Translation:

Dr Josip Pressburger

Tehnički urednik:

Technical Editor:

Mihailo Mirković

Tiraž: 1.000 primeraka

First Print: 1.000 copies

Štampa:

Printed by:

GIRO »Srboštampa« Beograd, Dobračina 8

SADRŽAJ
TABLE OF CONTENTS

	Strana Page
Predgovor	VII
<i>Preface</i>	<i>23</i>
Čelarevo — rezultati istraživanja ranosrednjovekovne nekropole i nalazi fragmenata opeka sa jevrejskom simbolikom	1
<i>Čelarevo — An Early Medieval Necropolis Researched — Brick Fragments with Jewish Symbols</i>	<i>25</i>
Kratak istorijat istraživanja	1
<i>Short Survey of the Research</i>	<i>25</i>
Geografski položaj	3
<i>Geographic Situation</i>	<i>27</i>
Način sahranjivanja i pogrebni rituali	4
<i>Mode of Burial and Funeral Rites</i>	<i>28</i>
Nalazi fragmenata opeka sa urezanim jevrejskim simbolima	9
<i>Brick Fragments with Engraved Jewish Symbols</i>	<i>33</i>
Opisi grobova u kojima su pronađeni fragmenti opeka sa urezanim znakom menore	14
<i>Description of Graves in which Brick Fragments with Engraved Menorah were Recovered</i>	<i>38</i>
Kratak istorijski osvrt na istoriju Avara u Panoniji	17
<i>Avars in Pannonian Lowland — A Short Historical Survey</i>	<i>41</i>
Datovanje i zaključak	21
<i>Dating and Conclusion</i>	<i>42</i>
Spisak ilustracija	45
<i>List of Illustrations</i>	<i>46</i>
Spisak planova	47
<i>List of Ground Plans</i>	<i>47</i>
Katalog	49
<i>Catalogue</i>	<i>49</i>
Ilustracije	101
<i>Figures</i>	<i>101</i>
Table	125
<i>Plates</i>	<i>125</i>

Izložbom »Menore iz Čelareva« Muzej grada Novog Sada predstavlja široj naučnoj javnosti samo jednu manju, zaokrugljenu celinu svojih višegodišnjih istraživanja i proučavanja velike ranosrednjovekovne nekropole iz vremena dominacije Avara u Panoniji sa kraja osmog i prve polovine devetog veka.

Kroz manji broj različitih eksponata, slika, planova i crteža iz istraženih grobova sa nekropole »Ciglana« kod Čelareva, učinjen je pokušaj prikazivanja nalazišta kao celine na kome je u toku višegodišnjih istraživanja otkriven i imponozantan broj fragmenata opeka sa naknadno urezanim znakom minore koji ujedno predstavljaju jedinstven nalaz predmeta sa jevrejskom simbolikom iz vremena ranog srednjeg veka u svetu.

Detaljnomo kataloškom obradom i fotografijama svih do sada otkrivenih fragmenata opeka, želeli smo da stručnjacima iz raznih oblasti omogućimo izučavanje jednog novog problema i ukažemo na nove mogućnosti proučavanja istoriji i arheologiji ne baš sasvim poznatih događaja i zbivanja u vremenima poslednjih trzaja i gašenja jedne i rađanja novih civilizacija, naroda i država.

Muzej grada Novog Sada se oseća obaveznim da se na ovom mestu zahvali Jevrejskom istorijskom muzeju u Beogradu, koji je u okviru svojih istraživanja nacionalne kulture i istorije pokazao interesovanje i omogućio da se deo dragocenog arheološkog materijala i dokumenata prikaže široj javnosti.

Posebnu zahvalnost dugujemo Savezu jevrejskih opština Jugoslavije u Beogradu, čijim je razumevanjem i pomoći publikovan katalog izložbe »Menore iz Čelareva«.

Radovan Bunardžić

**ČELAREVO — REZULTATI ISTRAŽIVANJA
RANOSREDNJOVEKOVNE NEKROPOLE I NALAZI
FRAGMENTA OPEKA SA JEVREJSKOM SIMBOLIKOM**

Kratak istorijat istraživanja

Prve podatke o nalazištu kod Čelareva daju Olga Brukner i Predrag Medović 1966. godine nakon obilaska ugroženih lokaliteta u Bačkoj i Banatu.¹ Tada, na manjem delu istočnog napuštenog profila iskopa lokalne ciglane konstatuju tanji kulturni sloj naselja. Na osnovu nevelikog broja sakupljenih fragmenata keramike, ostatke uočenih objekata datuju u period kasnog srednjeg veka.²

Sledećih nekoliko godina, ciglana ručno vrši iskop gline na nekoliko sektora nalazišta, bez kontrole arheologa. Ne retko se nailazilo na pojedinačne grobove, pa i grupe grobova, među kojima je bilo i konjaničkih. Nalaženi su i ostaci ukopanih i spaljenih stambenih objekata. Od pokretnog arheološkog materijala se najčešće spominju posude i žrvnjevi za mlevenje žita.³

Početkom 1972. godine u potrazi za kvalitetnijom sirovinom ciglana je napravila dublji usek prema severu, i tom prilikom je uništen najveći deo nekropole. Prvobitna procena da je tom prilikom uništen deo nekropole

¹ O. Brukner, P. Medović, *Rekognosciranje ugroženih terena u Bačkoj i Banatu*, *Arheološki pregled*, 8, Beograd 1966, 191.

² Prikupljeni materijal sa rekognosciranja čuva se u arheološkoj zbirci Vojvodanskog muzeja u Novom Sadu. Neobjavljeno.

³ Rastureno. Manji deo prikupljen je za zavičajnu zbirku osnovne škole »Zdravko Čelar« u Čelarevu.

približne veličine 85x33 m, nakon terenskih arheoloških radova u 1980. godini utoliko mora biti korigovana jer se na osnovu ostataka grobova u profilima uništeni deo prostirao na daleko većem prostoru, približne veličine 150x33 m. Samim tim i broj uništenih grobova se znatno uvećava.⁴

Arheološka istraživanja na nekropoli kod Čelareva započeo je 26. maja 1972. godine Dragutin Vilotijević sa ciljem indentifikovanja i valorizovanja nalazišta, otkopavanjem četiri vidljiva i delimično oštećena groba sa relativno skromnim priložima.

U zimskoj kampanji ručnog iskopa gline koja je, sa kraćim prekidima, trajala od 22. decembra 1972. godine do 31. maja 1973. godine, arheološka ekipa Muzeja grada Novog Sada istražila je ugroženi deo nekropole površine 2424 m² u sektoru I sa 263 otkopana groba (plan 2).⁵

Prilozi iz uništenih grobova, između kojih i najveći broj fragmenata opeka sa urezanim jevrejskim simbolima, koji se nalaze u Muzeju grada Novog Sada, potiču iz naknadne kontrole i praćenja radova pri odvoženju iskopane gline sa uništenog dela nekropole.

1978. godine otkopana je manja površina nalazišta jugoistočno od istraženog dela nekropole, na mestu gde je glinoidni sloj najbliži na čitavom lokalitetu (prosečne dubine 0,40—0,50 m). Pored većeg broja manjih i većih ukopa otkopano je i pet grobova, od kojih jedan konjanički (grobovi 264—268). Manji broj ukopa opredeljeni su kao pozajmišta gline u vreme sahranjivanja na nekropoli. Dva ukopa između ostalih nalaza sadržali su i ulomke opeka sa urezanim jevrejskim simbolima (kat. br. 153 i 161).

Arheološka istraživanja u 1980. godini odvijaju se, uglavnom, na jugozapadnim i zapadnim perifernim delovima nalazišta.

⁴ P. Бунарцић, Извештај са заштитног археолошког ископавања раносредњовековне некрополе на локалитету „Циглана“ код Челарева, Грађа за проучавање споменика културе Војводине, VIII—IX, Нови Сад, 1978—1979, 33. i dalje. Za pisanje uvodne studije katalogu izložbe »Menore iz Čelareva« delom je korišćena građa po prvi put objavljena u ovom izveštaju pa su izvesne sličnosti i ponavljanja neminovni.

⁵ P. Бунарцић, op. cit. 33.

Geografski položaj

Lokalitet »Ciglana« u potesu Čipska šuma, nalazi se jugozapadno od Čelareva⁶ i udaljen je nepun kilometar od sadašnjeg korita i 0,5 km od stare obale Dunava koju sačinjava uzdignuta aluvijalna terasa, koja se proteže duž leve obale od Novog Sada do Bačke Palanke i predstavlja brežuljkasto zatalasano zemljište. Apsolutna nadmorska visina aluvijalne terase kod Čelareva iznosi 84—85 m, a relativna od 2—6 m u odnosu na nivo Dunava.⁷

Na ivičnim delovima terase, prema Dunavu, u dužini od nekoliko kilometara istočno i zapadno od nekropole konstatovan je čitav niz nalazišta čiji vremenski opseg varira od praistorije do kasnog srednjeg veka. Severni delovi terase se blago snižavaju i zalaze u slatinasti pojas sa nizom uzvisina na kojima takođe ima veći broj arheoloških nalazišta i naselja.

Sama nekropola locirana je na blago zatalasanom zemljištu, čiji severni delovi delimično zalaze u slatinaste udoline u kojima se voda duže zadržavala i svakako je predstavljala smetnju kod sahranjivanja tokom većeg dela godine.

Na osnovu dosadašnjih rezultata istraživanja može se pretpostaviti da se nekropola kontinuirano prostirala pravcem istok—zapad u dužini od približno 400 m i najvećoj širini od oko 250 m. Za sada je pouzdano utvrđena samo zapadna granica nekropole konstatovana i praćena celom dužinom istraženog dela sektora I. Sačinjavao ju je iskopani rov neravnog dna, širine 2—4 m i očuvane dužine 75 m, čija se prosečna dubina kretala od 1,30—1,50 m od površine, i protezao se u pravcu severozapad—jugoistok. Zapadno od graničnog rova nije vršeno sahranjivanje.

⁶ Д. Поповић, Срби у Бачкој до краја осамнаестог века — историја насеља и становништва, Београд 1952, 164.

⁷ Б. Букуров, Геоморфолошки приказ Војводине, Зборник Матице српске, Серија природних наука, св. 4, Нови Сад, 1953, 25 (i poseban otisak).

Način sahranjivanja i pogrebni ritual

O ritualu, mestu, načinu sahranjivanja i običajima pre sahrane, u toku i posle sahrane na čelarevskoj nekropoli zna se relativno malo. Podaci sa kojima raspolažemo uglavnom su dobijeni na osnovu analize otkopanih grobova, ostataka pokojnika i sačuvanih priloga u njima.

Od ukupno 268 istraženih grobova na nekropoli kod Čelareva, 263 groba otkopano je na relativno malom prostoru u sektoru I, dok je 5 grobova otkriveno u sektoru III nekropole. Kako je najveći broj fragmenata opeka sa urezanim znakom minore pronađen u sektoru I nekropole, prikazani podaci će se bazirati uglavnom na istraživanju ovog sektora.

Da se znatne ekonomske i socijalne razlike populacije koja se sahranjivala na nekropoli mogu jasno uočiti na osnovu polažaja grobova, načina sahranjivanja i priloga u njima, potvrđuje i samo delimično istražena nekropola kod Čelareva. Jasno se uočavaju izvesna grupisanja grobova u okviru pojedinih porodica sa manji ili većim brojem grobova. Po pravilu centralno mesto rezervisano je za značajnije predstavnike porodica. Ne retko su to grobovi u kojima su sahranjeni pokojnici sa bogatim priložima i znacima dostojanstva ili tzv. konjanički grobovi u kojima su pored pokojnika pokopani njihovi konji, za razliku od manjeg broja izdvojenih i usamljenih grobova u zoni neposredno pored zapadnog graničnog rova nekropole gde se sahranjuju pokojnici bez ili sa vrlo skromnim inventarom.

Od četiri groba u kojima su *in situ* pronađeni fragmenti opeka sa urezanim menorama samo se grob 230 u kome je sahranjena odrasla individua neodređenog pola nalazio neposredno ispred graničnog rova, u perifernoj

zoni u kojoj su pokojnici sahranjivani sa relativno skromnim prilozima ili bez njih.

Nekoliko grobova je, izuzetno, zapadnim delom zalazilo u rov. Jedan grob žene i jedan dvojni grob muškarca i žene unekoliko se načinom sahranjivanja i položajem razlikuju od ostalih istraženih grobova. Grob žene plitko je ukopan u samom graničnom rovu dok su muškarac i žena (dvojni grob 64—64A) bez ikakvog ukopavanja položeni na dno rova.

Na osnovu rezultata dobijenih posle izvršene antropološke analize skeletnih ostataka, odnos sahranjenih na nekropoli kod Čelareva prema polu je: 77 muških, 71 ženskih, dečijih 60 i neodređenih 45.⁹ U jednom manjem broju grobova nije bilo očuvanih skeletnih ostataka ili su ostaci bili u takvom stanju da nisu mogli biti podvrgnuti antropološkoj analizi. Dobijeni rezultati brojnog odnosa između polova kao i demografski nalazi sa relativno velikim brojem zrelih i starih osoba svakako ukazuju da je populacija sahranjivana na ovoj nekropoli bila relativno stabilna. Odsustvo znakova oboljenja i povreda kod odraslih samo je potvrda više za populaciju koja duže vreme živi relativno mirnim životom. Relativno mali broj otkrivenih grobova dece na nekropoli kod Čelareva svakako nije odraz pravog stanja jer se može uzeti da je najveći broj skeletnih ostataka, po pravilu, plitko pokopane dece potpuno razložen. Mada je procentualno velika smrtnost kod dece inače normalna pojava uočena u nekropolama ovog perioda.

Na čelarevskoj nekropoli pokojnici su polagani u rake sasvim određenih oblika i veličina. O izgledu, obliku i veličini rake u humusnom sloju koji je na najvećem delu nekropole prosečne debljine 0,9—1 m nemamo podataka a rake su najčešće uočavane i praćene od nivoa zdravice. Najčešće je zastupljena pravougaona raka sa ravnim dnom — u 75 slučajeva. Jednostavna vertikalno ukopana ovalna raka konstatovana je kod dva groba. Vertikalno ukopana

⁹ Antropološke analize skeletnih ostataka izvršio je dr S. Zivanović, Department of Anatomy, The Medical College of St. Bartholomew's College, London, u leto 1974. godine. S. Zivanović, Prvi rezultati antropološkog proučavanja nekropole u Čelarevu. Рад Војвођанских музеја, 21—22, Нови Сад 1972—1973, str. 153; Isti, Skeletons of the Mongolian Population from Čelarevo (Vojvodina), Folia anatomica Iugoslavica, vol. 4, Ljubljana, septembar 1975, str. 1—45.

pravougaona raka, sa pravougaonim ukopima na užim stranama ispod glave i nogu pokojnika, istih ili različitih dubina, konstatovana je kod 75 pokojnika. Pravougaone rake sa samo jednim ukopom ispod glave ili ispod nogu pokojnika, i rake sa manjim kvadratnim ili pravougaonim ukopima u uglovima u različitim kombinacijama, na nekropoli se sreću u dvadesetak slučajeva.

Raka sa bancima uz podužne zidove i ravnim dnom, sa dva ukopa — ispod nogu ili glave pokojnika — na nekropoli kod Čelareva zastupljena je u 54 slučaju. Sužavanje raka bancima uz podužne zidove nije tako česta pojava u sahranjivanju u ranom srednjem veku. Zapažena je na nizu nekropola u Bačkoj (južni deo međurečja Dunava i Tise) i na nekropoli Šturovo u Čehoslovačkoj.⁹

Od 16 do sada otkrivenih konjaničkih grobova na istražnom delu nekropole dva su znatno oštećena radom ciglane. Kod preostalih rake su pravougaone, ili približno pravougaone, sa jasno izdvojenim delom u kome je pokopan konj. U nekoliko slučajeva, između rake konjanika i konja uočena je neka vrsta nižeg pregradnog zemljanog zida. Približno u jednakom broju grobova sahranjivan je konj sa leve i desne strane pokojnika bez nekog određenog pravila, ali po pravilu suprotno orijentisanog od pokojnika.¹⁰

U osamnaest slučajeva sahranjivanje pokojnika na nekropoli kod Čelareva vršeno je u drvenim sanducima, sa velikim brojem gvozdениh spojница-klamfi i pojedinačnim nalazima većih gvozdениh klinova.

Jedan manji broj raka ima elemente drvenih konstrukcija. Prvi tip sačinjava konstrukcija koja se sastojala od horizontalno postavljene podužne grede iznad pokojnika, preko koje su verovatno bile postavljene daske. Drugi tip, uočen samo kod dva groba, imao je poprečno postavljene dve, odnosno tri gredice preko kojih su podužno bile poredane daske.

Na osnovu sačuvanih priloga u grobovima u kojima su pokojnici sahranjivani u drvenim sanducima i sa drvenim

⁹ P. Бунариић, *Ibid.*, str. 36; A. Točík, *Pohrebny rítus na včasnostredovekých pohrebiskách v Holiaroch a Štúrove*, Slovenská archeológia, XVIII-1, Bratislava 1970, sl. 8, 2; Isti, *Slawisch — Awarisches Gräberfeld in Štúrove*, Bratislava 1968, str. 69, sl. 34

¹⁰ A. Kiss, *Az avarokori lovas-temetkezés szokásának vizsgálata*, A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, Pécs, 1962, str. 153—161.

konstrukcijama, nije se mogao utvrditi društveni status ali se svakako radi o bogatijim i uticajnijim pojedincima.

Orijentacija grobova na istraženim delovima nekropole kod Čelareva dosta je ujednačena. 85% pokojnika sahranjeno je pravcem zapadjugozapad—istokseveroistok sa manjim ili većim otklonima. Preostalih 15% otpada na grobove orijentisane u raznim pravcima. 21 grob orijentisan je pravcem zapadseverozapad—istokjugoistok. Pravcem sever—jug sahranjeno je dvoje pokojnika, dok je pet pokojnika kod pokopavanja orijentisano u smeru jug—sever.¹¹

Grobovi u kojima su nađeni fragmenti opeka sa urezanim menorama se uklapaju u najbrojniju grupu grobova orijentisanu pravcem zapadjugozapad—istokseveroistok, izuzev groba 231 koji pripada manje brojnoj grupi grobova sa orijentacijom zapadseverozapad—istokjugoistok.

I pored čitavog niza manje-više prihvatljivih pokušaja objašnjenja različito, pa i dijametralno orijentisanih prostorno veoma bliskih grobova u okviru jedne nekropole ili pak šire, ipak se čini da za sada nije moguće utvrditi prave razloge koji su uslovljavali različite orijentacije raka i pokojnika u njima.

Kao izuzetan i neuobičajen način sahranjivanja pa i rituala koji je tome prethodio na čelarevskoj nekropoli svakako se mogu uzeti dvojni grobovi. Posebno su zanimljivi grobovi u kojima su sahranjeni muškarac i žena. U oba konstatovana slučaja se svakako radi o jednovremenom pokopavanju i ne može biti govora o sukcesivnom sahranjivanju. Pored navedenog jednovremenog sahranjivanja muškarca i žene, jedno preko drugoga, s tim što je žena iznad u poluzgrčenom položaju i suprotno orijentisana od muškarca u graničnom rovu nekropole, u drugom slučaju sahranjeni su muškarac i žena u široj raci, jedno pored drugog sa prilozima uobičajenim na ovoj nekropoli. Drugu grupu dvojnih grobova na nekropoli sačinjavaju grobovi u kojima su pored žene sahranjena i deca.

¹¹ P. Бунарџић, *ibid.* str. 36.

U izuzetnom zgrčenom položaju, licem okrenutim prema severu sahranjen je jedan pokojnik u neoubičajeno plitkoj raci i bez ikakvih priloga.

Iznad dva groba, 134 i 211, otkopana su vatrišta. Grob 134 imao je iznad severozapadnog ugla rake u humus ukopano manje vatrište ispunjeno garom i pepelom. Grob 211 je, na dubini 144 cm, imao ovalno vatrište koje je svojim gabaritom prelazilo okvire groba (sl. 9).¹² Ostaci spaljivanja su pre zatrpavanja pažljivo uklonjeni uz ivice vatrišta. Napominjemo da je i ovde, kao i kod prethodnog, reč o naknadno raskopavanom i pljačkanom grobu, ali pre loženja vatre iznad njega.

U najvećem broju otkopanih grobova pored predmeta koji su bili sastavni delovi odeće ili ukrasa pokojnika, kod muškaraca (pojasevi sa okačenim nožem), kod žena (ogrlice, naušnice, iglenice sa iglama, žvrkovi sa vretena), kod dece (igračke od kosti, ređe pojasevi sa nožem kod dečaka ili nakit u grobovima devojčica) nalažene su pažljivo polagane posude sa hranom ili pićem najčešće pored nogu pokojnika. Pored toga velika većina grobova sadržala je odabrane i u grobove polagane određene delove životinja. Najbrojniji su ostaci ovce ili koze (delovi nogu, glave, lopatice itd.), govečeta (delovi nogu, glave, lopatice itd.), kokoške, jelena i u jednom slučaju svinje. U jednom broju dečijih grobova stavljena su jaja kokoške. U posudi u grobu žene (grob 195) takođe su nađene ljuske jednog jajeta. U takozvanim konjaničkim grobovima pored muškarca sahranjivan je i konj sa opremom za jahanje koja se sastojala od oglava, bogato ukrašenog i sedla od koga su pored jedne predice najčešće očuvane uzengije.

Od predmeta vezanih za određena zanimanja sa čelarevske nekropole možemo navesti samo dva nalaza. Gvozdeni srp položen preko stomaka u grobu muškarca sa bogatom pojasnom garniturom i dvema posudama (grob 22) i nalaz gvozdenih livačko-zlatarskih klešta verovatno iz groba na uništenom delu nekropole.¹³

¹² Р. Бунарџић, *ibid.* str. 36.

¹³ Р. Бунарџић, *ibid.* str. 51, T. XIII. 6.

Nalazi fragmenata opeka sa urezanim jevrejskim simbolima ¹⁴

Grobovi 21, 230, 231 i 256 na osnovu načina sahranjivanja, konstrukcije rake, orijentacije i položaja u okviru nekropole ne predstavljaju nikakvu izuzetnu pojavu. Međutim, zbog jedne sasvim određene grupe priloga otkrivene u ovim grobovima zaslužuju posebnu pažnju i do te mere su neuobičajeni ne samo u okviru istraženog dela nekropole, već se slobodno može reći da predstavljaju jedinstven nalaz u okviru istraživanja ranosrednjovekovnih nekropola u Panonskoj niziji pa i šire.

U po jednom dečijem grobu, jednom ženskom, jednom muškom i jednom grobu neodređenog pola odrasle individue, otkriveno je *in situ* sedam manjih fragmenata rimskih opeka sa naknadno urezanim znakom sedmokrake svetiljke (menore) na postamentu pored koga se skoro po pravilu nalaze po dva urezana znaka (simbola).

Činjenica da grobovi 21, 230, 231 i 256 pripadaju velikoj grupi sistematski raskopanih i pljačkanih grobova neposredno pre napuštanja ili nakon prestanka sahranjivanja na nekropoli, umanjuje značaj nalaza utoliko što nismo u mogućnosti da utvrdimo primaran položaj jednog ili više fragmenata opeka sa urezanom menorom u okviru jedne grobne celine kao i njihov odnos prema pokojniku, što bi unekoliko olakšalo objašnjenje i interpretiranje nalaza, već imamo sekundarne položaje fragmenata opeka u koje su dospeli u toku ili posle raskopavanja i pljačkanja grobova. Na manjem fragmentu opeke iz groba 21 (kat. br. 3) sa urezanom menorom jasno je uočljivo oštećenje od udara oštrog sečiva alatke kod raskopavanja groba.

¹⁴ Р. Бунарџић, *ibid.* str. 37. i dalje.

Pored nalaza fragmenata opeka sa urezanim sedmokrakom svetiljkom iz četiri prethodno pobrojane zatvorene grobne celine, na nekropoli je u toku arheoloških istraživanja pronađeno još sedamdeset šest fragmenata opeka sa naknadno urezanim menorom i pratećim znacima (simbolima).¹⁵

Najveći broj fragmenata opeka sa urezanim menorom pronađeno je u raskopanoj zemlji uništenog dela nekropole u sektoru I, zajedno sa ljudskim kostima, delovima pojasnih garnitura, nakita, posuda ili delovima konjske orme i svakako potiču iz zatvorenih grobnih celina. Sekundarna oštećenja i lomljenja fragmenata opeka su nastala prilikom mašinskog utovara iskopane gline.

Dva fragmenta opeka sa urezanim menorom i simbolima potiču iz ukopa (zatvorenih celina) istraženih u sektoru III nalazišta na jugoistočnoj periferiji nekropole (kat. br. 153 i 161).¹⁶

Urezivanje sedmokrake svetiljke i znakova koji je flankiraju, na svim pronađenim fragmentima, vršeno je predmetom sa oštrim vrhom na prethodno nepripremljenim fragmentima opeka. U zavisnosti od tvrdoće fragmenata opeka, čistoće gline od koje je napravljena i dubine urezivanja zavisio je i konačni izgled predstavljenih simbola. Na fragmentima prepečenih opeka urezani znak je veoma plitak, često jedva vidljiv ili se samo nazire, a linije predstavljenih simbola su nepravilne, račvaste, povijaju se oko površinskih vidljivih primesa na opeci i ostavljaju utisak površnog rada.

Zanimljiva je i značajna činjenica da ni u jednom slučaju kao podloga za urezivanje simbola nije korišćena cela

¹⁵ Od ukupno 83 manje ili više očuvanih fragmenata sa urezanim sedmokrakom svetiljkom (menorom) ovim katalogom je obuhvaćeno 80 primeraka. Dva primerka su pronađena nakon okončanja rada na katalogu, dok se jedan primerak opeke sa urezanim menorom nalazi u Muzejskoj zbirci u Odžacima. Muzeološka zbirka u Odžacima nabavila je u toku arheoloških istraživanja na lokalitetu »Ciglana« kod Čelareva početkom 1973. godine, pod ne baš najjasnijim i najkorektnijim uslovima jedan fragment opeke sa urezanim znakom menore. Isti je objavio rukovalac zbirke S. Karamanski u Biltenu Amaterske muzeološke sekcije jugozapadne Bačke, br. 6—7, za 1967. godinu, odeljak 3, pod naslovom: Još nekoliko nalaza iz perioda seobe naroda koji se nalaze u muzeološkoj zbirci u Odžacima, str. 4 i 9. T. XXVIII—XXIX; i u samostalnom radu: Nalazi iz perioda seobe naroda na teritoriji jugozapadne Bačke, i godinom izdavanja 1976.

¹⁶ Arheološka istraživanja izvršena 1978. godine. Rukovodilac istraživanja V. Stančić. Materijal se nalazi u Muzeju grada Novog Sada. Neobjavljeno.

opeka do kojih se, svakako, moglo lako doći zahvaljujući relativnoj blizini zapustelog rimskog utvrđenja Castelluma Onagrinuma na levoj obali Dunava na lokalitetu »Kuva« kod Begeča, koji je od nekropole udaljen nepunih šest kilometara,¹⁷ ili čitavog niza registrovanih manjih naselja na desnoj obali Dunava od kojih je svakako najveća Bononia — Malata (današnji Banoštor) koja se nalazila preko od Onagrinuma (sl. 1).¹⁸ Kao prihvatljivo objašnjenje za izbegavanje upotrebe celih opeka za urezivanje sedmokrake svetiljke može se uzeti njihova relativno velika težina i dimenzije. Ovaj nedostatak najčešće je nadoknađivan pažljivim komponovanjem i pravim izborom razmere urezivanih menora i pratećih simbola.

Istraživanja rimskih nalazišta na širem delu panonskog Limesa i njegovog neposrednog zaleđa do sada nisu dala nalaze koji bi se mogli i indirektno vezati za postojanje Jevreja ili jevrejskih zajednica u širem regionu Dunava i južne Panonije u periodu od III i IV do X veka nove ere, izuzev niza nalaza pronađenih u Osijeku (rimska Mursa) kao i pretpostavki da se u ovom mestu nalazila jevrejska bogomolja — sinagoga iz vremena dinastije Severa.¹⁹

Urezani centralni znak kod najvećeg broja pronađenih fragmenata opeka svakako predstavlja sedmokraku svetiljku (menoru) na trokrakom postamentu, dobro poznati jevrejski ritualni predmet antičkog jerusalimskog hrama i simbol sinagogalne umetnosti kako Palestine tako i šireg područja jevrejske dijaspore.²⁰ Pored toga imamo je predstavljenu i na nadgrobnim spomenicima kasne antike iz Fanagorije a kod nas na ulomku sarkofaga iz Solina.²¹

Ne retko se sreće i na predmetima profanog karaktera, na primer uljnim lampama (žišcima), staklenim privescima

¹⁷ P. Бунарџић, *ibid.* str. 38, za navedenom literaturom.

¹⁸ M. Гарашанин и Д. Гарашанин, *Археолошка налазишта у Србији*, Београд 1951, str. 221.

¹⁹ D. Pinterović, *Mursa za dinastije Severa*, Osječki zbornik, VII, Osijek 1960, str. 28—29; M. Bulat, *Rimske opeke i crijepovi s pečatima u Muzeju Slavonije*, Osječki zbornik, IX—X, Osijek 1965, str. 8.

²⁰ V. Nedomački, *Stara jevrejska umetnost u Palestini*, Beograd 1964.

²¹ M. И. Артамонов, *История Хазар*, Ленинград, 1962, str. 277; F. Bulić, *Jevrejski spomenici u Rimskoj Dalmaciji i jevrejsko grobište u Solinu*, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, XLIX, Split 1926—1927, str. 116 i dalje.

itd. Jedan od najbližih nalaza svakako je nalaz uljne svetiljke sa plastično predstavljenom sedmokrakom svetiljkom na postamentu na lokalitetu Škocjanske jame u Sloveniji.^{21*}

Veoma je zamnjljiv i nalaz groba 281 na istočnoj nekropoli u Duklji.²² Zidovi grobnice su omalterisani i dekorisani jednom vrstom dubljeg graviranja i bojenjem. Na severnom zidu grobnice predstavljena je kao centralni motiv sedmokraka svetiljka pored koje su na bočnim zidovima urezane predstave predmeta uobičajenih u jevrejskoj ikonografiji.

Na manjem broju fragmenata opeka pronađenih na uništenom delu nekropole kod Čelareva urezana je devetokraka svetiljka (kat. br. 113 i 114). Na fragmentu opeke (kat. br. 117) na levoj polovini plitko urezane menore urezana su četiri kraka dok je desna strana sekundarno oštećena. Čini se najprihvatljivijim objašnjenje da urezivač nije najbolje poznao ikonografiju menore ili da je pak urezivanje izvedeno u žurbi, daleko pre nego da se radi o predstavi svetiljke sa devet krakova koja je upotrebljavana u određenim obredima. Napominjemo da je na jednom od dva nadgrobna spomenika iz Fanagorije takođe predstavljena devetokraka svetiljka.²³

Ovom prilikom nećemo se upuštati u dešifrovanje i analizu urezanih znakova, mada bi najlogičnije bilo da u suštini ovi znaci predstavljaju jevrejske simbole i obredne predmete (palmovu grančicu — lulav, i limun — etrog, kao i lopaticu za gašenje svetiljke i sakupljanje pepela — mahta) koji se u sličnoj formi javljaju uz predstave menore na sinagognalnim mozaicima i nadgrobnim spomenicima.

Treba podsetiti da je u većini slučajeva forma i izgled zamišljenog znaka (simbola) umnogome zavisio od veštine urezivača i posebno kvaliteta i karakteristika opeke na

^{21*} S. Petru, *Zaton antike v Sloveniji*, Ljubljana, 1976.

²² A. Cermanović-Kuzmanović i D. Sreјović, *Jevrejska grobnica u Duklji*, Jevrejski aīmanah, 1963—1964, Beograd 1965, str. 56; A. Цермановић-Кузмановић, О. Велимировић, Д. Срејовић, *Антична Дукља — некрополе, Титоград 1975*, str. 43 i dalje.

²³ M. И. Артамонов, *ibid*, str. 277.

kojoj je znak urezivan. Na slici 25 učinjen je pokušaj klasifikacije, po formalnoj sličnosti, 115 manje ili više očuvanih znakova urezanih najčešće pored ili iznad postamenta menore. U jednom slučaju (znak br. 43) urezan je iznad sedmorkake svetijke-menore (kat. br. 158).

Grupu u nizu urezanih znakova ispod postamenta menore na fragmentu dobro pečene opeke pronađene na uništenom delu nekropole prikazujemo posebno kao usamljeni nalaz. Na žalost površina opeke i zapisa? sekundarno je oštećena i umnogome će predstavljati smetnju kod pokušaja dešifrovanja (kat. br. 110).

U pokušaju da na osnovu izvesnih formalnih sličnosti i vremenskih podudarnosti reši problem ljudskih predstava na kamenoj plastici Arače i gradine u Rakovcu, S. Nagy u svom radu »Parallelen des Steines von Aracs in der Wojwodina« prenosi fotografiju fragmenta opeke sa urezanim znakom menore iz rada S. Karamanskog (sl. 1).²⁴ U propratnom tekstu daje svoju verziju o mestu nalaza fragmenata opeka sa urezanim menorama u okviru grobnih celina na nekropoli kod Čelareva:

» . . . in welchen unter dem Schädel der Skelette Ziegel mit eingeritzten siebenarmigen Menoren, bzw. Lebensbäumen gefunden wurden.«²⁵ bez navođenja izvora iz koga crpi podatke. Ne upuštajući se u problem etničke pripadnosti predstavljenih lica na kamenoj plastici sa Gradine u Rakovcu i pokušaja autora da ih na osnovu nalaza opeka sa urezanim menorama kod Čelareva pripiše Hazarima moramo ponovo da naglasimo da su fragmenti opeka sa urezanim menorama pronađeni u četiri groba na nekropoli kod Čelareva i da se ni u jednom slučaju nisu nalazili niti pored, niti ispod glave pokojnika.

²⁴ S. Nagy, *Parallelen des Steines von Aracs in der Wojwodina*, Alba regia — Annales musei Stephani regis, XVII, Székesfehérvár, 1979, str. 95 i dalje. Separatum.

²⁵ S. Nagy, op. cit. str. 97.

Opis grobova u kojima su pronađeni fragmenti opeka sa urezanim znakom menore

Grob 21.

Kvadrat 12, 13/III (sl. 18—19)

Prilozi: kat. br. 1—4

Pravougaona i vertikalno ukopana raka ispunjena je mešavinom humusne zemlje i zdravice. Veličina: 1,55 x 1,10 m. Na dubini 1,16 m od površine, bankom uz južni i severni zid širine 15 i 20 cm, raka se sužava na širinu od 0,75 m. Severni banak je potkopan i proširen celom dužinom za 5—7 cm. Orijehtacija rake je zapad—istok sa otklonom od 78° od severa ka istoku. Dno rake je ravno, dubine 1,86 m. Uz zapadni i istočni zid su pravougaoni ukopi širine 27 i 30 cm i dubine 1,94 i 1,96 m od površine.

Na dnu rake pored manjeg ulomka skoro potpuno razložene, verovatno dečije, duge kosti ležao je na boku manji glineni lonac (sl. 19, 4; kat. br. 4). Tri fragmenta opeka sa urezanim menorama pronađena su u humusnom sloju na dubini od 0,42 do 0,56 m, od površine, po sredini rake. Najmanji ulomak opeke (sl. 19, 3; kat. br. 3), je znatno oštećen, najverovatnije kod raskopavanja i pljačkanja groba kada su i preostali fragmenti dospeli u položaj u kome su zatečeni.

Grob 230.

Kvadrat 6, 7/XX, XXI (sl. 15—17)

Prilozi: kat. br. 5

Pravougaona raka blago zaobljenih uglova vertikalno je ukopana u zdravicu i ispunjena je mešavinom humusne zemlje i zdravice. Veličina: 1,68 x 0,69 m. Orijehtacija rake je zapad—istok sa devijacijom (otklonom) 63° od severa ka istoku. Dno rake je ravno, dubine 1,55 m. Uz zapadni zid je pravougaoni ukop dubine 1,67 m. Ispred istočnog zida rake su dva približno kvadratna ukopa zaobljenih uglova i dubine 1,66 m.

Po sredini rake, neposredno iznad dna pronađeno je na gomili nekoliko fragmenata potpuno razloženih dugih ljudskih kostiju, iznad kojih je ležao manji komad opeke sa urezanim znakom menore okrenutim prema dnu (sl. 15—16; 17, 1; kat. br. 5).

Položaj komada opeke i ostataka ljudskih kostiju svakako ukazuje na naknadno raskopavanje i pljačkanje groba koje u ispuni rake i preseku groba nije uočeno.

Grob 231.

Kvadrat 12, 13/XXI, XX (sl. 20—22)

Prilozi: kat. br. 6—12

Grob je uočen na dubini od 1 m, kod zaglačavanja osnove iskopa uz severni zid otkopan je fragment opeke u kosom položaju. Naknadno urezani znak minore okrenut je prema dnu rake (sl. 20—21; 22, 1; kat. br. 6). Na približno istom nivou, u samom uglu, nalazili su se ostaci lobanje ovce ili koze.

Raka je vertikalno ukopana i ispunjena mešavinom humusne zemlje i zdravice. Orijentacija groba je zapad—istok sa otklonom 102° od severa ka istoku.

Dno rake je ravno, dubine 2,01 m. Uz zapadni i istočni zid rake su pravougaoni ukopi širine 29 i 27 cm, i dubine 2,12 i 2,09 m.

Pokojnica je, najverovatnije, bila sahranjena u drvenom sanduku na šta ukazuju fragmentarni ostaci gvozdениh spojnica-klamfi, rastureni po grobu.

Nakon raskopavanja i pljačkanja i ostaci skeleta su bili rastureni u raci. Jedna lopatica (scapula) i nekoliko kostiju rebara pronađene su u jugozapadnom uglu rake na 20 cm od dna ukopa. Mandibula, ostaci dugih kostiju (femuri) i delovi grudnog koša (oss costae) su razbacani po sredini rake. Predica i dve kosti ovce ili koze (možda astragali za igru) nalazili su se neposredno uz južni zid rake (sl. 22, 3, 5—6; kat. br. 8, 10—11). Posuda-lonac, oboren na bok, se nalazio iznad ukopa u jugoistočnom uglu rake (sl. 22, 2; kat. br. 7).

Grob 256.

Kvadrat 14, 15/XXIV (sl. 23—24)

Prilozi: kat. br. 13—15

Pravougaona i vertikalno ukopana raka ispunjena je mešavinom humusne zemlje i zdravice. Veličina: 2,02 x 0,82 m. Na dubini 1,37 m od površine, bankom uz južni i severni zid, širine 15 i 14 cm raka se sužava na širinu od 0,55 m. Dno rake je ravno, dubine 2,15 m. Uza zapadni zid rake je manji banak širine 25 cm i dubine 2,12 m; pored njega je uži ukop širine 20 cm sa kosim bočnim stranama, i dubine 2,24 m. Uz istočni zid rake je pravougaoni ukop širine 20 cm sa jednom kosom bočnom stranom, dubine 2,23 m.

Muškarac (maturus) položen je na leđa u ispruženom stavu sa rukom položenom pored tela. Orijentacija skeleta je zapad—istok sa otklonom od 83° od severa ka istoku.

Grob je raskopavan u zapadnoj polovini rake. Lobanja je smrskana i delom se nalazi iznad karlice dok je mandibula iznad zapadnog ukopa uz južni zid rake. Manji broj kostiju grudnog koša (oss costae) rasturen je u zapadnoj polovini rake. Kostii stopala obe noge su istrulele. Sekundarno oštećen, rukom rađen, lonac se nalazi pored desnog stopala iznad ukopa u jugoistočnom uglu rake (sl. 24, 3; kat. br. 15). Oba fragmenta opeka sa urezanim menorama (sl. 24, 1—2; kat. br. 13, 14) su u zatečeni položaj dospela, svakako, prilikom zatrpavanja raskopanog i opljačkanog groba.

Kratak istorijski osvrt na istoriju Avara u Panoniji

U drugoj polovini 5. veka, oko 463. godine, retor Prisk prvi put spominje Avare u Aziji povodom dolaska u Carigrad poslanstva Onogura, Uroga i Saragura koje su proterali Sabiri a ove Avari u vreme velikih etničkih promena i preseljenja niza plemena u Istočnoj Evropi i Srednjoj Aziji.²⁶

Posle niza godina našavši se u stepama između Azovskog i Kaspijskog mora i u neposrednoj blizini Alana uz čije posredstvo šalju 558. godine na dvor u Carigrad svoje prvo poslanstvo, Avari stupaju na evropsku istorijsku scenu. Avarsko poslanstvo pored drskog i arogantnog ponašanja i samim svojim za vizantijske prilike neobičnim izgledom sa dugim perčinima upletenim raznobojnim trakama, izaziva pažnju Vizantinaca i uspeva da isposluje godišnji danak i darove uz obavezu da ratuje protiv svih severnih neprijatelja carstva. Prema podacima koje nam je ostavio Menandar, Avari već iste godine započinju rat protiv čitavog niza turskih plemena koja su ugrožavala vizantijsko carstvo.

Drugo poslanstvo stiže caru Justinijanu u Carigrad već 562. godine sa uobičajenim zahtevom za davanje danka u novcu i zahtevom da im se dozvoli da pređu reku Dunav i dodeli prostor za naseljavanje na teritoriji carstva. Nakon ovog za Justinijana vrlo neugodnog zahteva Avara pregovori bivaju prekinuti. U međuvremenu Avari se naseljavaju u Maloj Skitiji što predstavlja znatnu opasnost za Vizantiju i njene severne oblasti. Da bi unekoliko ublažila novonastalu opasnost, Vizantija nudi Avarima za naseljavanje bivše teritorije Herula u Panoniji između Sirmijuma i

²⁶ J. Новачевић, *Аварски наганат*, Београд 1977, стр. 23 | dalje.

Singidunuma (područje Srema između Sremske Mitrovice i Beograda). Avari odbijaju ponudene teritorije i do daljeg ostaju u Maloj Skitiji. Godine 565. u Carigrad stiže novo avarsko poslanstvo. U međuvremenu Avari ratuju sa Kutrigurima protiv franačkog kralja Sigizberta, a 566—567. godine kaganu Bajanu, u Malu Skitiju, pristiže langobardsko poslanstvo kralja Alboina nudeći savez u ratu protiv Gepida. Avarski kagan odugovlači pregovore sa ciljem postizanja boljih uslova. Jedan od najtežih uslova koje je langobardsko poslanstvo moralo da prihvati je svakako uslov da se Langobardi odreknu svih delova zemlje Gepida u korist Avara. Posle sklapanja saveza Gepidi bivaju pokoreni, saveznici iz rata Langobardi odlaze u Italiju, a u Panoniji kao jedini gospodari ostaju Avari.

Period avarske dominacije u Karpatskoj kotlini od 568. godine kada su Avari prodrli u Panonsku niziju pa do 811. godine, godine poslednjih bezuspešnih pokušaja da pruže ozbiljniji otpor karolinškom carstvu, može se podeliti na vreme rane faze avarske dominacije (prvi ili veliki kaganat) koji obuhvata blizu 100 godina od 568. do 626. godine, kada Avari zajedno sa saveznicima doživljavaju veliki i katastrofalni poraz pod zidinama Carigrada od koga se nisu mogli oporaviti. Iza ovoga, po Z. Vinskom, sledi kratak prelazni period ili srednja faza avarske dominacije od 20—30 godina, nakon čega nastaje vreme drugog avarskog kaganata ili kasnije faze avarske dominacije do vremena poslednjih pokušaja da se pruži otpor karolinškom carstvu 811. godine.²⁷

Za razumevanje čelarevske nekropole svakako je od interesa, i period nakon 811. godine, vreme kada Avari bez državne samostalnosti zajedno sa nizom ranije pokorenih plemena ili saveznika nastavljaju da žive u Panonskoj niziji.

Arheološka ostavština iz vremena prvog ili velikog kaganata otkrivena je na čitavom nizu nalazišta i

²⁷ Z. Vinski, Rani srednji vijek u Jugoslaviji od 400. do 800. godine, Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu, Zagreb 1971, str. 47 i dalje; D. Dimitrijević, Periodizacija ranog srednjeg veka u jugoslovenskom Podunavlju, Materijali, IV, Beograd 1967, str. 232—235.

manifestuje se sahranjivanjem u manjim nekropolama sa konjaničkim grobovima u kojima pored jahača sa ličnom opremom (pojasom, ukrasima i držačima za kosu, refleksnim lukom, tobovcem sa strelama, kopljem, jednosečnim mačem sa »P« ušicama, nožem itd.) je pokopan konj sa ormom (žvalama, kružno zaobljenim uzengijama, sedlom itd). Kao posebno značajni i karakteristični izdvajaju se metalni delovi tipičnog avarskog pojasa, koji je u ovom periodu izrađivan u tehnici otiskivanja matricom u tankom najčešće zlatnom i srebrnom limu sa geometrijskom ornamentikom, predstavama klanskih tamgi i ređe predstavama pletenice u istoj tehnici. U osnovi je veći deo fundusa prvog kaganata centralnoazijskog porekla.

Prelazni period između prvog i drugog avarskog kaganata na osnovu arheološkog materijala je teže izdvojiti. Zapaža se odsustvo bogatih i raskošnih izrađevina i zlatnog vizantijskog novca. Izrada metalnih delova pojasa u tehnici otiskivanja matricom se znatno proređuje sem na konjskoj ormi. Pojavljuju se pojasne garniture izrađene u tehnici iskucavanja u tankom limu. U naoružanju se pojavljuje sekira, sablja i nešto izmenjeni luk sa proširenim krajevima. Jedan broj istraživača ove promene objašnjava dolaskom manjeg broja novih doseljenika sa istoka sa izrazitijim mongoloidnim karakteristikama.

Za razliku od prvog drugi avarski kaganat karakterišu često veoma velike nekropole i dalje sa većim brojem konjaničkih grobova, a arheološki predmeti se umnogome razlikuju od inventara prvog kaganata.

Kao prvo, metalni delovi pojasa (pojasne garniture) se više ne izrađuju tehnikom presovanja u tankom zlatnom ili srebrnom limu, već tehnikom livenja isključivo u bronzi sa novom floralnom dekoracijom od kojih su najčešće predstavljene vreže, vinova loza kao i značajan repertoar figuralnih predstava od povorki životinja, borbi životinja, borbi ljudi sa životinjama, pojedinačnim predstavama mitskih životinja do redih predstava ljudi. Ženski nakit takođe trpi znatne

promene. Više nema luksuznih izrađevina u plemenitim metalima sa staklenim privescima, ogrlice od staklene paste, kopče i pafte sa umetnutim staklima. U konjskoj ormi već preovlađuju ukrasi izvedeni u tehnici livenja, dok su uzengije više uglaste sa jasno izdvojenom pločicom za opiranje noge. U grobovima se pored posuda rađenih rukom i na jednostavnom ručnom vitlu pojavljuje nova vrsta kvalitetne tzv. žute keramike, često bojene, izrađene na brzorotirajućem vitlu.

U završnoj fazi avarskog kaganata, poslednjim decenijama osmog i prvim decenijama devetog veka, kao i nakon raspada političke premoći Avara i dalje se javljaju veoma brojne nekropole takođe sa konjaničkim grobovima. U materijalu se ponovo pojavljuju veoma bogate pojasne garniture izrađene od bronzne, često veoma dobro pozlaćene najčešće sa floralnim ornamentima: vrežama, palmetama, stilizovanim ornamentima u obliku ribljih krljušti, grifonima, ljudskim portretima itd.

Iako je u etničkom pogledu završna faza drugog kaganata možda po problematici jedna od najsloženijih i najnejasnijih perioda ranog srednjeg veka, svakako se može uzeti da većina doseljenih klanova pored slovenskog življa pripada azijskim izrazito mongoloidnim plemenima.²⁸

²⁸ Z. Vinski, *ibid.* str. 65.

Datovanje i zaključak

Datovanje nekropole u završnu fazu avarske dominacije u Panoniji pre njenog definitivnog sloma i u prva desetleća nakon raspada avarskog kaganata, izvršeno je na osnovu velikog niza analiza i poređenja pojedinačnih i grupa predmeta iz otkopanih grobnih celina, sa poznatim i manje-više opšte prihvaćenim datovanjima velikog broja istraženih grobova i nekropola u Panoniji. Vremenski otkriveni deo nekropole se može datovati u kraj VIII i prve decenije IX veka nove ere.

Pokušaj apsolutnog datovanja skeletnih ostataka nekropole kod Čelareva na osnovu antropoloških nalaza (?) i merenja količine radioaktivnog ugljenika C_{14} u ostacima organske materije izolovanim iz fragmenata kostiju u puni deseti vek (sam preparat datovan je u 981. godinu nove ere), mora se uzeti sa velikom dozom opreznosti iz više razloga.²⁹ Autor napominje da je za vreme poluraspada ugljenika C_{14} uzet poluvek od 5570 godina i da se ujedno radi o nekorigovanom datumu, na koji utiče čitav niz faktora pa i sam način i vreme uzimanja uzoraka za analizu. Kako se ovde radi o uzimanju uzorka samo jednog nasumice izabranog groba, koji ni na osnovu skromnih arheoloških nalaza ne može u potpunosti biti reprezentativni uzorak nekropole, to se i pokušaj apsolutnog datovanja može smatrati preuranjenim.

Na osnovu antropoloških istraživanja očuvanih skeletnih ostataka nekropole kod Čelareva i obrade podataka, S. Živanović je došao do izvesnih veoma značajnih zaključaka koji se ukratko svode na sledeće: Populacija sahranjivana na nekropoli kod Čelareva svakako je bila mongolske rase sa jasno izraženim elementima severno mongolske rasne grupe.

²⁹ С. Живановић, Аpsолутно датовање скелетних остатака из некрополе у Челареву, Рад Војвођанских музеја 23—24, Нови Сад 1974—1978, стр. 19—20.

Nedostatak komparativnog materijala unekoliko otežava dalja antropološka istraživanja. Činjenica da se populacija sahranjivana kod Čelareva znatno razlikuje od susednih avarskih i da se zahvaljujući velikoj uniformnosti oblika i morfoloških karakteristika lobanja oba pola može sa sigurnošću tvrditi da se u većoj meri nije mešala sa pripadnicima drugih rasnih grupa, ili to mešanje, ako ga je i bilo, nije imalo većeg značaja, upućuje da identifikaciju čelarevske populacije treba tražiti u jednom od niza turskih plemena. Zahvaljujući većem broju nalaza fragmenata opeka sa urezanim znacima minore i jevrejskim simbolima, može se sa sigurnošću tvrditi da je populacija sahranjivana kod Čelareva daleko pre značajnijih pomeranja prema Evropi i Panoniji pored ostalog prihvatila i judejstvo.

Obim kataloga i tema izložbe razumljivo nisu dozvoljavali detaljnu analizu svakog pojedinačnog istraženog groba, uočenog problema ili teme ponaosob. Dotakli smo se za ovu priliku samo detalja koji su se učinili značajnim i bitnim utoliko koliko su se odnosili na postavljenu temu. Izbegnuto je u najvećoj meri citiranje veoma brojne arheološke i istorijske literature koja se odnosi na period i problematiku Avara u Panoniji.

Definitivni zaključci osim nekoliko uzgrednih napomena o vremenu, trajanju i etničkoj pripadnosti populacije sahranjivane na čelarevskoj nekropoli čiji je samo manji deo istražen, su izostali. Tek nakon okončanja terenskih istraživanja, većeg broja interdisciplinarnih analiza i objavljivanja sveukupne građe, moći će se doneti definitivni zaključci i dati celovit prikaz kako postavljene teme tako i čitavog niza otvorenih problema vezanih za ovu nekropolu i period kome pripada.

By the "Menoroth from Čelarevo" Exhibition the Museum of the City of Novi Sad offers to the wider scientific public the results of only a smaller part of its many years long studies and research of the great early medieval necropolis which stood in the Pannonian lowland towards the end of eighth and beginning of ninth century when the Avars were the dominant force in that part of the world.

The display of a variety of exhibits, photographs, ground plans and drawings is an attempt to give a more or less complete picture of what the researched graves of the "Brick Plant" necropolis offer and at the same time to show that the years long efforts brought to light an impressive number of brick fragments with menorah symbols engraved at a later date which is actually a unique find of the kind dating back to early medieval times.

Radovan Bunardžić

**ČELAREVO — AN EARLY MEDIEVAL NECROPOLIS
RESEARCHED — BRICK FRAGMENTS WITH
JEWISH SYMBOLS**

Short Survey of the Research

It was in 1966 that Olga Brukner and Predrag Medović found some ceramic fragments of archaeological interest at Čelarevo where a brick plant was operated.¹

During the next years brick plant workers were digging up with hand tools clay layers at several site sections without any control of archaeologists. It was not a rare event for the workers to come across a grave, sometime a group of graves, even those of cavalrymen. Remnants of dwelling structures buried or burned down were also found. Of movable archaeological objects vessels and grain grinders were mostly mentioned.

At the beginning of 1972, while searching for higher quality clay the brick plant workers cut in deeper at the north side. It was this digging which ruined the greater part of the necropolis.²

The archaeological work at the Čelarevo locality was started by Dragutin Vilotijević on May 26, 1972 with a view to identifying and evaluating the site, through excavating four visible but damaged graves which did not allow great expectations as to the number and value of finds.

During the winter campaign of clay digging which, with short interruptions, lasted from December 22, 1972 through May 31, 1973 the archaeological team of the Museum of the City of Novi Sad researched the threatened part of the necropolis covering an area of 2,424 m² with 263 graves excavated in Section I (Ground plan).²

Finds coming from the damaged graves, with a great number of brick fragments with Jewish symbols among them, were recovered in the course of subsequent control procedure or during the transport of clay dug out at the damaged part of the necropolis. These brick fragments are now in the holdings of the Museum of the City of Novi Sad.

In 1978 a smaller area of the site, southeast from the researched part of the necropolis, was excavated. This is just the part where the clayish layer is the thinnest (the average depth being 0,40—0,50 m.). In this area five graves were uncovered (graves 264—265). One of these is a cavalryman's grave.

During the year 1980 the archaeological work was mostly done at the southwest and the west periphery of the site.

Geographic Situation

The „Brick Plant“ site within the Čipska woodland area is situated southwest from Čelarevo at a distance of something more than half mile from the present riverbed of the Danube river and only something more than a quarter of a mile from the river's old bank which is actually an alluvial terrace extending along the river's left bank from Novi Sad and as far as Bačka Palanka. The alluvial terrace at Čelarevo is at an altitude of 84—85 m. above the sea level, while its altitude relative to the Danube river is not more than 2—6 m.

On the terrace's outer parts which face the river Danube, along a stretch of a few kilometers east and west from the necropolis quite a few sites of archaeological interest were identified. They belong to various periods, from prehistoric era till the late medieval times.

The necropolis itself is situated on a rolling terrain.

The results of the excavations done so far indicate that the necropolis covered an area of about 400 m. length and 250 m width at its wider part. It was positioned in the east-west direction. For the time being only the west border line of the necropolis has been definitely established along the whole length of the already researched part of Section I. This border line was actually a trench of 2—4 m. width and of undefined length of which 75 m. is preserved. The depth of the trench is between 1,3—1,50 m. while its direction is from northwest to southeast. There were no burials west from the border trench.

Mode of Burial and Funeral Rites

Relatively little is known about the rites, the place and mode of burial and about the observances practiced before, during and after the burial at the Čelarevo necropolis. Whatever facts we possess come largely from the study of excavated graves, from the remains of the deceased and from the furniture found in these graves.

Of the 268 graves excavated in the necropolis at Čelarevo, 263 were in the relatively small area of Section I, while 5 graves were discovered in Section III of the necropolis. In view of the fact that the largest number of brick fragments with engraved menorah symbol was discovered in Section I of the necropolis, the data presented below will be based mainly on the research performed in this Section.

Although the necropolis at Čelarevo has been only partially researched so far, the positioning of the graves, their contents and the mode of burial clearly indicate that considerable economic and social differences existed among the population which used the site as place of burial. Graves belonging to a particular family were grouped together in what could be called grave-groups with a smaller or larger number of graves. As a rule, the central place is reserved for the more important members of the family.

The graves were found frequently well furnished with objects indicating wealth and symbols indicating dignity. There are some cavalrymen's graves in which the horse is buried together with the horseman. In contrast to these a certain number of separated and solitary graves were found in the region neighbouring the western boundary trench of the necropolis. In these graves the deceased were buried without any furniture or with a very humble inventory.

Of the four graves in which brick fragments with menorah symbol were discovered *in situ*, only grave 230 with remains of an adult of undetermined sex, was situated in front of the boundary trench, in the peripheral region where the dead were buried with humble furniture or without any altogether.

In some cases, as an exception, the graves extended into the trench with their western side. A woman's grave and a grave in which a man and a woman were buried differ somewhat from the other researched graves in both the mode of burial and the position of the grave. The woman's grave is too near to ground level and was found in the boundary trench itself, while the man and the woman (double grave 64—64a) were not buried at all but simply laid on the bottom of the trench.

Based on the anthropological analysis of the skeletal remains, the sex ratio of the people buried in the necropolis at Čelarevo is: 77 male, 71 female, 60 children and 45 undetermined.³ In some graves there were no skeletal remains, or else these remains were in such a condition that they could not be subjected to anthropological analysis. The numerical relationship between sexes and the results of demographical studies covering a relatively large number of mature and older persons clearly indicate that the population buried at this necropolis was relatively stable. As to the adults, no signs of diseases or injuries could be observed. This fact can be interpreted as a further indication that the Čelarevo people lived a relatively peaceful life for a prolonged period. The relatively small number of children's graves found at the necropolis cannot, certainly, be taken to reflect the reality. It is more logical to suppose that a large number of skeletal remains of shallowly interred children have completely disintegrated.

At the Čelarevo necropolis the dead were interred in grave-pits of very definite shape and dimensions.

We have no knowledge of the shape, form and dimensions of grave-pits in the humus layer, which is approximately 0,9—1 m deep in the largest part of the necropolis. Most of the graves were discovered at subsoil level, so that the excavations proceeded from there. In most of the cases, at least 75%, the grave-pits are rectangular with levelled bottom. A simple, vertically dug oval grave-pit was found in two cases. Vertically dug rectangular grave-pits, with rectangular incavations of the same or differing depths at the narrower side under the head and feet of the deceased, were identified in 75 cases. Rectangular grave-pits with only one incavation under the head or under the feet of the deceased, as well as grave-pits with smaller square or rectangular incavations in corners, in different combinations, were discovered in approximately twenty cases.

Grave-pits with banks along the longer walls and with a levelled bottom, with two incavations — under the feet or the head of the deceased — were discovered in 54 cases.

Of the 16 cavalrymen's graves found in the explored part of the necropolis, two are considerably damaged due to the diggings of the brick plant workers. In the remaining cases, the grave-pits are rectangular, or nearly so, with a clearly separated part in which the horse was buried. In some graves, a low earth partition wall could be seen, which separated the grave-pit of the cavalryman from the grave-pit of the horse. The horse was buried either on the left or on the right side of the deceased. In this respect no specific rule could be observed and the cases are nearly equally divided. However, the horse was laid, as a rule, head to feet in respect to the buried man.

In eighteen graves, the dead were buried in wooden coffins, which were held together with a large number of iron clamps and, in some cases, with large-size iron wedges.

Elements of wooden construction of different types were noticed in some of the grave-pits. One type was based on a longitudinal plank, which was placed horizontally above the body and which most probably served as a support for boards that were lined up on it. The other type, discovered in only two cases, consisted of two or three cross-wise placed shorter beams, which supported boards laid longitudinally along the grave.

The contents of the graves in which the dead were buried in wooden coffins were such that it was impossible to deduce from them the social status of the deceased. The same applies to graves with elements of wooden constructions. However, they were, without a doubt, rather prosperous individuals.

The orientation of the graves in the explored parts of the necropolis at Čelarevo is relatively uniform. 85% of the dead are buried in the westsouthwest-eastnortheast direction, with smaller or larger deviations. The remaining 15% of the graves are oriented in various directions. 21 graves are oriented in the westnorthwest-eastsoutheast direction. Two bodies lie in the northsouth direction, while five were interred in the southnorth direction.

The graves, in which the brick fragments with engraved menorah symbol were discovered, belong to the majority group oriented in the westsouthwest-eastnortheast direction, with the exception of grave 231, which belongs to the minority group of graves oriented westnorthwest-eastsoutheast.

Although many, more or less acceptable, theories exist, that try to explain why topologically close graves have different or, even, opposite orientations, it would appear that, for the present at least, it is not possible to define the real reasons which are responsible for the different orientation of tombs and bodies interred in them.

Double graves represent an exceptional and unusual mode of burial, which was, probably, preceded by

equally unusual burial rites. The graves in which a man and a woman were buried together are especially interesting. In some graves a child was buried along with a woman.

Hearths were discovered above two graves, 134 and 211.

In most graves, apart from pieces which belonged to clothing or ornamentation, — knife belts in the case of men; neck-laces, earrings, needle cases together with needles, spindle-whirls in the case of women; toys made of bones, sometimes knives and belts (boys) or jewelry (girls) in the case of children — carefully placed dishes for food or drink were found, usually at the feet of the deceased. Furthermore, in a large number of graves selected and carefully placed parts of animals were recovered. The most numerous are the remains of sheep or goats (parts of feet, head, shoulder blades etc.), oxen (parts of feet, head, shoulder blades etc.), hens, deer and, in one case, pig. In some graves in which children were buried, hen's eggs were placed. An egg shell was also found in a woman's grave (grave 195). In cavalrymen's graves where the horse was buried with the horseman, the horse harness consisting of a heavily ornamented headstall and a saddle. In most cases the stirrup was preserved and the buckle.

Only two finds connected with a profession were recorded at Čelarevo: the first is an iron sickle laid across the stomach of the deceased in a grave in which a rich belt set and two vessels were also found, while the second is a goldsmith's iron pincers coming probably from a grave in the destroyed part of the necropolis.

Brick Fragments with Engraved Jewish Symbols

Graves 21, 230, 231 and 256 have no exceptional features if we look at the mode of burial, the construction of the tombs or their orientation and position. However, as a specific group of objects was found in these graves, they merit special attention. The discovery is so unusual that it can be freely stated that it is a unique find not only in the explored part of the necropolis but in a wider sense, too, even if we look at all the explored early medieval necropolises in the Pannonian lowland and in the surrounding regions.

In four graves, one child's, one woman's, one man's and in a grave of an adult of undetermined sex, seven fragments of Roman bricks with symbols of seven-branched candelabrum (menorah) subsequently engraved have been discovered *in situ*. Next to the menorah's base, as a rule, two additional symbols are engraved.

The fact that graves 21, 230, 231 and 256 belong to the large group of graves that were systematically turned up and plundered when the necropolis was about to be abandoned or after the discontinuation of burials at the site, reduces, no doubt, the importance of the find inasmuch as we have no way to know the primary position in a grave unit of one or more brick fragments with engraved menorah symbol, nor their relative position in respect to the deceased. If that would be possible, the evaluation and interpretation of the find would be, to a certain extent, facilitated. We know only the secondary positions the brick fragments happened to get to when the graves were turned up and

plundered. A smaller brick fragment from grave 21 (Catal. No 3), with an engraved menorah symbol can be pointed to in this respect as it has on its surface a mark made, most probably, by the sharp edge of a tool which was used when the grave was turned up.

Apart from the brick fragments with engraved seven-branched candelabrum discovered in the four previously mentioned closed grave units, during the archaeological explorations further 76 brick fragments with subsequently engraved menorah and other accompanying symbols were recovered. The largest number of brick fragments with menorah symbols were found in the earth dug up at the destroyed part of the necropolis in Section I. Together with these brick fragments human bones, parts of belt sets, jewelry, dishes and harness parts were also found. It is most probable, therefore, that all these finds come from closed grave units and that the secondary damages and break-up of fragments were caused during the mechanical loading of the excavated clay.

Two brick fragments with engraved menorah and other symbols come from closed grave units researched in Section III of the site, on the southeast periphery of the necropolis (Catal. Nos 153 and 161).

The engraving of the seven-branched candelabrum and of the signs which flank it was performed, in all cases, with a sharply pointed tool on previously unprepared surface of the brick fragments. The final appearance of the symbols depended on the hardness of the brick fragments, on the purity of the clay used at brick making and on the depth of the engraving. In fact the engraving was done very shallowly on fragments of backed bricks, frequently the lines are hardly discernible, they are often irregular, forked and by-pass parts of the brick that are harder than the rest, and they generally leave an impression that the work was performed superficially.

It is an interesting and important fact that in no single case was a whole brick used for engraving although whole pieces were surely available at the relatively close abandoned Roman fortress Castellum Onagrinum on the left bank of the Danube at the „Kuva“ site near Begeč which is not farther than four miles from the necropolis. Furthermore, there is a whole series of registered smaller sites on the right bank of the Danube, the largest of which is Bononia-Malata (presently Banoštor) across Onagrinum on the other side of the river (Fig. 1), where whole bricks were, most probably, also available.

One is inclined to accept the explanation that whole bricks were relatively heavy and bulky and it was therefore that they were not carried to the site for engraving. The disadvantage for using fragments was usually overcome with careful composition and the choice of right dimension for the menorah and the accompanying symbols, corresponding to the fragment's size.

Researches of Roman sites done in the wider area of the Pannonian lowland and its close surroundings did not bring to surface, so far, a single find which could be, even indirectly, connected with the existence of Jews or Jewish communities in the wider Danubian region or in the southern part of the Pannonian lowland during the time span from the 3rd/4th till the 10th century A. D., except a series of finds at Osijek (Roman Mursa) which lead to the hypothesis that a Jewish place of worship — a synagogue — existed at this locality during the Sever dynasty.⁴

The central engraved symbol on most of the discovered brick fragments is, without a doubt, the seven-branched candelabrum (menorah) on a three-branched base, a well known Jewish ritual piece of the ancient Jerusalem temple and the symbol of synagogal art in Palestine and the wider region of the Jewish Diaspora. It can be found,

furthermore, on the Fanagoria tombstones dating back to the late Antique period, while in Yougoslavia it was discovered on a piece of a sarcophagus in Solin.⁵ It can also be found, frequently, on profane objects such as oil lamps, glass pendants etc. One of the finds nearest to it is the discovery at Škocjanska cave locality (Slovenia) of an oil lamp with a seven-branched candelabrum plastically embossed.⁶

The find in grave 281 at the eastern necropolis in Duklja is very interesting, too. The walls of the tomb are covered with plaster and decorated with deep engravings and colours. The central motif on the north wall of the tomb is the seven-branched candelabrum, next to which, on the side walls, representation of objects characteristic of Jewish iconography are engraved.⁷

A nine-branched candelabrum is engraved on a smaller number of brick fragments discovered at the destroyed part of the Čelarevo necropolis (Catal. Nos 113 and 114). On one brick fragment (Catal. No 117) the left half of the menorah symbol has four branches while the right side has undergone secondary damage. It appears more logical to suppose that the engraver was not very familiar with the iconography of the menorah or that the engraving was done in haste than to accept the proposition that nine-branched menorah symbol was intended to be engraved as such symbol might have been used at certain rites. It should be, however, noted here that on one of the two tombstones at Fanagoria we find a nine-branched candelabrum.⁸

We will not try on this occasion to decipher and analyse the engraved signs although the most logical explanation is that these signs represent Jewish symbols and objects of religious rites (palm branch—*lulav*, lemon—*etrog* and the little shovel shaped light extinguisher and ash collector—*mahta*) which appear similarly on synagogal mosaics and tombstones together with the representation of menorah symbols.

It should be remembered that in most of the cases the form and appearance of the engraved sign (symbol) depended, to a great extent, on the ability of the engraver and, probably even more, on the characteristics and quality of the brick on which the sign was to be engraved. Fig. 25 tries to classify, by formal similarities, 115 more or less preserved signs, usually engraved next to or above the base of the menorah. In one case (Fig. 25 — Sign. No 43) a sign is engraved above the seven-branched candelabrum — menorah (Catal. No 158).

The group of signs engraved in a row underneath the menorah's base on a fragment of well baked brick discovered at the destroyed part of the necropolis is given a separate place as a find unlike all the others. Unfortunately, the surface of the brick and the engraved inscription (?) have undergone secondary damage which will present added difficulty during the deciphering process (Catal. No 110).

In an attempt to solve the problem of representation of human figures on the rock plastics of Arača and Gradina in Rakovac on the basis of certain formal similarities and coincidence of time, in his paper titled „Parallelen des Steines von Aracs in der Wojwodina“, S. Nagy reprinted a photograph of a brick fragment with an engraved menorah first published by S. Karamanski.⁹ In the accompanying text he gives his own version of where brick fragments with engraved menorah symbol were found in closed grave units of the Čelarevo necropolis. He writes: . . . »in welchen unter dem Schädel der Skelette Ziegel mit eingeritzten siebenarmigen Menoren, bzw. Lebensbaumen gefunden wurden«. ¹⁰ No reference is given as to the source of this information. Without going into the problem of the ethnic origin of the people intended to be portrayed on the rock-plastics at Gradina in Rakovac and without any intention to discuss the attempt of the author to identify them as Khazars on the basis of bricks with engraved menorah found at Čelarevo, we have to stress once again the fact

that the brick fragments with engraved symbols were discovered at the Čelarevo necropolis in four graves and that in no case were they found next to or under the head of the deceased.

Description of Graves in which Brick Fragments with Engraved Menorah Symbol were Found

Grave 21.

Square 12, 13/III (Fig. 18—19)

Exhibits: Catal. Nos 1—4

Rectangular grave-pit dug in vertically and filled up with humus and subsoil mix. Size: 1,55 x 1,10 m. At a depth of 1,16 m. below ground level banks of 15 and 20 cm. width along the south and north wall bring the grave's width down to 0,75 m. The north bank is widened for 5—7 cm. along its whole length by a cut in the wall above. Orientation: west-east with a deviation of 78° from north towards east. The bottom is leveled at a depth of 1,86 m. On the west and east walls at a depth of 1,96 m. below the ground level there are rectangular incavations of 27 and 30 cm. width and 1,94 depth.

At the bottom of the grave-pit a nearly completely disintegrated part of a longish, most probably a child's bone was found. In addition, a clay pot of smaller size was laying on its side. (Fig. 19, 4; Catal. No 4). Three brick fragments with engraved menorah symbols were found in the humus layer in the central part of the grave-pit at a depth of 0,42—0,56 m. below the ground level. The smallest brick fragment (Fig. 19, 3; Catal. No. 3) was damaged considerably most probably when the grave was turned u and plundered. It was then, in all likelihood, that the other fragments got to the place where they were found.

Grave 230.

Square 6, 7/XX, XXI (Fig. 15—17)

Exhibits: Catal. No 5

Rectangular grave-pit with slightly rounded angles dug vertically into the subsoil and filled up with humus and subsoil mix. Size: 1,68 x 0,69 m. Orientation: west-east with a 63° deviation from north towards east. The grave-pit's bottom is leveled at a depth of 1,55 m. There is on the west wall a rectangular incavation of 1,67 m. depth. In front of the grave-pit's east wall at a depth of 1,66 m. there are two nearly rectangular incavations with rounded angles.

In the middle of the grave-pit, close to the bottom level, a pile of completely disintegrated longish human bone fragments was found. On the top of this pile there was a small brick fragment with an engraved menorah symbol. The fragment's engraved side was turned towards the bottom of the grave-pit (Fig. 15—16; 17, 1; Catal. No 5).

The position of both the brick fragment and the disintegrated bones can be taken to indicate that the grave was turned up and plundered.

Grave 231.

Square 12, 13/XXI, XX (Fig. 20—22)

Exhibits: Catal. No 6—12

The grave is of rectangular shape and was noticed at a depth of 1 m. In its northwest corner near the north wall a brick fragment in an inclined position was found. The menorah symbol engraved at a later date was found turned towards the grave-pit's bottom (Fig. 20—21; 22, 1; Catal. No 6). At the same or nearly the same level remnants of an animal skull, of a sheep or goat, were recovered.

The grave-pit was dug in vertically and was filled with humus and subsoil mix. Orientation: west-east with a deviation of 102° from north towards east.

The grave-pit's bottom is leveled at a depth of 2,01 m. There are in the west and east walls rectangular incavations of 29 and 27 cm. and of 2,12 and 2,09 m. depth respectively.

Pieces of iron clamps were found in the grave. It is, therefore, most probable that the deceased female person was buried in a wooden coffin.

The digging up and plunder left the remnants of the skeleton spread out in the grave. One scapula and several rib bones were recovered in the southwest corner at a level of 20 cm.

above the bottom. The mandible, remnants of femurs and parts of oss costae were scattered in the center part of the grave. A bucle and two sheep or goat bones (perhaps play things) were found near the south wall (Fig. 22, 3, 5—6; Catal. Nos 8, 10—11). A pot, laying on its side, was found in the southeast corner above the incavation (Fig. 22, 2; Catal. No 7).

Grave 256.

Square 14, 15/XXIV (Fig. 23—24)

Exhibits: Catal. No 13—15

A rectangular grave-pit dug in vertically and filled up with humus and subsoil mix. Size: 2,02 x 0,82 m. At a depth of 1,37 m. below ground level banks of 15 and 14 cm. width along the south and north walls bring the grave-pit's width down to 0,55 m. The grave-pit's bottom is leveled at a depth of 2,15 m. Along the west wall there is a smaller bank, 25 cm. wide and 2,12 m. deep; close to it is a narrow 2,24 m. deep incavation 20 cm. wide with inclined sides. Along the east wall there is rectangular 20 cm. wide and 2,23 m. deep incavation with one lateral side inclined.

A male person (maturus) is laying on his back in a stretched out position with the left hand along the body. The skeleton's orientation: west-east with a 83° deviation from north towards east.

The grave was turned up in its west half. The skull is crushed and its part is above the pelvic bone, while the mandible is above the west incavation along the south wall. Bones belonging to rib cage are spread out in the west half of the grave. The foot bones of both feet were found decomposed. A hand-made pot secondarily damaged is near the right foot above the incavation in the southeast corner (Fig. 24, 3; Catal. No 15). Both brick fragments with engraved menorah symbol (Fig. 24, 1—2; Catal. No 13, 14) must have come to where they were found when the turned up and plundered grave was filled in again.

Avars in Pannonian Lowland — a Short Historical Survey

The Avars' name was mentioned for the first time in the fifth century around the year 463. In 558 they have sent envoys to Constantinople and appeared thereby on the European scene. For a yearly tribute paid to them they were fighting against Byzantium's enemies. Subsequently they made use of the chance which offered itself and settled in the Pannonian lowland to be the dominating force there from about 568 until about 811.

As far as the Čelarevo necropolis is concerned the period after 811 is of great importance, too, as the Avars, although without a statehood, continued to live in that area together with their former allies and several tribes which were under their sway before.

(For more details the Serbo-Croatian text should be consulted).

Dating and Conclusion

The conclusion that the Čelarevo necropolis dates from the last days of the Avars' domination in the Pannonian lowland when it was just about to break down and from the first decade after the end of their dominance in the area is based on a great number of analyses and comparisons with objects and groups of objects recovered from graves and necropolises in the Pannonian lowland. These graves and necropolises were previously researched and their dating was more or less generally accepted. The part of Čelarevo necropolis already researched can be dated as belonging to the end of eighth century and the first decades of the ninth century A. D.

The attempt to date with absolute certainty the remnants of skeletons found in the necropolis at Čelarevo on the basis of anthropological findings and measuring of C_{14} radioactive carbon quantity in the remains of organic material isolated from bone fragments as belonging to the tenth century (the sample is dated as belonging to the year 981 A. D.) should be approached with a great deal of caution for more than one reason.¹¹ The author wishes to draw attention to the fact that one half of 5570 years has been taken as the period during which it came to the semi-decay of Carbon C_{14} . In the author's view it should be taken into consideration that we are offered an unrevised date which is subject to a host of facts and circumstances such as the mode and time of the selection of samples for analysis, to mention only two.

In this case the grave in question was selected for sample at random. Moreover, this grave cannot be considered as completely representative of the necropolis as a whole if for no other reason than because of the relatively modest find recovered from it. Therefore, any attempt of an absolute dating would appear premature.

On the basis of anthropological research of whatever skeleton fragments belonging to Čelarevo necropolis could be preserved and his own analyses, S. Živanović has reached a very important conclusion which can be summarized in the following: The people interred in the necropolis at Čelarevo were, no doubt, of Mongol race with clear traits of north-Mongolian branch.

The lack of comparative material makes it rather difficult to continue the anthropological research. However, there are a number of facts of great importance which should be recorded. First of all the people interred at Čelarevo are very different from the Avars found in the vicinity. And further, the uniformity of the shape and the morphological features of both male and female skulls clearly indicate that the people interred at Čelarevo did not mix, at least to considerable extent, with other racial groups or, if such mixing did occur, it was of limited importance. All these facts taken together would lead us to conclusion that in our endeavour to identify the Čelarevo population we have to direct our attention towards the many Turkish tribes on the scene at that time. The great number of brick fragments with menorah sign and other Jewish symbols allow us to state, with no fear of contradiction, that the population interred at Čelarevo has accepted, among others, Judaism, too, long before the great migrations towards Europe and the Pannonian lowland.

The scope of the catalogue and the theme of the exhibition did not allow to complete more detailed analyses of each and every researched grave, of each problem met and of each specific theme. Only

those details are here touched upon which appeared to be of importance and essential inasmuch as they relate to the theme as defined. We have omitted to quote, as much as it was possible, the many archaeological and historical texts and documents dealing with the period and problems of Avars in the Pannonian lowland.

No definite conclusions are proposed to be submitted for the time being. A few marginal remarks relating to the time, duration and ethnic origin of people interred at Čelarevo is all what is considered to be proper to offer at this stage. Only when on site studies are wound up, a series of interdisciplinary analyses completed and the entire material published will it be possible to arrive at final conclusions and to present a complete picture which will then encompass both the theme as defined and all the open questions relating to the necropolis and to the time it belongs.

¹ O. Brukner, P. Medović, *Rekognosciranje ugroženih terena u Bačkoj i Banatu*, Arheološki pregled, 8, Beograd 1965, 191.

² R. Bunardžić, *Izveštaj za zaštitnog arheološkog iskopavanja ranosrednjovekovne nekropole na lokalitetu »Ciglana« kod Čelareva, Građa za proučavanje spomenika kulture Vojvodine, VIII—IX, Novi Sad 1978—1979, 33—67.*

³ Anthropological analyses of skeleton remains were done by Dr S. Živanović, Department of Anatomy, The Medical College of St. Bartholomewas College, London, Summer 1974. S. Živanović, *Prvi rezultati antropološkog proučavanja nekropole u Čelarevu*, Rad Vojvodanskih muzeja, 21—22, Novi Sad 1972—1973, 153—165; Idem, *Skeletons of the Mongolian Population from Čelarevo (Vojvodina)*, Folia anatomica Iugoslavica, vol. 4, Ljubljana, Spt. 1975, 1—45.

⁴ D. Pinterović, *Mursa za dinastije Severa*, Osiječki zbornik, VII, Osijek 1960, 28—29; M. Bulat, *Rimske opeke i crijepovi s pečatima u Muzeju Slavonije*, Osiječki zbornik, IX—X, Osijek 1965, 8.

⁵ F. Bulić, *Jevrejski spomenici u Rimskoj Dalmaciji i jevrejsko grobište u Solinu*, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, XLIX, Split 1926—1927, 166 f.f.

⁶ S. Petru, *Zaton antike v Sloveniji*, Ljubljana, 1976.

⁷ A. Ceramanović-Kuzmanović, D. Srejšević, *Jevrejska grobnica u Duklji*, Jevrejski almanah 1963—1964, Beograd 1965, 56—62; A. Ceramanović-Kuzmanović, D. Srejšević, *Antička Duklja — nekropole*, Titograd 1975, 43 f.f.

⁸ М. И. Артамонов, *История Хазар*, Ленинград, 1962, 277.

⁹ S. Nagy, *Parallelen des Steines von Aracs in der Vojvodina*, Alba regia — Annales musei Stephani regis, XVII, Székesfehérvár, 1979, 95 f.f.

¹⁰ *Ibid.*, 97.

¹¹ S. Živanović, *Apsolutno datovanje skeletnih ostataka iz nekropole u Čelarevu*, Rad Vojvodanskih muzeja 23—24, Novi Sad 1974—1978, 19—20.

Spisak ilustracija

- Sl. 1 — Karta dela teritorije Vojvodine sa ubeleženim položajem nalazišta kod Čelareva i dva nalazišta na rimskom limesu (Bononia i castellum Onagrinum)
- Sl. 2 — Čelarevo, lokalitet »Ciglana« pre iskopavanja
- Sl. 3 — Čelarevo, lokalitet »Ciglana« u toku iskopavanja
- Sl. 4 — Čelarevo, lokalitet »Ciglana« posle iskopavanja
- Sl. 5 — Grob 4 posle otkopavanja *in situ*
- Sl. 6 — Grob 22, nalazi dela pojasne garniture i nalaz srpa *in situ*, detalj
- Sl. 7 — Grob 119, detalj, nalazi pojasne garniture u grobu muškarca *in situ*
- Sl. 8 — Grob 166, detalj, nalazi pojasne garniture u grobu muškarca *in situ*
- Sl. 9 — Grob 211, južna polovina vatrišta iznad groba
- Sl. 10 — Grob 228, dečiji grob sa nalazima *in situ*
- Sl. 11 — Grob 237, detalj nalaza pojasne garniture u dečijem grobu *in situ*
- Sl. 12 — Dvojni grob 244—244A posle otkopavanja *in situ*
- Sl. 13 — Konjanički grob 266 posle otkopavanja *in situ*
- Sl. 14 — Lokalitet »Ciglana« sektor 3. Lobanja konja i životinjske kosti u sloju iznad ilovišta *in situ*
- Sl. 15 — Grob 230, nalaz opeke sa urezanom menorom posle podizanja
- Sl. 16 — Grob 230 posle otkopavanja *in situ*
- Sl. 17 — Grob 230, osnova i preseći rake
- Sl. 18 — Grob 21, južna polovina groba sa nalazima *in situ* posle otkopavanja
- Sl. 19 — Grob 21, osnova i preseći rake
- Sl. 20 — Grob 231 u toku iskopavanja
- Sl. 21 — Grob 231 posle otkopavanja *in situ*
- Sl. 22 — Grob 231 osnova i preseći rake
- Sl. 23 — Grob 256 u toku otkopavanja
- Sl. 24 — Grob 256 osnova i preseći rake
- Sl. 25 — Crteži znakova na opekama reprodukovani u katalogu

List of Figures

- No 1 — Map of a part of Vojvodinas's territory with the Čelarevo locality and two Roman localities (Bononia and Castellum Onagrinum) marked
- No 2 — Čelarevo: The "Brick Plant" site before excavation
- No 3 — Čelarevo: The "Brick Plant" site during excavation
- No 4 — Čelarevo: The "Brick Plant" site after excavation
- No 5 — Grave 4: After uncovering *in situ*
- No 6 — Grave 22: Parts of Belt Set and Sickle *in situ* — detail
- No 7 — Grave 119: Belt set in man's grave *in situ* — detail
- No 8 — Grave 166: Belt set in man's grave *in situ* — detail
- No 9 — Grave 211: South half of hearth above the grave
- No 10 — Grave 228: Child's grave with finds *in situ*
- No 11 — Grave 237: Belt set in child's grave *in situ* — detail of find
- No 12 — Double grave Nos 244—244a after uncovering *in situ*
- No 13 — Cavalryman's grave 266: Uncovering *in situ*
- No 14 — "Brick Plant" site — Section 3. hors' skull and animal bones in upper layer — *in situ*
- No 15 — Grave 230: Brick engraved with menorah symbol after recovering
- No 16 — Grave 230: After uncovering *in situ*
- No 17 — Grave 230: Base and cross section of grave-pit
- No 18 — Grave 21: South half of the grave with finds *in situ* after uncovering
- No 19 — Grave 21: Base and cross sections of grave-pit
- No 20 — Grave 231: During excavation
- No 21 — Grave 231: After uncovering *in situ*
- No 22 — Grave 231: Base and cross sections of grave-pit
- No 23 — Grave 256: During uncovering
- No 24 — Grave 256: Base and cross sections of grave-pit
- No 25 — Designs of symbols on bricks reproduced in the Catalogue.

Spisak planova

- Plan 1 — Čelarevo, potes Čipska šuma, lokalitet »Ciglana«
situacija (unutrašnja strana korica)
- Plan 2 — Situacioni plan istraženog dela nekropole
(brojevima su obeleženi grobovi u kojima su pronađene
opeke sa urezanim znakom menore) (strana I)

List of Ground Plans

Ground Plan No 1 — Čelarevo: »Čipska šuma« Woodland area;
"Brick Plant" Locality's position. (Inside page of the cover).

Ground Plan No 2 — Position Plan of the necropolis' researched
part (Graves in which bricks with engraved menorah symbol
were found marked with numbers). (Page I).

**KATALOG
CATALOGUE**

Katalog sadrži sumaran opis 178 pojedinačnih i grupa predmeta izabranih od oko 3.000 nalaza pronađenih u toku istraživanja nekropole.

U celosti su kataloški obrađene i četiri grobne celine u kojima su pronađeni *in situ* fragmenti opeka sa menorom i sa relativno skromnim prilozima u odnosu na najveći broj istraženih grobova na nekropoli.

U pojedinim slučajevima se primerci određenih vrsta predmeta ponavljaju, pogotovo u velikoj i još u potpunosti neobjavljenoj zbirci fragmenata opeka sa urezanim jevrejskim simbolima iz uništenog dela nekropole (kat. br. 106—178). Imajući u vidu značaj nalaza kao celine, kao i temu izložbe, smatrali smo za potrebno prikazati sve do sada pronađene fragmente opeka bez obzira na njihovu očuvanost.

Skraćenice: h — visina; Ro — prečnik oboda posude; Rd — prečnik dna posude.

1. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ugaoni ulomak veće opeke. Dobro, svetlomoroko pečena. Na gornjoj strani, delimično uglačanoj, urezana je menora na trokrakom postamentu, pored koga su nešto iznad i ukoso urezana dva znaka (Sl. 25. br. 19, 63). Svih sedam krakova svećnjaka prelaze gornju poprečnu liniju. Donja strana opeke je sasvim glatka.

Mesto nalaza: Grob 21; kv. 12, 13/III; Sl. 19, 1.
Veličina: 160 x 145 mm, debljina 47 mm (T. 1, 1).

Lit.: R. Bunardžić, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 48, T. X, 2.

2. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ugaoni ulomak veće opeke. Intenzivno, svetlomoroko pečena. Na gornjoj, priglačanoj strani, oštrim predmetom je urezana menora na trokrakom postamentu pored koga su, na približno istoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 41, 111). Donja strana opeke je neravna.

Mesto nalaza: Grob 21; kv. 12, 13/III; Sl. 19, 2.
Veličina: 106 x 120 mm, debljina 45 mm (T. I, 2).

Lit.: R. Bunardžić, Izveštaj, Grada, VIII—IX, str. 48, T. X, 1.

3. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak opeke. Dobro, svetlocrvenkasto pečena. Na očuvanom delu gornje, glatke površine, vidljiv je deo oštrim predmetom urezane menore na trokrakom postamentu pored koga su, na približno istoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 16, 67) od kojih se znak na desnoj strani samo delimično nazire. Očuvani kraci na levoj strani svećnjaka prelaze gornju poprečnu liniju.

Mesto nalaza: Grob 21; kv. 12, 13/III; Sl. 19, 3.
Veličina: 78 x 112 mm, očuvana debljina 39 mm (T. I, 3).

4. Lonac

Lonac jajolikog oblika, asimetričan, rađen na vitlu od nedovoljno prečišćene gline sa dodatkom neprosejanog peska. Neujednačeno svetlomoroko i sivo pečen, sa tragovima čađi. Obod je blago izvijen i zaobljen. Kratak vrat prelazi u bokast, uzdignut trbuh. Dno je ravno, nenaglašeno. Od vrata do iznad dna je ukrašen horizontalnim paralelno urezanim linijama.

Mesto nalaza: Grob 21; kv. 12, 13/III; Sl. 19 4.
Veličina: h — 128 mm; Ro — 90 mm; Rd — 50 mm;
najveća širina 116 mm (T. II, 1).

5. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ugaoni ulomak veće opeke. Dobro, crvenkasto pečena. Na gornjoj strani, opeke, na kojoj su mestimično očuvani tragovi maltera, oštrim predmetom je duboko urezana menora na trokrakom postamentu, iznad koga je sa desne strane urezan znak (Sl. 25. br. 28). Levo od postamenta je urezan drugi znak (Sl. 25. br. 114) pored koga su očuvani tragovi prvobitnog urezivanja sličnog znaka. Svih sedam krakova svećnjaka prelaze gornju poprečnu liniju. Na donjoj strani opeke je otisak neravne podloge.

Mesto nalaza: Grob 230; kv. 6,7/XX, XXI; Sl. 17, 1.
Veličina: 155 x 170 mm, debljina 56 mm (T. II, 2).

Lit.: *R. Bunardžić*, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 48—49, T. X, 3.

6. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ulomak veće opeke sa očuvanim delom jedne bočne strane. Intenzivno, svetložuto pečena. Na gornjoj zaglačanoj strani, pored uzdužno profilisane ivice, oštrim predmetom urezana je menora na trokrakom postamentu iznad koga su urezana dva znaka na nejednakoj visini (Sl. 25. br. 44, 105). Svih sedam krakova svećnjaka prelaze gornju poprečnu liniju. Na donjoj strani opeke je otisak neravne podloge.

Mesto nalaza: Grob 231; kv. 12, 13/XXI, XXII; Sl. 22, 1.
Veličina: 174 x 180 mm, debljina 27 mm (T. II, 3).

Lit.: *R. Bunardžić*, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 49, T. X, 4.

7. Lonac

Lonac jajolikog oblika, asimetričan, rađen na vitlu od nedovoljno prečišćene gline sa dodatkom sitno sejanog kvarcnog peska. Neujednačeno svetlomrko i sivo pečen. Obod je razgrnut, povijen nadole sa zaobljenom ivicom. Kratak vrat prelazi u uzdignut trbuh koji se blago sužava ka nenaglašenom i neznatno izdubljenom dnu. Na gornjem delu trbuha je ukras izveden talasastom linijom ispod koje su urezane tri paralelne horizontalne linije.

Mesto nalaza: Grob 231; kv. 2, 13/XXI, XXII; Sl. 22, 2.
Veličina: h — 116 mm, Ro — 79 mm; Rd — 61 mm;
najveća širina 106 mm. (T. II, 4).

8. Predica

Ovalna predica sa zadebljanim i profilisanim delom za naleganje trna i očuvanim šarnirom i osovinom za spajanje sa okovom. Trn je zadebljan, profilisan i na kraju povijen. Bronza, livenje.

Mesto nalaza: Grob 231; kv. 12, 13/XXI, XXII; Sl. 22, 3.
Veličina: 26,5 x 31,6 mm (T. III, 1).

9. Nož

Deo sečiva noža, sa ostacima drvene kanije.
Na jednoj strani očuvan otisak tekstila. Kovano gvožđe,
jako korodirano.

Mesto nalaza: Grob 231; kv. XXI, XXII; Sl. 22, 4.
Veličina: 36 x 22 mm (T. III, 5).

10. Igračka

Igračka — astragal (astragalus). Neobrađena kost ovce
ili koze (ovis/capra).

Mesto nalaza: Grob 231; kv. 12, 13/XXI, XXII; Sl. 22, 6.
Veličina: 26 x 16,5 x 14 mm (T. III, 3).

11. Životinjska kost

Manja kost (os centrotasale) ovce ili koze (ovis/capra).
Možda koštana igračka.

Mesto nalaza: Grob 231; kv. 12, 13/XXI, XXII; Sl. 22, 5.
Veličina: 18 x 20,3 x 14 mm (T. III, 2).

12. Trakaste klamfe sa sanduka

Fragmenti trakastih klamfi sa iskucanim klinovima.
Znatno oštećeno. Kovano gvožđe, jako korodirano.
Mestimično očuvani tragovi drveta. Jedanaest primeraka.

Mesto nalaza: Grob 231; kv. 12, 13/XXI, XXII; Sl. 22, 7.
(T. III, 4, 6—15).

13. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ulomak manje opeke ujednačeno svetlomrko i oker
pečena sa očuvanom jednom celom i delom dve bočne
strane. Na gornjoj strani urezana je oštrim predmetom
menora na trokrakom postamentu pored koga su, na
nejednakoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 1, 91).
Svih sedam krakova svećnjaka znatno prelaze gornju
poprečnu liniju. Na donjoj strani opeke je otisak neravne
podloge.

Mesto nalaza: Grob 256; kv. 14, 15/XXIV; Sl. 24, 1.
Veličina: širina opeke 150 mm, očuvana dužina 160 mm,
debljina 49 mm (T. IV, 1).

14. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ulomak veće opeke sa očuvanim delom jedne bočne strane. Intenzivno, tamnocrveno pečena. Na gornjoj, glatkoj strani oštrim predmetom plitko je urezana menora na dvokrakom postamentu. Ni jedan od sedam ureznih krakova ne prelaze gornju, poprečnu liniju. Donja strana opeke je priglašana i mestimično je očuvan otisak peskovite podloge.

Mesto nalaza: Grob 256; kv. 14,15/XXIV; Sl. 24. 2.
Veličina: 195 x 146 mm, debljina 48 mm (T. IV, 2).

15. Lonac

Lonac jajolikog oblika, asimetričan. Rađen na vitlu od nedovoljno prečišćene gline sa dodatkom prosejanog peska. Neujednačeno svetlomrko i sivo pečeno. Obod je izvijen, sa koso sečenom ivicom. Kratak vrat prelazi izdignut trbuh koji se blago sužava ka ravnom i nenaglašenom dnu. Na trbuhu je ukras izveden sa dva snopa paralelnih talasastih linija.

Mesto nalaza: Grob 256; kv. 14, 15/XXIV; Sl. 24, 3.
Veličina: h — 109 mm; Ro — 96 mm; Rd — 62 mm;
najveća širina 111 mm (T. IV, 3).

16. Posuda — flaša

Posuda — flaša rađena na brzorotirajućem vitlu od dobro prečišćene gline. Ujednačeno svetloooker pečena. Izvijenog, sa unutrašnje strane užljebljenog oboda. Blago zaobljenih ivica. Visok cilindrični vrat. Prelaz u trbuh je naznačen sa dve kanelure. Dno je izdubljeno i nenaglašeno.

Mesto nalaza: Grob 142.
Veličina: h — 129 mm, Ro — 40 mm, Rd — 55 mm,
najveća širina 83 mm (T. IV, 4).

17. Posuda — flaša

Posuda jajolikog oblika, rađena na brzorotirajućem vitlu od dobro prečišćene gline: ujednačeno, svetloooker pečena. Oštećena, nedostaje manji deo izvijenog i zaobljenog oboda, koji prelazi u kratak vrat. Na prelazu vrata u trbuh manje prstenasto zadebljanje. Dno je ravno, nenaglašeno. Posuda je ukrašena snopom paralelnih, oko posude spiralno urezanih linija.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.
Veličina: h — 262 mm; Ro — 79 mm; Rd — 86 mm;
najveća širina 170 mm (T. V, 1).

Lit.: R. Bunardžić, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 51, T. XII, 2.

18. Posuda — flaša

Posuda kruškolikog oblika, rađena na brzrotirajućem vitlu, od dobro prečišćene gline; ujednačeno, svetlooker pečena. Asimetrična. Obod je neznatno oštećen, izvijen i na gornjem delu zaobljen. Kratak vrat. Prelaz u kruškoliko telo naglašen. Dno ravno, nenaglašeno.

Na donjem delu vrata je crno bojeni friz, ispunjen belim kružnim tačkama, od kojeg polaze tri simetrično raspoređene crne vertikalne linije, takođe ispunjene belim tačkama i dele površinu posude na tri zone, na kojima se naziru tragovi slikanja belom i crnom bojom.

Mesta nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: h — 143 mm, Ro — 56 mm, najveća širina 120 mm (T. V, 2).

Lit.: R. Bunardžić, Izveštaj, Grada, VIII—IX, str. 51, T. XII, 3.

19. Posuda — flaša

Posuda — flaša, kruškolikog oblika, rađena na brzrotirajućem vitlu od dobro prečišćene gline. Ujednačeno svetlooker pečena. Obod posude je blago izvijen, zadebljen i na spoljnoj strani profilisan. Vrat kratak. Dno je izdubljeno i nenaglašeno. Po površini posude očuvani su tragovi nepostojanog svetlocrvenkastog bojenja.

Mesto nalaza: Grob 260.

Veličina: h — 219 mm, Ro — 74 mm, Rd — 96 mm, najveća širina 160 mm (T. V, 3).

20. Posuda — flaša

Posuda — flaša, kruškolikog oblika, rađena na brzrotirajućem vitlu, od dobro prečišćene gline i ujednačeno, svetlocrvenkasto pečena. Oštećena. Nedostaje obod i deo vrata. Površina posude je, posle pečenja, iscrtana i bojena mestimično očuvanim nepostojećim bojama.

Mesto nalaza: Grob 168.

Veličina: h — 132 mm; prečnik vrata 22 mm; Rd — 35 mm; najveća širina 92 mm (T. V, 4).

Lit.: R. Bunardžić, Izveštaj, Grada, VIII—IX, str. 47, T. VIII, 5.

21. Posuda — flaša

Posuda — flaša jajolikog oblika rađena na brzorotirajućem vitlu od nedovoljno prečišćene gline. Dobro, neujednačeno, svetlosivo i crvenkasto pečena. Obod je izvijen, sa unutrašnje strane užljebljen, a na spoljnoj strani prstenasto izveden. Kratak vrat blago se širi u trbuh, koji se postepeno sužava ka ravnom i nenaglašenom dnu.

Mesto nalaza: Grob 77.

Veličina: h — 270 mm, Ro — 75 mm, Rd — 92 mm, najveća širina 158 mm (T. VI, 1).

22. Testija

Testija rađena na brzorotirajućem vitlu, od prečišćene gline, sa dodatkom sitno sejanog peska. Neujednačeno svetlocrvenkasto pečena. Otvor je levkasto proširen, sa izvijenim i profilisanim obodom. Visoki vrat se blago širi ka bokastom trbuhu. Dno je izdubljeno i nenaglašeno. Puna, koso postavljena vertikalna drška. Na vratu je ukras izveden od snopa paralelnih horizontalnih linija.

Mesto nalaza: Grob 26.

Veličina: h — 247 mm; Ro — 74 mm; Rd — 88 mm; najveća širina 163 mm (T. VI, 2).

Lit.: *R. Bunardžić, Izveštaj, Grada, VIII—IX, str. 48, T. IX, 1.*

23. Testija

Posuda — testija rađena na brzorotirajućem vitlu, od dobro prečišćene gline, sa dodatkom sitno sejanog kvarcnog peska. Ujednačeno, svetloooker pečena. Otvor je levkasto proširen, izvijen i na spoljnoj strani profilisan. Visok cilindrični vrat blago se širi u kruškoliko telo. Dno je ravno nenaglašeno. Puna trakasta vertikalna drška spaja gornji deo trbuha sa vratom posude.

Mesto nalaza: Grob 232.

Veličina: h — 194 mm, Ro — 37 mm, Rd — 52 mm, najveća širina 130 mm (T. VI, 3).

24. Testija

Testija rađena na brzorotirajućem vitlu, od dobro prečišćene gline, sa dodatkom sitno prosejanog kvarcnog peska.

Ujednačeno svetlosivo pečena. Otvor je levkasto proširen, sa zaobljenim obodom. Bokasti trbuh se blago sužava ka ravnom i naglašenom dnu. Aplicirana uža, plitko žljebljena vertikalna drška.

Mesto nalaza: Grob 144.

Veličina: h — 126 mm; Ro — 35 mm; Rd — 47 mm; najveća širina 94 mm (T. VI, 4).

Lit.: R. Bunardžić, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 48, T. IX, 3.

25. Testija

Asimetrična testija, rađena na brzorotirajućem vitlu, od dobro prečišćene gline, svetlooker pečena. Otvor je levkasto proširen, sa profilisanim obodom. Prelaz iz vrata u kruškoliki trbuh, naglašen plastičnim rebrom. Dno blago izdubljeno, nenaglašeno.

Mesto nalaza: Grob 156.

Veličina: h — 215 mm; Ro — 70 mm; Rd — 90 mm; najveća širina 159 mm (T. VII, 1).

Lit.: R. Bunardžić, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 48, T. IX, 4.

26. Testija

Testija, rađena na brzorotirajućem vitlu, od dobro prečišćene gline, ujednačeno, svetlocrvenkasto pečena. Obod posude je prstenasto zadebljan. Cilindrični vrat prelazi u izdignuti trbuh, koji se blago sužava ka profilisanom i izdubljenom dnu. Aplicirana, uska, plitko žljebljena drška ne prelazi ivicu oboda.

Mesto nalaza: Grob 119.

Veličina: h — 165 mm; Ro — 25 mm; Rd — 36 mm; najveća širina 97 mm (T. VII, 2).

Lit.: R. Bunardžić, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 40, 42, T. II, 1.

27. Bokal

Posuda — bokal, sa izvučenim izlivnikom. Rađena na vitlu od dobro prečišćene gline. Obod je blago izvijen, sa zaobljenim ivicama. Na visokom vratu su dve paralelne, plitko udubljene, horizontalne kanelure. Prelaz u trbuh je naznačen ureznom linijom. Dno je ravno, nenaglašeno. Aplicirana, uža vertikalna trakasta drška. Nejednako nanesena, prozirna, maslinastozelena gled.

Mesto nalaza: Grob 36.

Veličina: h — 132 mm; Ro — 71 mm; Rd — 46 mm; najveća širina 97 mm (T. VII, 3).

Lit.: R. Bunardžić, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 48, T. IX, 2.

28. Posuda

Kruškolika posuda rađena na brzorotirajućem vitlu od dobro prečišćene gline. Ujednačeno svetlooker pečena. Obod je izvijen i prstenasto profilisan. Dno je izdubljeno i nenaglašeno. Na gornjem delu trbuha posude, ispod snopa paralelno urezanih horizontalnih linija, aplicirana je vertikalna puna kružna uška.

Mesto nalaza: Grob 40.

Veličina: h — 129 mm; Ro — 97 mm, Rd — 80 mm; najveća širina 137 mm (T. VII, 4).

29. Posuda sa siskom

Posuda sa siskom, kruškolikog oblika, izrađena na brzorotirajućem vitlu, od dobro prečišćene gline, ujednačeno svetlooker pečena. Otvor je levkasto izvijen, sa profilisanim obodom. Iznad simetrično postavljene, aplicirane, pune kružne, vertikalne drške i koso postavljenog siska, urezana su dva snopa paralelnih, horizontalnih linija. Dno je ravno, nenaglašeno. U udubljenjima linija i na unutrašnjoj strani otvora vidljivi su ostaci crvenkastog premaza.

Mesto nalaza: Grob 162.

Veličina: h — 211 mm; Ro — 95 mm; Rd — 94 mm; najveća širina 163 mm. (T. VIII, 1).

Lit.: R. Bunardžić, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 3, T. III, 1.

30. Lonac

Lonac jajolikog oblika, rađen na vitlu. Nedovoljno prečišćena glina. Neujednačeno svetlomrko i sivo pečen. Obod je blago izvijen i zaobljen. Vrat naglašen. Izdignut trbuh posude postepeno se sužava ka ravnom i nenaglašenom dnu. Telo posude ukrašeno je snopovima urezanih horizontalnih linija.

Mesto nalaza: Grob 137.

Veličina: h — 110 mm; Ro — 86 mm; Rd — 58 mm; najveća širina 103 mm (T. VIII, 2).

31. Lonac

Lonac jajolikog oblika, rađen na vitlu. Nedovoljno prečišćena glina. Neujednačeno svetlomrko i sivo pečen. Obod je blago izvijen i zaobljen. Vrat nezatno naglašen. Izdignut trbuh blago se sužava ka ravnom i nenaglašenom

dnu. Telo posude ukrašeno je nepravilnim, talasastim linijama.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: h — 96 mm; Ro — 66 mm, Rd — 43 mm, najveća širina 79 mm (T. VIII, 3).

Lit.: R. Bunardžić, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 51, T. XIII, 7.

32. Lonac

Lonac jajolikog oblika. Rađen rukom od nedovoljno prečišćene gline. Neujednačeno svetlomrko i crno pečen. Asimetričan. Obod je blago izvijen i zaobljen. Vrat naglašen. Trbuh je uzdignut i blago se sužava ka ravnom i nenaglašenom dnu. Na gornjem delu trbuha se naziru plitko urezane talasaste linije.

Mesto nalaza: Grob 110.

Veličina: h — 110 mm, Ro — 71 mm, Rd — 58 mm, najveća širina 93 mm (T. VIII, 4).

33. Lonac

Lonac jajolikog oblika. Rađen na vitlu, od nedovoljno prečišćene gline, sa dodatkom sitno prosejanog peska. Neujednačeno svetlomrko i sivo pečen. Obod je blago izvijen i zaobljen. Vrat naglašen. Trbuh posude je uzdignut i blago se sužava ka ravnom i nenaglašenom dnu. Telo lonca ukrašeno naizmenično urezanim snopovima talasastih i paralelno urezanih horizontalnih linija.

Mesto nalaza: Grob 244—244 A.

Veličina: h — 127 mm; Ro — 97 mm, Rd — 78 mm, najveća širina 105 mm (T. IX, 1).

34. Lonac

Lonac jajolikog oblika. Rađen na vitlu, od nedovoljno prečišćene gline. Neujednačeno svetlosivo i crno pečen. Obod je blago izvijen i zaobljen. Sa unutrašnje strane blago žljebljen. Vrat naglašen, telo posude je uzdignuto i blago se sužava ka ravnom nenaglašenom dnu. Telo lonca ukrašeno je dublje urezanim horizontalnim, češljastim ornamentom.

Mesto nalaza: Grob 52.

Veličina: h — 145 mm, Ro — 105 mm, Rd — 55 mm, najveća širina 136 mm (T. IX, 2).

35. Lonac

Lonac jajolikog oblika. Asimetričan. Rađen na ručnom vitlu od nedovoljno prečišćene gline sa dodatkom neprosejanog peska. Neujednačeno svetlomrko i sivo pečen. Obod je blago izvijen, koso sečen i mestimično zaobljenih ivica. Vrat kratak, naglašen. Bokasti trbuh se blago sužava ka ravnom nenaglašenom dnu. Ukrašen je neravnomerno urezanim horizontalnim češljastim ornamentom.

Mesto nalaza: Grob 40.

Veličina: h — 135 mm, Ro — 92 mm, Rd — 55 mm, najveća širina 103 mm (T. IX, 3).

36. Lonac

Bokasti lonac rađen rukom od nedovoljno prečišćene gline. Neujednačeno svetlomrko i sivo pečen. Obod je blago izvijen, neravan i mestimično zaobljen. Vrat kratak, naglašen. Trbuh je uzdignut i blago se sužava ka ravnom i nenaglašenom dnu. Ukrašen je sa četiri horizontalne talasaste linije neujednačenih oscilacija.

Mesto nalaza: Grob 240.

Veličina: h — 156 mm, Ro — 110 mm, Rd — 100 mm, najveća širina 130 mm (T. IX, 4).

37. Lonac

Manji lonac rađen rukom od nedovoljno prečišćene gline sa dodatkom neprosejanog peska. Neujednačeno svetlomrko, sivo i crno pečen. Asimetričan. Obod je blago izvijen i istanjen, sa mestimično zaobljenim ivicama. Trbuh se blago sužava ka ispuččenom i nenaglašenom dnu.

Mesto nalaza: Grob 94.

Veličina: h — 93 mm, Ro — 87 mm, Rd — 62 mm (T. X, 1).

38. Lonac

Lonac jajolikog oblika. Rađen na vitlu od nedovoljno prečišćene gline sa dodatkom neprosejanog kvarcnog peska. Neujednačeno svetlomrko i sivo pečen. Obod je blago izvijen i na unutrašnjoj strani mestimično žljebljen. Ivice oboda su blago zaobljene. Kratak, naglašen vrat prelazi u bokasti trbuh koji se blago sužava ka ravnom i nenaglašenom dnu. Trbuh je ukrašen horizontalnom plitko urezanim spiralnom linijom.

Mesto nalaza: Grob 121.

Veličina: h — 117 mm, Ro — 105 mm, Rd — 58 mm, najveća širina 120 mm (T. X, 2).

39. Lonac

Manji bokasti lonac. Rađen na vitlu od nedovoljno prečišćene gline sa dodatkom neprosejanog kvarcnog peska. Neujednačeno svetlomrko i sivo pečen. Obod je blago izvijen sa zaobljenim ivicama. Kratak vrat prelazi u izdignut trbuh koji se blago sužava ka ravnom i nenaglašenom dnu. Na gornjem delu trbuha izveden je ukras od horizontalno urezanih talasastih linija.

Mesto nalaza: Lokalitet »Ciglana« sektor I, kv. 17/XI.

Veličina: h — 91 mm, Ro — 83 mm, Rd — 54 mm, najveća širina 102 mm (T. X, 3).

40. Veliki jezičak sa pojasa

Veliki jezičak sa pojasa. Jedan primerak. Bronza, livenje. Sastavljen od dve polovine. Na obe strane jednako ukrašen krugolikom lozicom. Deo za pričvršćivanje ukrašen je stilizovanim, konfrontiranim životinjskim glavama.

Mesto nalaza: Grob 22.

Veličina: 80,5 x 24 x 8 mm (T. XI, 1).

41. Mali jezičci sa pojasa

Mali jezičci sa pojasa. Četiri primerka. Bronza, livenje. Sastavljeni iz dve polovine. Na obe strane jednako ukrašeni stilizovanom krugolikom lozicom. Deo za pričvršćivanje ukrašen je stilizovanim, konfrontiranim životinjskim glavama.

Mesto nalaza: Grob 22.

Veličina: 40 x 14,4 x 5,2 mm (T. XI, 2—5).

42. Držać noža (okov oblika elise)

Okov oblika elise. Jedan primerak. Bronza, livenje. Zakovica za pričvršćivanje nedostaje. Neukrašen.

Mesto nalaza: Grob 22.

Veličina: 64 x 11,8 x 5 mm (T. XI, 6).

43. Okovi za spajanje sa pojasa

Pravougaoni okovi za spajanje. Pet primeraka. Deblji bronzani lim. Po sredini jedne duže strane kružno urezani. Na kaiš pričvršćivani sa po dve zakovice sa većim kalotastim glavama. Na svim zakovicama sačuvane su manje podloške.

Mesto nalaza: Grob 22.

Veličina: 21 x 13 mm (T. XI, 7—11).

44. Ukrasni dvojni okovi sa pojasa

Dvojni okovi sa pojasa. Pet primeraka. Bronza, livenje sa prolamanjem. Vezani šarnirom. Štitasti okov je ukrašen krugolikom lozicom i sa dve zakovice sa podloškama pričvršćivan za pojas.

Mesto nalaza: Grob 22.

Veličina: 37 x 22 x 5,5 mm (T. XI, 12—16).

45. Kopča pojasa

Kopča pojasa. Jedan primerak. Bronza, livenje. Ovalna predica je zadebljana i profilisana na mestu naleganja povijenog i profilisanog trna. Štitasti okov je ukrašen stilizovanim biljnim ornamentom. Spojeni šarninom. Za kaiš pričvršćivana sa tri zakovice sa podloškama.

Mesto nalaza: Grob 22.

Veličina: 57 x 33,3 mm (T. XI, 17).

46. Gajka za pojas

Gajka (vodica kraja kaiša). Jedan primerak. Bronzani lim. Pravougaonog preseka. Na donjoj strani su dve zakovice za pričvršćivanje na kaiš. Neukrašena.

Mesto nalaza: Grob 22.

Veličina: 28 x 20 x 13 mm (T. XI, 18).

47. Okovi sa kaiša

Stilizovani sroliki okovi sa kaiša. Jedanaest primeraka. Bronza, livenje. Ukrašeni stilizovanim biljnim (?) ornamentom. Za kaiš pričvršćivani sa po dve zakovice sa podloškama.

Mesto nalaza: Grob 22.

Veličina: 16,5 x 14,8 mm (T. XI, 19—29).

48. Nož

Nož. Jedan primerak. Znatno oštećen. Očuvan je deo rukohvata i užeg sečiva, na kome su očuvani tragovi drvene kanije. Gvožđe, jako korodirano.

Mesto nalaza: Grob 22.

Veličina: 93 x 16 mm; dužina pre konzervacije 145 mm (T. XI, 30).

49. Veliki jezičak sa pojasa

Veliki jezičak sa pojasa. Jedan primerak. Bronza, livenje iz jednog dela. Na obe strane jednako ukrašen stilizovanim palmetama. Ivice jezička su režnjevito ukrašene.

Mesto nalaza: Grob 8.

Veličina: 71,8 x 22,3 x 10,5 mm (T. XII, 1).

50. Mali jezičci sa pojasa

Mali jezičci sa pojasa. Dva primerka. Bronza, livenje iz jednog dela. Na obe strane jednako ukrašeni stilizovanim palmetama. Na delu za pričvršćivanje je ukras izveden od paralelno urezanih linija.

Mesto nalaza: Grob 8.

Veličina: 33,4 x 14 x 7 mm (T. XII, 2, 3).

51. Kopča pojasa

Kopča pojasa. Jedan primerak. Bronza, livenje. Ovalna predica je profilisana i zadebljana na mestu naleganja povijenog i profilisanog trna. Štitasti okov je ukrašen stilizovanim krugolikom lozicom. Spojeni šarnirom. Za kaiš pričvršćivana sa tri zakovice od kojih je očuvana jedna.

Mesto nalaza: Grob 8.

Veličina: 50 x 34,6 x 6 mm (T. XII, 4).

52. Sroljki okovi sa pojasa

Stilizovani sroljki okovi. Dva primerka. Ukrašeni stilizovanim biljnim ornamentom. Za kaiš pričvršćivani sa po tri zakovice.

Mesto nalaza: Grob 8.

Veličina: 19,7 x 20,5 x 3 mm (T. XII, 5, 6).

53. Držać noža (okov oblika elise)

Okov oblika elise. Jedan primerak. Bronza, livenje. Zakovica za pričvršćivanje delimično očuvana. Neukrašen.

Mesto nalaza: Grob 8.

Veličina: 68 x 9,1 x 4,6 mm (T. XII, 7).

54. Dvojni okovi sa pojasa

Dvojni okovi sa pojasa. Devet primeraka. Bronza, livenje. Vezani šarnirom. Kod dva primerka nedostaje ovalni privezak. Jezičasti delovi okova su po ivici režnjevito ukrašeni. Za kaiš pričvršćivani sa po dve zakovice sa podloškama.

Mesto nalaza: Grob 8.

Veličina: 31 x 9 x 3,8 mm (T. XII, 8—16).

55. Okovi sa pojasa

Jezičasti okovi sa pojasa. Pet primeraka. Bronza, livenje. Okov je po ivici režnjevito ukrašen (sličan prethodnom). Na kaiš pričvršćivan sa po dve zakovice.

Mesto nalaza: Grob 8.

Veličina: 20,5 x 9,5 x 4 mm (T. XII, 17—21).

56. Okovi sa kaiša

Okovi sa kaiša. Sedamnaest primeraka. Bronza, livenje. Za kaiš pričvršćivani sa po dve zakovice.

Mesto nalaza: Grob 8.

Veličina: 12,3 x 10 mm (T. XII, 22—38).

57. Veliki jezičak sa pojasa

Veliki jezičak sa pojasa. Jedan primerak. Bronza, livenje. Sastavljen iz dve polovine. Na obe strane jednako ukrašen krugolikom lozicom. Deo za pričvršćivanje izveden je u obliku stilizovanih, konfrontiranih životinjskih glava.

Mesto nalaza: Grob 40.

Veličina: 69,2 x 23,4 x 10 mm (T. XIII, 1).

58. Veliki jezičak sa pojasa

Veliki jezičak sa pojasa. Jedan primerak. Bronza, livenje. Sastavljen iz dve polovine. Na obe strane jednako ukrašen uokvirenom krugolikom lozicom. Deo za pričvršćivanje kaiša izveden je u obliku veoma stilizovanih, konfrontiranih životinjskih glava. Spoljne ivice jezička ukrašene su biljnom ornamentikom. Prazne površine puncirane su alatkom sa kružnim vrhom.

Mesto nalaza: Grob 51.

Veličina: 70,5 x 24 x 8 mm (T. XIII, 2).

59. Veliki jezičak sa pojasa

Veliki jezičak sa pojasa. Jedan primerak. Bronza, livenje. Sastavljen iz dve polovine. Na obe strane jednako je ukrašen uokvirenom krugolikom lozicom. Deo za pričvršćivanje izveden je u obliku stilizovanih listova.

Mesto nalaza: Grob 47.

Veličina: 88 x 23,5 x 6 mm (T. XIII, 3).

60. Veliki jezičak sa pojasa

Veliki jezičak sa pojasa. Jedan primerak. Bronza, livenje. Sastavljen od dve polovine. Na obe strane jednako ukrašen krugolikom lozicom. Deo za pričvršćivanje ukrašen je stilizovanim biljnim ornamentom.

Mesto nalaza: Grob 261.

Veličina: 123 x 24,5 x 8 mm (T. XIII, 4).

61. Veliki jezičak sa pojasa

Veliki jezičak sa pojasa. Jedan primerak. Bronza, livenje iz jednog dela. Na obe strane jednako ukrašen krugolikom lozicom.

Mesto nalaza: Grob 104.

Veličina: 44 x 19,5 x 4,6 mm (T. XIII, 5).

62. Veliki jezičak sa pojasa

Veliki jezičak sa pojasa. Jedan primerak. Bronza, puno livenje iz jednog dela. Na obe strane jednako ukrašen krugolikom lozicom. Deo za pričvršćivanje kaiša ukrašen je stilizovanim biljnim (?) ornamentom.

Mesto nalaza: Grob 137.

Veličina: 50,4 x 28,4 x 6,5 mm (T. XIII, 6).

63. Veliki jezičak sa pojasa

Veliki jezičak. Jedan primerak. Olovo, livenje. Na jednoj strani ukrašen je stilizovanom vrežom; druga je strana delimično obrađena. Po sredini iskrivljen.

Mesto nalaza: Grob 119.

Veličina: 62,5 x 21 x 7 mm (T. XIII, 7).

Lit.: R. Bunardžić, Izveštaj, Grada, VIII—IX, str. 42, T. II, 5.

64. Veliki jezičak sa pojasa

Jezičak sa pojasa. Jedan primerak, bronza, puno livenje, iz jednog dela. Ukrašen na obe strane motivom krljušti, koji se završava stilizovanim biljnim ornamentom. Deo za pričvršćivanje ukrašen je stilizovanim kontrantiranim životinjskim glavama (nedostaje jedna polovina).

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 66 x 17 x 6,5 mm (T. XIII, 8).

Lit.: R. Bunardžić, Izveštaj, Grada, VIII—IX, str. 51—52, T. XII, 9.

65. Mali jezičci sa pojasa

Mali jezičci sa pojasa. Dva primerka. Bronza, livenje iz jednog dela. Očuvana kvalitetna pozlata. Na obe strane jednako ukrašeni stilizovanim životinjskim predstavama (?) i biljnom ornamentikom. Deo za pričvršćivanje ukrašen je stilizovanim, konfrontiranim životinjskim glavama. Ivice jezička su režnjevito ukrašene.

Mesto nalaza: Grob 42.

Veličina: 33,5 x 14,8 x 7 mm (T. XIV, 1, 3).

Lit.: Lj. Vujaklija, Umetnička obrada plemenitih metala, Novi Sad, 1979, str. 45, T. IV.

66. Držać noža (okov oblika elise)

Okov oblika elise. Jedan primerak. Bronza, livenje. Očuvana kvalitetna pozlata. Površina je ukrašena stilizovanim palmetama. Prazne površine su puncirane alatkom sa kružnim vrhom.

Mesto nalaza: Grob 42.

Veličina: 82 x 12 x 5,3 mm (T. XIV, 2).

Lit.: Lj. Vujaklija, Umetnička obrada plemenitih metala, Novi Sad, 1979, str. 45, T. IV.

67. Dvojni okovi sa pojasa

Dvojni okovi sa pojasa. Dva primerka. Bronza, livenje. Po površini je očuvana kvalitetna pozlata. Vezani šarnirom. Štitasti okov je ukrašen stilizovanim biljnim ornamentom. Ivice okova su režnjevito ukrašene.

Mesto nalaza: Grob 42.

Veličina: 39,4 x 23,2 x 4,1 mm (T. XIV, 4, 5).

Lit.: Lj. Vujaklija, Umetnička obrada plemenitih metala, Novi Sad, 1979, str. 45, T. IV.

68. Držać noža (okov oblika elise)

Okov oblika elise. Jedan primerak. Bronza, livenje. Zakovica za pričvršćivanje nedostaje. Neukrašen.

Mesto nalaza: Grob 85.

Veličina: 67 x 12 x 2,8 mm (T. XV, 1).

69. Držać noža (okov oblika elise)

Pločasti okov oblika elise. Jedan primerak. Bronza, livenje. Zakovica za pričvršćivanje nedostaje. Površina je ukrašena stilizovanim biljnim ornamentom.

Mesto nalaza: Grob 47.

Veličina: 72 x 15 x 2,2 mm (T. XV, 2).

70. Držać noža (okov oblika elise)

Okov oblika elise. Jedan primerak. Bronza, livenje iz jednog dela. Zakovica za pričvršćivanje nedostaje.

Mesto nalaza: Grob 57.

Veličina: 56,2 x 10,4 x 3 mm (T. XV, 3).

71. Kopča sa pojasa

Kopča sa pojasa. Jedan primerak. Bronza, livenje. Približno ovalna predica je na prednjem delu profilisana. Trn je povijen i zadebljan. Štitasti okov je ukrašen stilizovanim biljnim ornamentom. Spojen šarnirom. Na kaiš pričvršćivana sa tri zakovice.

Mesto nalaza: Grob 93.

Veličina: 45,5 x 24,2 x 10,6 mm (T. XV, 4).

72. Kopča sa pojasa

Kopča, ovalna, bez trna. Šarnirom je vezana sa štitastim okovom. Olovo, livenje. Okov je po ivici ukrašen motivom krljušti. U sredini je stilizovan biljni ornament. Pričvršćena za kaiš sa dve jednovremeno livene zakovice.

Mesto nalaza: Grob 119.

Veličina: 46 x 28 mm (T. XV, 5).

Lit.: *R. Bunardžić*, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 42, T. II, 17.

73. Vođica kaiša sa pojasa

Vođica kaiša, pravougaonog preseka. Bronzani lim. Na donjoj strani su četiri zakovice za pričvršćivanje za kaiš. Gornja strana vođice je ukrašena stilizovanim vegetabilnim ornamentom. Prazne površine (pozadina) ispunjene su punktiranjem.

Mesto nalaza: Grob 162.

Veličina: 27 x 21,2 x 11 mm (T. XV, 6).

Lit.: *R. Bunardžić*, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 43, T. III, 2.

74. Naušnice, par

Naušnice sa piramidalnim priveskom od prozirne svetlornke staklene paste. Kolenca su izvedena nizom granulovanih zrna flankiranih sa nizovima sitne pseudogranulacije. Bronza, livenje. Mestimično su očuvani tragovi pozlate.

Mesto nalaza: Grob 94.

Veličina: 33 x 14,5 mm (T. XVI, 1, 2).

75. Naušnica

Mala naušnica. Zlato. Kovanje i granulacija.

Mesto nalaza: Grob 161.

Veličina: 16 x 11,6 mm (T. XVI, 3).

Lit.: *Lj. Vujaklija*, Umetnička obrada plemenitih metala, Novi Sad, 1979. str. 40.

76. Naušnica

Naušnica, grozdolikog tipa. Jedan primerak. Bronza, sa pozlatom. Ukrašena granulacijom i biserom (?). Donji deo ukrasa nedostaje.

Mesto nalaza: Grob 36.

Veličina: 35 x 19 mm (T. XVI, 4).

Lit.: *R. Bunardžić*, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 48, T. X, 5; *Lj. Vujaklija*, Umetnička obrada plemenitih metala, Novi Sad, 1979. str. 40.

77. Naušnica

Naušnica, grozdolikog tipa. Jedan primerak. Bronza, sa pozlatom. Ukrašena granulacijom. Privezak nedostaje.

Mesto nalaza: Grob 87.

Veličina: 25,4 x 17,5 mm (T. XVI, 5).

78. Kopča — pafta

Pafta — dvodelna. Jedan primerak. Bronza, sa pozlatom. Poljedarski umetci su od svetloplave, prozirne staklene paste. Telo pafte je kružnog oblika. Na gornjoj strani su po ivici i oko staklenog umetka ukrašene nizovima pseudogranulacije, koji su bili spojeni sa po četiri, krstasto raspoređene, tanke lučne trake. Petlja i kvačica su od tanke iskovane bronzane žice.

Mesto nalaza: Grob 168.

Veličina: 47 x 21 x 7 mm (T. XVII, 1).

Lit.: *R. Bunardžić*, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 47, T. VIII, 2; *Lj. Vujaklija*, Umetnička obrada plemenitih metala, Novi Sad, 1979, str. 46.

79. Naušnice, par

Par bronzanih naušnica, sa piramidalnim priveskom od prozirne, svetlozelene staklene paste. Kolenca su izvedena uvijanjem tanke bronzane žice oko tela naušnice. Oštećene.

Mesto nalaza: Grob 168.

Veličina: 37,5 x 16 mm; 38 x 16 mm

Lit.: *R. Bunardžić*, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 47, T. VIII, 1.

80. Ogrlica

Ogrlica sastavljena od dvadeset tri perle (pet oštećenih) od tankog, duvanog stakla, nejednakog oblika i veličine. Veći broj perli su sa unutrašnje strane bojene prozirnom bojom zlata. Kod sedam primeraka sačuvani su, u unutrašnjosti perli, i ostaci smese za bojenje sa primesom zlatnih listića. Jedna perla je napravljena od prozirnog, tamnozelenog stakla.

Mesto nalaza: Grob 168, (T. XVII, -2).

Lit.: *R. Bunardžić*, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 47, T. VIII, 5.

81. Ogrlica

Niska, sastavljena od 30 perlica različitih oblika i veličina. Raznobojna staklena pasta.

Mesto nalaza: Grob 185. (T. XVIII, 1).

82. Igljenica

Igljenica, od šuplje kosti. Jedan primerak. Ukrašena na tokarskom strugu frizovima plitkih kanelura.

Mesto nalaza: Grob 2.

Veličina: dužina 76,5 mm, R — 13 mm (T. XIX 1).

83. Igljenica

Igljenica od šuplje kosti. Jedan primerak. Ukrašena frizovima plitkih kanelura izvedenih na tokarskom strugu. Oštećena.

Mesto nalaza: Grob 79.

Veličina: dužina 78 mm, R — 13 mm (T. XIX, 2).

84. Igla

Gvozdjena igla. Oštećena. Nedostaje vrh i ušica. Jako korodirana.

Mesto nalaza: Grob 79.

Veličina: očuvana dužina 58 mm (T. XIX, 3).

85. Dugmad sa odeće

Dugmad. Tri primerka. Izrađena lemljenjem od tankog bronzanog lima. Na spoju žičane kvakice i tela dugmeta je niz pseudogranulacije. Mestimično je očuvana kvalitetna pozlata.

Mesto nalaza: Grob 61.

Veličina: 15,4 x 6,6 x 6,5 mm (T. XIX, 4—6).

86. Pršljenak (žvrk) sa vretena

Bikonični žvrk. Napravljen od nedovoljno prečišćene gline. Ujednačeno svetlooker pečen.

Mesto nalaza: Grob 2.

Veličina: R — 28 mm; h — 23 mm, R (otvora) — 8 mm (T. XIX, 8).

87. Pršljenak (žvrk) sa vretena

Bikonični žvrk napravljen od dobro prečišćene gline sa dodatkom sitno sejanog peska. Ujednačeno svetlooker pečen.

Mesto nalaza: Grob 2.

Veličina: R — 29 mm, h — 20 mm, R (otvora) — 9 mm (T. XIX, 7).

88. Brakteat (obol?)

Otisak reversa kasnorimskog bronzanog novčića u tankom zlatnom limu sa na jednu stranu neravnomerno povijenim

ivicama. Na obe strane je vidljiva ista predstava: dva vojnika, okrenuti jedan drugom, stoje oslonjeni na koplja, između njih je jedan znak; okolo je nečitljiv tekst (možda GLORIA EXERCITUS). Znak kovnice se ne vidi.

Mesto nalaza: Grob 130.

Veličina: 14,1 x 16,2 mm, debljina 0,2 mm, težina 0,26 grama (T. XX, 1A, 1B).

89. Iskucana zlatna pločica (obol?)

Manja zlatna pločica približno ovalnog oblika sa tragovima iskucavanja i sečenja. Na jednoj strani urezan je znak krsta ? Možda zamena obola.

Mesto nalaza: Grob 77.

Veličina: 16 x 11,5 mm, debljina 0,1 mm (T. XX, 2).

90. Iskucana zlatna pločica (obol?)

Manja zlatna pločica nepravilnog oblika, sa tragovima iskucavanja. Možda zamena obola.

Mesto nalaza: Grob 265.

Veličina: 17,3 x 9,2 mm, debljina 0,2 mm (T. XX, 3).

91. Falera, sa oglava sa predstavom glave sokola

Falera, sa predstavom glave sokola. Bronza, livenje. U udubljenjima reljefno predstavljeno oko, kljuna i krilca, sačuvali su se ostaci kvalitetne pozlate. Na temenom delu manje oštećena. Za kaiševe oglava pričvršćivana je sa dve zakovice, od kojih se očuvao trag na zadnjoj strani falere.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 93,7 x 52,1 x 2,4 mm (T. XXI, 1).

Lit.: *P. Bunardžić*, Izveštaj, Grada, VIII—IX, str. 51, T. XIII, 4; *Lj. Vujaklija*, Umetnička obrada metala, Novi Sad, 1979. str. 45.

92. Falere sa oglava sa predstavom glave divljeg vepra

Par falera, sa predstavom glave divljeg vepra. Bronza, livenje. Slobodne površine i gornji deo plastično predstavljeno oko punktirane su alatkom sa kružnim vrhom. Kose ivične površine i uvo ispunjeni su lučnim zarezima. Dve zakovice (dužina 10 mm), sa podloškama od bronzanog lima pričvršćivane su za remen.

Mesto nalaza: Grob 5.

Veličina: 77,7 x 49 x 8 mm; 76 x 48 x 8 mm (T. XXI, 2).

Lit.: *R. Bunardžić*, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 39, T. I, 2; *Lj. Vujaklija*, Umetnička obrada plemenitih metala, Novi Sad, 1979, str. 38.

93. Falere sa oglava konja

Kružne falere. Par. Osnova falera je deblji gvozdeni lim. Ornament je izveden od tankog, bronzanog lima, sa pozlatom. U sredini diska je dugom zakovicom pričvršćen kalotasti liveni okov, na kojem su očuvani tragovi pozlate. Površina falera podeljena je na po pet koncentričnih krugova. Prvi, treći i peti (brojani od sredine falere) ukrašeni su istim ornamentom u obliku pletenice. Drugi krug ispunjen je ornamentom u obliku izvijenih »S« znakova. Četvrti, glavni krug, je kombinovan ornamentom palmete i »S« znaka.

Mesto nalaza: Grob 162.

Veličina: Prečnik 146 mm, visina falera 25 mm (T. XXII, 1, 2).

Lit.: *R. Bunardžić*, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 44, T. V, 1; VI, 1; *Lj. Vujaklija*, Umetnička obrada plemenitih metala, Novi Sad, 1979, str. 44.

94. Okovi završeci kraja kaiša sa oglava

Okovi kraja remena. Petougaoni. Dva primerka. Bronza, livenje. Na spoljnoj površini očuvana kvalitetna pozlata. Podloška je od tankog bronzanog lima, pričvršćena sa po dve zakovice.

Mesto nalaza: Grob 162.

Veličina: 25 x 28 x 5 mm (T. XXIII, 1, 2).

Lit.: *R. Bunardžić*, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 45, T. IV, 7; *Lj. Vujaklija*, Umetnička obrada plemenitih metala, Novi Sad, 1979, str. 45.

95. Piramidalni okovi sa oglava

Okovi oblika zarubljene piramide. Dva primerka. Bronza, livenje. Na okovima su očuvani tragovi pozlate. Ukrašeni su ornamentom u obliku trolista. Za remen su pričvršćivani dugom zakovicom (20 mm), sa podloškom.

Mesto nalaza: Grob 162.

Veličina: 16,3 x 16,6 x 11,4 mm (T. XXII, 3, 4).

Lit.: *R. Bunardžić*, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 45, T. IV, 6.

96. Kopča

Kopča sa ovalnom predicom i pravougaonim okovom. Trn nedostaje. Bronza, livena iz jednog dela. Na okovu tragovi pozlate. Zakovice su sa podloškama.

Mesto nalaza: Grob 162.

Veličina: 22,4 x 22,5 x 3,7 mm (T. XXIII, 5).

Lit.: R. Bunardžić, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 45, T. IV, 9.

97. Vođica kraja remena

Vođica remena. Jedan primerak. Napravljena je od savijenog, tankog bronzanog lima. Za remen pričvršćivana sa dve zakovice sa podloškama.

Mesto nalaza: Grob 162.

Veličina: 17,5 x 24 x 11 mm (T. XXIII, 6).

Lit.: R. Bunardžić, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 45, T. IV, 8.

98. Jezičak

Bronza, livenje iz jednog dela. Za remen je bio pričvršćivan jednom zakovicom. Na gornjoj strani, oko glave zakovice, očuvani su tragovi pozlate.

Mesto nalaza: Grob 162.

Veličina: 27,2 x 19 x 6 mm (T. XXIII, 7).

Lit.: R. Bunardžić, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 44, T. IV, 1.

99. Kalotasti okovi

Kalotasti okovi. Sedamnaest primeraka. Bronza, livenje sa prolamanjem. Mestimično očuvana pozlata. Jedan primerak je puno liven sa plastično izvedenim ukrasom; veličina: prečnik 19 mm, visina 8 mm (T. XXIII, 9).

Mesto nalaza: Grob 162.

Veličina: prečnik 18 mm; visina 6 mm (XXIII, 8, 10—24).

Lit.: R. Bunardžić, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 45, T. IV, 11.

100. Predica sa oglava

Predica sa trnom. Pravougaona. Jedan primerak. Gvožđe, jako korodirano.

Mesto nalaza: Grob 162.

Veličina: 64 x 45 x 17 mm (T. XXIII 25).

Lit.: R. Bunardžić, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 45, T. IV, 5.

101. Žvale

Žvale, prelomne — kolenaste, sa vertikalnim prečkama u obliku izvijenog znaka »S«. Kovano gvožđe.

Mesto nalaza: Grob 32.

Veličina: 196 x 186 mm (T. XXIV, 1).

102. Uzengija

Ovalna uzengija sa pravougaonom pločicom za vezivanje remena. Telo uzengije je kružnog preseka na donjem delu iskucano i povijeno. Ploča za opiranje noge je izvijena, i na donjoj strani ojačana sa tri plastična rebra.

Mesto nalaza: Grob 32.

Veličina: 109 x 168 mm (T. XXIV, 2).

103. Uzengija

Ovalna uzengija sa omega petljom za opiranje remena. Telo uzengije je kružnog preseka i na dnu je iskucano u ovalnu pločicu za spajanje sa pločom za opiranje. Ploča za opiranje noge je po sredini zadebljana. Gvožđe, jako korodirano.

Mesto nalaza: Grob 40.

Veličina: 204 x 116 mm (T. XXIV, 3).

104. Srp

Srp sa očuvanim sečivom i većim delom usadnika. Oštećen. Gvožđe, jako korodirano.

Mesto nalaza: Grob 22.

Veličina: dužina 342 mm (T. XXIV, 4).

105. Kovačka klešta

Klešta. Oštećena, nedostaje deo vrha jednog kljuna i veći deo jednog rukohvata. Na vrhu očuvanog rukohvata su ostaci obloge od tankog, bakarnog lima. Kovano gvožđe.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: Dužina 204 mm (T. XXIV, 5).

Lit.: R. Bunardžić, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 51, T. XIII, 6; Lj. Vujaklija, Umetnička obrada plemenitih metala, Novi Sad, 1979. str. 31.

106. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ulomak opeke. Dobro, svetlocrveno pečena. Na gornjoj priglačanoj površini, oštrim predmetom, urezana je menora na trokrakom postamentu, pored koga su urezana dva znaka na nejednakoj visini (Sl. 25. br. 46, 101). Krakovi urezane svetiljke su povijeni i ne prelaze gornju, poprečnu liniju (izuzev dva srednja, na desnoj strani). Na donjoj strani opeke je otisak peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 90 x 150 mm, debljina 48 mm (T. XXV, 1).

Lit.: R. Bunardžić, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 49, T. XI, 1.

107. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ulomak veće opeke sa očuvanim delom jedne bočne strane. Dobro, svetlocrvenkasto pečena. Na gornjoj glatkoj strani urezana je, oštrim predmetom, menora na trokrakom postamentu, pored koga su na nejednakoj visini urezana dva znaka (Sl. 25. br. 33, 88). Svi krakovi svetiljke prelaze gornju, poprečnu liniju. Na donjoj strani opeke je otisak neravne podloge, sa tragom maltera.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 110 x 184 mm, debljina 44 m (T. XXV, 2).

Lit.: R. Bunardžić, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 49, T. XI, 5.

108. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ugaoni ulomak veće opeke. Dobro, svetlocrveno pečena. Na gornjoj priglačanoj površini, oštrim predmetom, duboko je urezana menora na trokrakom postamentu, pored koga su urezana dva znaka, na nejednakoj visini (Sl. 25. br. 25, 108). Bočne povijene grane svetiljke prelaze gornju, poprečnu liniju. Na donjoj strani opeke otisak je neravne peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 120 x 190 mm, debljina opeke 49 mm (T. XXVI, 1).

Lit.: R. Bunardžić, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 49, T. XI, 2.

109. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ulomak veće opeke. Dobro svetlooker pečena. Na gornjoj glatkoj strani urezana je, oštrim predmetom, menora na trokrakom postamentu pored koga su, sa obeju strana, urezana dva znaka, na približno istoj visini (Sl. 25. br. 17, 70).

Svih sedam krakova svetiljke prelaze gornju, poprečnu liniju: Na donjoj strani podloge je otisak neravne podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 155 x 170 mm, debljina 51 mm (T. XXV, 3).

Lit.: *R. Bunardžić, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 49, T. XII, 1.*

110. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ugaoni ulomak veće opeke. Intenzivno, svetlooker pečena. Na gornjoj, glatkoj strani, oštrim predmetom, plitko je urezana menora na trokrakom postamentu pored koga su, na različitoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 35, 103). Ispod i nešto ukoso od urezanog postamenta urezan je natpis, koji se sastoji od nekoliko znakova. Na donjoj strani opeke je otisak neravne peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 154 x 184 mm, debljina 48 mm (T. XXVII, 1, 2 detalj).

111. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ulomak opeke, dobro svetlocrvenkasto pečena. Na gornjoj, priglračanoj strani, urezana je oštrim predmetom menora na postamentu sa zrakasto raspoređenim kracima, pored koga su na istoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25, br. 102, 27). Svih sedam krakova svetiljke neznatno prelaze gornju, poprečnu liniju. Donja strana opeke je neravna, sa otiskom peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: širina opeke 148 mm, očuvana dužina 252 mm, debljina 57 mm (T. XXVI, 2).

Lit.: *R. Bunardžić, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 49, T. XI, 6*

112. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ugaoni ulomak veće opeke. Intenzivno, svetlooker pečena. Na gornjoj glatkoj strani, oštrim predmetom, urezana je menora na trokrakom postamentu pored koga su, na nejednakoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 13, 64). Svih sedam krakova svetiljke prelaze gornju poprečnu liniju. Znak pored postamenta i tri kraka svetiljke na levoj strani sekundarno su oštećeni. Na donjoj strani opeke je otisak neravne peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 140 x 205 mm, debljina 51 mm (T. XXVIII, 1).

Lit.: *R. Bunardžić, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 49, T. XI, 6.*

113. Fragment opeke sa urezanim znakom devetokrakog svećnjaka

Ugaoni ulomak opeke. Dobro, svetlooker pečena. Na očuvanom delu sekundarno oštećene gornje, glatke strane, oštirim predmetom, urezan je znak devetokrake svetiljke na trokrakom postamentu pored koje su, na približno istoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 40, 68). Na donjoj strani je otisak neravne peskovite podloge. Na jednoj bočnoj strani očuvan je manji deo malternog premaza.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 152 x 155 mm, debljina 44 mm (T. XXVI, 3).

114. Fragment opeke sa urezanim znakom devetokrakog svećnjaka

Manji ulomak opeke dobro, mrkocrvenkasto pečena sa očuvanim delom bočne strane. Na gornjoj, priglačanoj strani, oštirim predmetom, urezana je svetiljka sa devet krakova na trokrakom koso urezanom postamentu pored koga su na na nejednakoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 51, 56). Krakovi svetiljke ne prelaze gornju poprečnu liniju izuzev krajnjeg desnog kraka. Na donjoj strani opeke je otisak neravne peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 96 x 140 mm, debljina 40 mm (T. XXVIII, 2).

115. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ugaoni ulomak veće opeke. Dobro, svetlocrveno pečena. Na gornjoj, priglačanoj strani, oštirim predmetom, urezana je menora na trokrakom postamentu pored koga su, na nejednakoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 2, 81). Svi kraci sedmokrake svetiljke prelaze gornju poprečnu liniju. Menora, postament i oba znaka su sekundarno oštećena. Na donjoj strani opeke je otisak neravne peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 140 x 146 mm, debljina 52 mm (T. XXVI, 4).

116. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ulomak opeke. Dobro, svetlocrveno pečena. Na gornjoj, priglačanoj površini oštirim predmetom, plitko je urezan znak menore na trokrakom postamentu iznad koga su sa strane urezana dva znaka (Sl. 25. br. 31, 80). Svih sedam krakova svetiljke prelaze gornju poprečnu liniju. Donja strana opeke je neravne površine.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 123 x 123 mm, debljina 48 mm (T. XXVIII, 3).

117. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak opeke. Dobro, svetlocrveno pečena. Na gornjoj priglačanoj i većim delom oštećenoj površini plitko je, oštrim predmetom, urezana menora na trokrakom postamentu pored koga su, sa strane i nešto iznad, urezana dva jedva vidljiva znaka (Sl. 25. br. 57, 106). Krakovi svetiljke sa leve strane i deo gornje poprečne linije sekundarno su oštećeni.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 125 x 157 mm, debljina 47 mm (T. XXIX, 1).

118. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak opeke sa očuvanim delom jedne bočne strane. Dobro, tamnocrveno pečena. Na gornjoj, glatkoj strani, oštrim predmetom, urezan je nesimetričan znak menore na trokrakom postamentu pored koga su, na nejednakoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 18, 112). Središnji i tri kraka svetiljke sa desne strane prelaze gornju poprečnu liniju. Na donjoj strani opeke je otisak neravne peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 67 x 100 mm, debljina 43 mm (T. XXIX, 2).

119. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ulomak veće opeke sa očuvanim delom jedne bočne strane. Intenzivno svetlo i tamnocrveno pečena. Na sekundarno oštećenoj gornjoj glatkoj površini opeke, oštrim predmetom, urezana je menora na trokrakom postamentu pored koga je, sa desne strane, urezan znak (Sl. 25. br. 7). Svih sedam krakova svetiljke prelaze gornju poprečnu liniju. Na donjoj strani opeke je otisak priglačane, neravne, peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 134 x 143 mm, debljina 56 mm (T. XXVIII, 4).

120. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Veći ulomak opeke sa očuvanim delom bočne strane. Dobro, svetlocrveno pečena. Na gornjoj, neravnoj i delimično priglačanoj strani, oštrim predmetom, urezana je menora na trokrakom (?) postamentu pored koga su, sa strane i nešto ustranu, na nejednakoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 26, 83). Svih šest bočnih krakova svetiljke prelaze gornju poprečnu liniju. Donja strana opeke je potpuno ravna.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 143 x 169 mm, debljina 54 mm (T. XXX, 1).

121. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak opeke. Dobro, crvenkastomrko pečena sa očuvanim delom bočne strane. Na gornjoj strani, oštrim predmetom, urezan je znak menore na postamentu sa krakovima nejednake dužine pored koga su, na obe strane, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 42, 82). Jedan krak na levoj, središnji kao i znak na desnoj strani postamenta sekundarno su oštećeni. Na donjoj strani je otisak neravne, peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 109 x 140 mm, debljina 50 mm (T. XXX, 2).

122. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ugaoni ulomak opeke. Dobro, svetlocrvenkasto pečena. Na gornjoj, glatkoj strani, sekundarno većim delom oštećenij, očuvan je deo oštrim predmetom duboko urezane menore. Sačuvani su delovi tri kraka, na desnoj strani svetiljke, koji prelaze gornju poprečnu liniju i krajnji desni krak postamenta pored koga je urezan znak (Sl. 25. br. 89). Na donjoj strani opeke je otisak neravne podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 106 x 122 mm, debljina 66 mm (T. XXX, 3).

123. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak veće opeke sa očuvanim delom bočne strane. Dobro, svetlocrveno pečena. Na gornjoj, glatkoj strani, oštrim predmetom, urezana je menora na trokrakom postamentu pored koga su sa strane, na različitoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 9, 66). Svih sedam krakova svećnjaka prelaze gornju poprečnu liniju. Donja strana opeke ima otisak peskovite neravne podloge. Delimično su očuvani tragovi maltera.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 132 x 125 mm, debljina 71 mm (T. XXIX, 3).

124. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ulomak opeke većeg formata. Dobro, svetlocrvenkasto pečena. Na gornjoj, glatkoj strani, oštrim predmetom, urezana je plića menora na trokrakom postamentu, pored koga su, na nejednakoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 8, 84). Središnji i tri kraka sa desne strane svetiljke prelaze gornju, poprečnu liniju. Na donjoj strani opeke je otisak neravne peskovite podloge, sa znatnim ostacima malternog premaza.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 210 x 205 mm, debljina 71 mm (T. XXIX, 4).

Lit.: R. Bunardžić, Izveštaj, Grada, VIII—IX, str. 49 i 51, T. XII, 3.

125. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak crveno pečene opeke. Na gornjoj, glatkoj strani, urezana je ostrim predmetom menora na trokrakom postamentu, pored koga su, na obe strane, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 22, 90). Svih sedam krakova svetiljke prelaze gornju poprečnu liniju. Donja strana opeke je uništena.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 103 x 85 mm, očuvana debljina 55 mm (T. XXX, 4).

126. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ulomak veće opeke sa očuvanim delom jedne bočne strane. Dobro, svetlocrveno pečena. Na gornjoj strani, ostrim predmetom, urezan je znak menore na trokrakom postamentu pored koga su, na različitoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 3, 92). Svih sedam krakova urezane svetiljke prelaze gornju poprečnu liniju. Desna strana ulomka opeke je sekundarno oštećena. Na donjoj strani opeke je otisak neravne peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 124 x 163 mm, debljina 57 mm (T. XXXI, 1).

127. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ulomak opeke sa očuvanim delom jedne bočne strane. Dobro, svetlocrveno pečena. Na gornjoj, priglačanoj i sekundarno oštećenoj strani, ostrim predmetom, plitko je urezana menora na trokrakom postamentu pored koga su, na približno istoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 20, 65). Kraci urezane svetiljke ne prelaze gornju urezanu liniju. Na donjoj strani opeke je otisak neravne podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 143 x 140 mm, debljina 54 mm (T. XXXI, 2).

128. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak opeke sa očuvanim delom bočne strane. Dobro, svetlocrveno pečena. Na gornjoj, priglačanoj strani urezana je, ostrim predmetom, menora na trokrakom postamentu iznad koga su, na približno istoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 45, 76). Središnji i tri kraka na levoj strani sedmokrake svetiljke prelaze gornju poprečnu liniju. Donja strana opeke je neravna.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 85 x 98 mm, debljina 59 mm (T. XXXI, 3).

129. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ulomak opeke sa očuvanim delom jedne bočne strane. Dobro, svetlocrveno pečena. Na gornjoj, priglačanoj strani, oštrim predmetom, urezana je menora na postamentu iznad koga su, na nejednakoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 21, 75). Svih sedam krakova svetiljke prelaze gornju poprečnu liniju. Na donjoj strani opeke je otisak neravne, peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 157 x 124 mm, debljina 44 mm (T. XXXI, 4).

130. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ulomak opeke sa očuvanim delom bočne strane. Dobro, svetlocrveno pečena. Na gornjoj, priglačanoj strani, oštrim predmetom, urezana je menora na trokrakom postamentu sa račvasto urezanim kracima nejednake dužine, pored koga su urezana dva znaka na nejednakoj visini (Sl. 25. br. 30, 85). Svih sedam krakova svetiljke prelaze gornju poprečnu liniju. Na donjoj strani je otisak neravne, peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 135 x 120 mm, debljina 58 mm (T. XXXII, 1).

131. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ulomak veće opeke sa očuvanim manjim delom jedne bočne strane. Dobro, svetlocrveno pečena. Na gornjoj sekundarno oštećenoj, glatkoj strani opeke vidljiv je deo, oštrim predmetom, plitko urezane menore na trokrakom postamentu pored koga su, na nejednakoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 53, 61). Na levoj strani svetiljke urezana su dva, a na desnoj tri kraka i svi prelaze gornju poprečnu liniju. Na očuvanom delu donje strane opeke vidljiv je otisak neravne podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 122 x 192 mm, očuvana debljina 54 mm (T. XXXII, 2).

132. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Dva ulomka sekundarno prelomljene i oštećene opeke, dobro svetlocrvenkasto pečena. Na gornjoj strani, oštrim predmetom, urezana je menora na trokrakom postamentu. Pored menore su na obe strane, urezana dva znaka (Sl. 25 br. 39, 98). Svi kraci menore prelaze gornju poprečnu

liniju. Znak sa desne strane, deo postamenta i krakovi svećnjaka su sekundarno oštećeni. Na jednoj strani opeke je otisak peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 113 x 185 mm, debljina 43 mm (T. XXXII, 3).

133. Fragment opeke sa urezanim menomom

Manji ulomak opeke. Svetlocrveno pečena. Na gornjoj, glatkoj strani, oštirim predmetom, urezana je menora na trokrakom postamentu pored koga je, sa leve strane, urezan znak (Sl. 25. br. 93). Desna strana sedmokrake svetiljke je sekundarno oštećena. Na donjoj strani opeke je otisak neravne podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 64 x 106 mm, debljina 47 mm (T. XXXIII, 1).

134. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ulomak opeke svetlocrvenkasto pečene. Na gornjoj, glatkoj strani, oštirim predmetom, urezana je menora na trokrakom postamentu i račvastom urezanim kracima koji prelaze gornju, poprečnu liniju. Iznad postamenta svećnjaka, na nejednakoj visini, urezana su dva znaka od kojih je levi sekundarno oštećen (Sl. 26. br. 38, 74). Donja strana opeke je većim delom uništena. Na očuvanom delu vidljivi su tragovi maltera.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 101 x 137 mm, debljina 56 mm (T. XXXIII, 2).

135. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak opeke. Dobro, svetlocrveno pečena. Na sekundarno oštećenoj gornjoj površini urezana je, oštirim predmetom, menora. Svih sedam lučno povijenih krakova prelaze gornju poprečnu liniju. Donja strana opeke je znatno oštećena.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 118 x 126 mm, očuvana debljina opeke 59 mm, (T. XXXII, 4).

136. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ulomak veće opeke. Dobro, svetlocrveno pečena. Na gornjoj, priglačanoj strani, oštirim predmetom, urezana je menora na trokrakom postamentu, pored koga su, na nejednakoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 37, 73). Svih sedam krakova

menore prelaze gornju, poprečnu liniju. Donja strana opeke je u potpunosti sekundarno oštećena.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 125 x 245 mm, očuvana debljina opeke 46 mm (T. XXXIII, 3).

Lit.: *R. Bunardžić, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 49, T. XII, 2.*

137. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak opeke sa očuvanim delom bočne strane. Dobro, svetlocrveno pečena. Na gornjoj, priglačanoj strani urezan je, ostrim predmetom, znak menore na trokrakom postamentu iznad koga su, sa strane, na istoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 47, 99). Središnji i tri kraka na desnoj strani sa delom gornje, poprečne linije, sekundarno su oštećeni. Na donjoj strani opeke je otisak neravne, peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 114 x 123 mm, debljina 48 mm (T. XXXIII, 4).

138. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ugaoni ulomak opeke. Dobro svetlooker pečena. Na gornjoj, priglačanoj strani opeke, ostrim predmetom, duboko je urezana menora na trokrakom postamentu pored koga su, na nejednakoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 48, 100). Račvasto urezani kraci svećnjaka mestimično prelaze gornju poprečnu liniju. Na donjoj strani opeke je otisak neravne, peskovite podloge, sa tragovima malternog premaza.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 142 x 134 mm, debljina 43 mm (T. XXXIV, 1).

139. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ugaoni ulomak opeke. Dobro, mrkooker pečena. Na gornjoj strani urezana je menora na trokrakom postamentu, pored koga su, na istoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 14, 86). Dva očuvana kraka svećnjaka prelaze gornju, poprečnu liniju. Leva polovina svećnjaka i znak urezan desno od postamenta su sekundarno oštećeni. Na donjoj strani opeke je otisak neravne podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 105 x 130 mm, debljina 57 mm (T. XXXIV, 2).

140. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak opeke. Dobro, tamnocrveno pečena. Na gornjoj, glatkoj strani, ostrim predmetom, duboko je urezana menora

na trokrakom postamentu. Na obe strane menore su, na nejednakoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 49, 104). Zrakasto raspoređeni kraci svećnjaka dopiru do poprečno urezane linije. Donja strana opeke je neravna i sekundarno oštećena.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 128 x 122 mm, debljina 56 mm (T. XXXIV, 3).

141. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ugaoni ulomak opeke. Dobro, svetlooker pečena. Na donjoj, neravnoj i sekundarno oštećenoj strani opeke, oštrim predmetom, plitko je urezan jedva vidljiv znak menore na postamentu. Gornja strana opeke je potpuno glatka.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 134 x 155 mm, debljina 47 mm (T. XXXIV, 4).

142. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak opeke sa očuvanim delom jedne bočne strane. Dobro, svetlocrveno pečena. Na donjoj, neravnoj strani opeke, na kojoj je očuvan otisak peskovite podloge, oštrim predmetom urezana je menora na trokrakom postamentu, od koje je očuvan postament, središnji i dva kraka na desnoj strani. Na očuvanom delu gornje strane vidljive su dve lučne, plitke kanelure udubljene pre pečenja.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 95 x 122 mm, debljina 55 mm (T. XXXV, 1).

143. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ugaoni ulomak opeke. Dobro, mrkožučkasto pečena. Na gornjoj, glatkoj strani urezana je, oštrim predmetom, menora na trokrakom postamentu pored koga su, na nejednakoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 4, 59). Vrhovi krakova menore i znak urezan levo od postamenta su sekundarno oštećeni. Donja strana opeke je priglašana. Na očuvanim bočnim stranama opeke vidljivi su tragovi maltera.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 94 x 115 mm, debljina 48 mm (T. XXXV, 2).

144. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak opeke sa očuvanim delom bočne strane. Svetlocrveno pečena. Na gornjoj, neravnoj strani, oštrim predmetom, plitko je urezana menora na trokrakom

postamentu. Levo i nešto iznad urezane menore nazire se plitko urezan krak od verovatno prvobitnog pokušaja urezivanja svećnjaka. Donja strana opeke je delimično prigljučana.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 104 x 133 mm, debljina 48 mm (T. XXXV, 3).

145. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ulomak opeke većeg formata. Intenzivno, svetlocrveno pečena. Na gornjoj glačanoj površini urezana je menora na trokrakom postamentu pored koga je, sa desne strane, urezan znak (Sl. 25. br. 24). Ni jedan od sedam krakova svećnjaka ne prelazi gornju, poprečnu liniju. Leva polovina urezane menore je sekundarno oštećena. Na donjoj strani opeke je otisak peskovite, neravne podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 149 x 198 mm, debljina 67 mm (T. XXXV, 4).

146. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ulomak veće opeke. Dobro, svetlocrveno pečena. Na gornjoj, glatkoj strani, oštrim predmetom, duboko je urezan znak menore koja je većim delom sekundarno oštećena. Postament nije jasno naglašen, ali najverovatnije počinje već od najnižeg kraka na levoj strani. Tri očuvana kraka na levoj strani ne prelaze gornju poprečnu liniju. Sa leve strane urezanog svećnjaka urezan je znak (Sl. 25. br. 113). Na donjoj strani opeke očuvan je trag neravne i peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 157 x 206 mm, debljina 41 mm (T. XXXVI, 1).

147. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak opeke. Dobro, svetlocrveno pečena. Na očuvanom delu gornje, glatke strane, oštrim predmetom, urezana je menora na trokrakom postamentu. Dva srednja kraka svećnjaka na desnoj strani, prelaze gornju, poprečnu liniju. Sekundarno oštećena.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 66 x 87 mm, očuvana debljina opeke 44 mm (T. XXXVI, 2).

148. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ulomak opeke. Dobro, svetlocrvenkasto pečena. Na gornjoj sekundarno znatno oštećenoj strani, oštrim predmetom, plitko je urezana delimično vidljiva menora. Sa leve i desne strane vidljivog dela menore naziru se nedefinirani zarezi (verovatno delovi urezanih znakova). Donja strana opeke je neravna, sa otiskom peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 95 x 140 mm, debljina 58 mm (T. XXXVI, 3).

149. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak opeke. Dobro, crveno pečena. Na gornjoj strani, oštrim predmetom, plitko je urezan znak menore na trokrakom postamentu pored koga su, na obe strane, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 32, 95). Izuzev središnjeg ni jedan od krakova ne prelazi gornju, poprečnu liniju. Deo postamenta i znak sa leve strane sekundarno su oštećeni. Donja strana opeke je priglačana.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 81 x 67 mm, debljina 51 mm (T. XXXVI, 4).

150. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ugaoni ulomak veće opeke. Dobro, svetlocrveno pečena. Na gornjoj, priglačanoj strani, urezana je menora na trokrakom postamentu, pored koga su, na nejednakoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 10, 96). Znak urezan levo od postamenta sekundarno je oštećen. Svih sedam krakova prelaze gornju, poprečnu liniju. Na donjoj, očuvanoj strani opeke vidljivi su neznatni ostaci maltera.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 145 x 105 mm, debljina 58 mm (T. XXXVII, 1).

Lit.: *R. Bunardžić*, Izveštaj, Građa, VIII—IX, str. 49, T. XI, 3.

151. Fragment opeke sa urezanim devetokrakim svećnjakom

Ugaoni ulomak opeke. Okermrko pečena. Na gornjoj, glatkoj strani, oštrim predmetom, duboko je urezan devetokraki svećnjak, na postamentu (?) pored koga su urezana dva znaka (Sl. 25. br. 12, 62), na približno istoj visini. Očuvana središnja tri kraka na levoj polovini svećnjaka prelaze gornju poprečnu urezanu liniju. Desna strana devetokrakog svećnjaka, postament (?) i oba znaka su sekundarno oštećena. Donja strana opeke je ravna, sa otiskom peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 133 x 135 mm, debljina 53 mm (T. XXXVII, 2).

152. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak prepečene, mrkocrvene i sive opeke. Na gornjoj, glatkoj strani urezana je, oštrim predmetom, menora na trokrakom postamentu, pored koga su, na obe strane, urezana dva jedva vidljiva znaka (Sl. 25. br. 36, 107). Svih sedam krakova svećnjaka prelaze gornju, poprečnu liniju. Donja strana opeke je priglačana i napuknuta, i u njoj se sačuvao manji ostatak maltera.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 93 x 99 mm, debljina 47 mm (T. XXXVII, 3).

Lit.: *R. Bunarčić*, Izveštaj, Grada, VIII—IX, str. 51, T. XII, 4.

153. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ugaoni ulomak opeke. Dobro, svetlomrko pečena. Na gornjoj, glatkoj strani očuvan je deo, oštrim predmetom, plitko urezane menore (vrhovi tri kraka sa desne strane sedmokrakog svećnjaka flankirani sa gornjom poprečnom linijom). Na donjoj strani opeke je otisak neravne podloge.

Mesto nalaza: Lokalitet »Ciglana«, sektor III, rov 4.

Veličina: 58 x 55 mm, debljina 47 mm (T. XXXVII, 4).

154. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak dobro pečene, svetlocrvenkaste opeke. Na gornjoj, priglačanoj strani, oštrim predmetom, urezana je menora. Sekundarno oštećena. Očuvana je desna polovina, središnji krak i počeci krakova na levoj strani svećnjaka. Središnji krak i završeci krakova na desnoj strani prelaze gornju, poprečnu liniju. Na donjoj strani opeke je otisak peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 93 x 92 mm, debljina 47 mm (T. XXXVIII, 1).

155. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak opeke. Dobro, svetlocrveno pečena. Na sekundarno oštećenoj gornjoj, neravnoj površini, oštrim predmetom, urezan je znak menore. Delimično je vidljivo svih sedam krakova svećnjaka, sa gornjom poprečnom linijom, kao i gornji deo znaka urezanog sa desne strane (Sl. 25. br. 72). Na očuvanom delu donje strane opeke manjim delom su vidljive dve pliće paralelne kanelure.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 103 x 120 mm, debljina 41 mm (T. XXXVIII, 2).

156. Fragment opeke sa očuvanim delom menore

Manji ulomak crvenkasto pečene opeke sa očuvanim delom bočne strane. Na gornjoj strani je, oštrim predmetom, urezana menora na trokrakom postamentu. Levo i iznad postamenta nazire se istrveni urezan znak (Sl. 25. br. 110). Završeci krakova sa leve strane, deo centralnog kraka i krakovi na levoj strani menore su sekundarno oštećeni. Na donjoj strani opeke je otisak neravne peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 89 x 104 mm, debljina 49 mm (T. XXXVIII, 3).

157. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ulomak veće opeke sa očuvanim delom jedne bočne strane. Dobro, svetlocrveno pečena. Na gornjoj, glatkoj strani, oštrim predmetom, plitko je urezana delimično vidljiva menora. Sastoji se od centralnog i po dva kraka sa obe strane. Levo od vidljivog dela urezane menore nazire se plitko urezani znak (Sl. 25. br. 77). Na donjoj strani opeke je otisak neravne, peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 139 x 130 mm, debljina 54 mm (T. XXXVIII, 4).

158. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ulomak veće opeke sa očuvanim delom jedne bočne strane. Intenzivno, tamnocrveno pečena. Na gornjoj, glatkoj strani, sekundarno oštećenoj, oštrim predmetom, plitko je urezan znak menore na nesimetričnom trokrakom postamentu, pored koga su urezana dva znaka (Sl. 25. br. 54, 115). Iznad menore, na levoj polovini, urezan je treći znak (Sl. 25. br. 43). Svih sedam krakova urezanog svećnjaka prelaze gornju poprečnu liniju. Donja strana opeke je priglačana sa delom otiska neravne podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 165 x 95 mm, debljina 56 mm (T. XXXIX, 1).

Lit.: *R. Bunardžić*, Izveštaj, Grada, VIII—IX, str. 49, T. XI, 4.

159. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak prepečene, mrkocrvene opeke sa očuvanim delom bočne strane. Na gornjoj, priglačanoj strani, oštrim predmetom, plitko je urezana menora na trokrakom postamentu pored koga su, na obe strane, plitko urezana dva jedva vidljiva znaka (Sl. 25. br. 50, 79). Donja zona

postamenta i oba znaka su sekundarno oštećena. Krakovi menore ne prelaze gornju poprečnu liniju. Donja strana opeke je mestimično oštećena.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 134 x 87 mm, debljina 51 mm (T. XXXIX, 2).

160. Fragment opeke sa očuvanim delom urezanog postamenta menore

Manji ulomak opeke sa očuvanim delom jedne bočne strane. Dobro, tamnocrveno pečena. Na očuvanom delu sekundarno oštećene gornje strane opeke delimično je vidljiva desna polovina, oštrim predmetom, urezanog trokrakog postamenta menore. Na donjoj strani opeke je otisak neravne podloge sa znatnim slojem malternog premaza.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 134 x 78 mm, debljina 58 mm (T. XXXIX, 3).

161. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak opeke sa očuvanim delom bočne strane. Mrkooker pečena. Na gornjoj, glatkoj strani očuvan je deo, oštrim predmetom, urezane menore (središnji deo desnog spoljnog kraka) pored koje je urezan znak (Sl. 25. br. 5). Na donjoj strani opeke je otisak neravne, peskovite podloge.

Mesto nalaza: Lokalitet »Ciglana«, sektor III, rov 6, objekat 18.

Veličina: 81 x 51 mm, debljina 48 mm (T. XL, 1).

162. Fragment opeke sa očuvanim delom urezanog trokrakog postamenta menore

Manji ulomak opeke sa očuvanim delom jedne bočne strane. Intenzivno okercrvenkasto pečena. Na očuvanom delu gornje, glatke strane, očuvan je deo, oštrim predmetom, urezanog trokrakog postamenta koji se sastoji od tri paralelne linije, nejednake dužine. Na donjoj strani opeke je otisak neravne podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 115 x 58 mm, debljina 53 mm (T. XL, 2).

163. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ugaoni ulomak opeke. Dobro svetlocrveno pečena. Na gornjoj, glatkoj strani, oštrim predmetom, urezana je menora pored koje su urezana dva znaka (Sl. 25. br. 23, 69). Oba znaka i veći deo svećnjaka su

sekundarno oštećeni. Svih sedam krakova menore prelaze gornju poprečnu liniju. Donja strana opeke je neravna i većim delom oštećena. Na očuvanom delu jedne bočne strane očuvan je deo malternog premaza.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 181 x 109 mm, debljina 59 mm (T. XL, 3).

164. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak tanje crvenkastooker pečene opeke. Na gornjoj glatkoj strani, oštrim predmetom, duboko je urezana menora na trokrakom postamentu, pored koga su na obe strane urezana dva znaka (Sl. 25. br. 29, 109). Svih sedam krakova svećnjaka prelaze gornju, poprečnu liniju. Kraci menore i deo postamenta su sekundarno oštećeni. Donja strana opeke je delimično priglašana.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 154 x 90 mm, debljina 37 mm (T. XLI, 1).

165. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak crveno pečene opeke. Na gornjoj, priglašanoj strani, upravno na očuvani deo ivice opeke, oštrim predmetom, urezana je menora na trokrakom postamentu, sa čije desne strane je urezan jedva vidljiv znak (Sl. 25. br. 15). Svih sedam krakova menore delomično prelaze gornju, poprečno urezanu liniju. Donja strana opeke je većim delom uništena.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 190 x 108 mm, debljina 54 mm (T. XLI, 2).

166. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak veće opeke sa očuvanim delom jedne bočne strane. Dobro, svetlocrveno pečena. Na gornjoj strani opeke vidljiv je deo, oštrim predmetom, urezane menore. Svi kraci svećnjaka prelaze gornju, poprečnu liniju. Na donjoj strani opeke je otisak neravne, peskovite podloge sa ostacima malternog premaza koji se u većoj meri očuvao i na gornjoj strani, neposredno iznad urezanog znaka menore.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 174 x 96 mm, debljina 53 mm (T. XLI, 3).

167. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak oker i crvenkasto pečene opeke. Na očuvanom delu gornje, glatke strane opeke, vidljiva su delimično dva

krajnja kraka i deo poprečne linije menore, urezane oštrim predmetom. Delimično je vidljiva i urezana linija trokrakog postamenta. Sa desne strane urezanih i očuvanih krakova svećnjaka, delimično je vidljiv plitko urezani i nedefinisani znak. Donja strana opeke je neravna i delimično oštećena.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 113 x 113 mm, debljina 49 mm (T. XLII, 1).

168. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak dobro pečene, svetlocrvenkaste opeke. Na očuvanom delu gornje priglačane strane opeke vidljiv je deo, oštrim predmetom, urezane menore na trokrakom postamentu, pored koga su, na nejednakoj visini, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 55, 78). Kraci menore, gornja poprečna linija i delovi oba znaka su sekundarno oštećeni. Na donjoj strani opeke je otisak neravne podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 107 x 106 mm, debljina 33 mm (T. XLII, 2).

169. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak opeke. Dobro, svetlomrko pečena. Na očuvanom delu gornje, glatke površine, vidljiv je deo, oštrim predmetom, urezane menore na trokrakom postamentu pored koga su, na različitim visinama, urezana dva znaka (Sl. 25. br. 6, 60). Znak levo od menore samo se delimično vidi. Završeci krakova i gornja poprečna linija su sekundarno oštećeni. Na donjoj strani opeke je otisak neravne, peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 112 x 110 mm, debljina 42 mm (T. XLII, 3).

170. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ulomak opeke. Dobro, svetlocrveno pečena. Na očuvanom delu gornje, glatke strane, vidljiv je deo, oštrim predmetom, urezane menore na postamentu, koji počinje odmah ispod prvog para krakova svećnjaka. Očuvani krakovi menore prelaze gornju poprečnu liniju. Levo od svećnjaka urezan je znak (Sl. 25. br. 58). Na donjoj strani opeke je otisak neravne podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 135 x 148 mm, debljina 42 mm (T. XLII, 4).

171. Fragment opeke sa urezanim znakom

Manji ulomak opeke sa neznatno očuvanom gornjom površinom na kojoj je, oštrim predmetom, urezan znak u

obliku izokrenutog i udvojenog latinskog slova »L«
(Sl. 25. br. 11). Dobro, crveno pečena. Sekundarno oštećena.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 64 x 88 mm, očuvana debljina 44 mm (T. XLIII, 1).

172. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ugaoni ulomak opeke sa delom očuvane gornje, priglačane površine. Dobro, svetlocrveno pečena. Na očuvanom delu gornje strane opeke, oštirim predmetom, plitko je urezana menora na trokrakom postamentu. Kraći urezanog svećnjaka delimično prelaze gornju poprečnu liniju. Donja strana opeke je ravna sa otiskom peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 78 x 142 mm, debljina 47 mm (T. XLIII, 2).

173. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Ulomak opeke sa očuvanim manjim delom bočne strane. Mrkocrvenkasto pečena. Sekundarno oštećena. Na očuvanom delu gornje, glatke strane vidljiv je, oštirim predmetom, urezan dvokraki postament menore sa očuvanim delom srednjeg i desnog spoljnog kraka svećnjaka. Pored postamenta na obe strane urezana su dva znaka, na različitoj visini, od kojih se znak na desnoj strani samo delimično vidi (Sl. 25. br. 94). Na donjoj strani je otisak neravne peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 112 x 78 mm, debljina 40 mm (T. XLIII, 3).

174. Fragment opeke sa delom urezanog trokrakog postamenta menore

Manji ulomak crvenkasto pečene opeke, sa sekundarno znatno oštećenom površinom. Na očuvanom delu gornje, glatke strane opeke, oštirim predmetom, urezan je neznatno vidljiv deo trokrakog postamenta menore. Na donjoj strani opeke je otisak neravne, peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 103 x 78 mm, debljina 50 mm (T. XLIII, 4).

175. Fragment opeke sa urezanim znakom menore

Manji ulomak opeke. Dobro, svetlocrvenkasto pečena. Na očuvanom delu gornje površine opeke, oštirim predmetom, plitko je urezan trokraki postament menore pored koga

su urezana dva znaka (Sl. 25. br. 34, 97) i deo središnjeg kraka svećnjaka. Sekundarno oštećena.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 78 x 63 mm očuvana debljina opeke 48 mm (T. XLIV, 1).

176. Fragment opeke sa očuvanim delom postamenta menore

Manji ulomak crvenkasto pečene opeke. Na očuvanom delu gornje, glatke strane delimično su vidljiva dva od tri, oštrim predmetom, urezana kraka postamenta menore pored koga je, sa desne strane, manjim delom vidljiv donji deo znaka (Sl. 25. br. 71). Donja strana opeke je potpuno uništena.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 103 x 103 mm, očuvana debljina 46 mm (T. XLIV, 2).

177. Fragment opeke sa urezanim znakom i delom postamenta

Manji ulomak crvenkasto pečene opeke sa očuvanim delom bočne strane. Na gornjoj, glatkoj strani, oštrim predmetom, urezan je znak (Sl. 25. br. 87) pored čije se desne strane nalazi urez koji, najverovatnije, predstavlja levu polovinu trokrakog postamenta. Veći deo gornje površine opeke sekundarno je oštećen. Na donjoj strani je otisak peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 102 x 105 mm, debljina 52 mm (T. XLIV, 3).

178. Fragment opeke sa urezanim znakom i postamentom menore

Manji ulomak opeke. Dobro, svetlooker pečena. Sekundarno znatno oštećena. Na očuvanom delu gornje, glatke strane vidljiv je, oštrim predmetom, urezani deo postamenta menore pored koga se, sa desne strane, nalazi plitko urezan i znak (Sl. 25. br. 52). Na donjoj strani opeke očuvan je deo otiska ravne peskovite podloge.

Mesto nalaza: Uništeni deo nekropole.

Veličina: 44 x 83 mm, debljina 53 mm (T. XLIV, 4).

This Catalogue offers a summarized description of 178 objects and groups of objects selected from about 3000 recovered in the course of excavations at the necropolis.

In addition, the Catalogue offers detailed description of four grave units in which brick fragments with engraved Menorah Symbol were found *in situ* together with other finds although of limited value if compared with most of the other researched graves at the necropolis.

In specific cases objects of the same category appear more than once. This is particularly so with regard to the great, as yet partly unpublished, collection of brick fragments with engraved Jewish symbols coming from the ruined part of the necropolis (Catal. Nos 106—178).

In view of both the importance of the find as a whole and the theme of the exhibition we considered it desirable to present all the brick fragments found so far, the degree of their preservation notwithstanding. Abbreviations: h — height; Ro — diameter of pot's rim; Rd — diameter of pot's bottom.

Cat. No.:

1. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
2. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
3. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
4. **Pot**
5. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
6. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
7. **Pot**
8. **Buckle**
9. **Knife**
10. **ץoy**
11. **Animal's Bone**

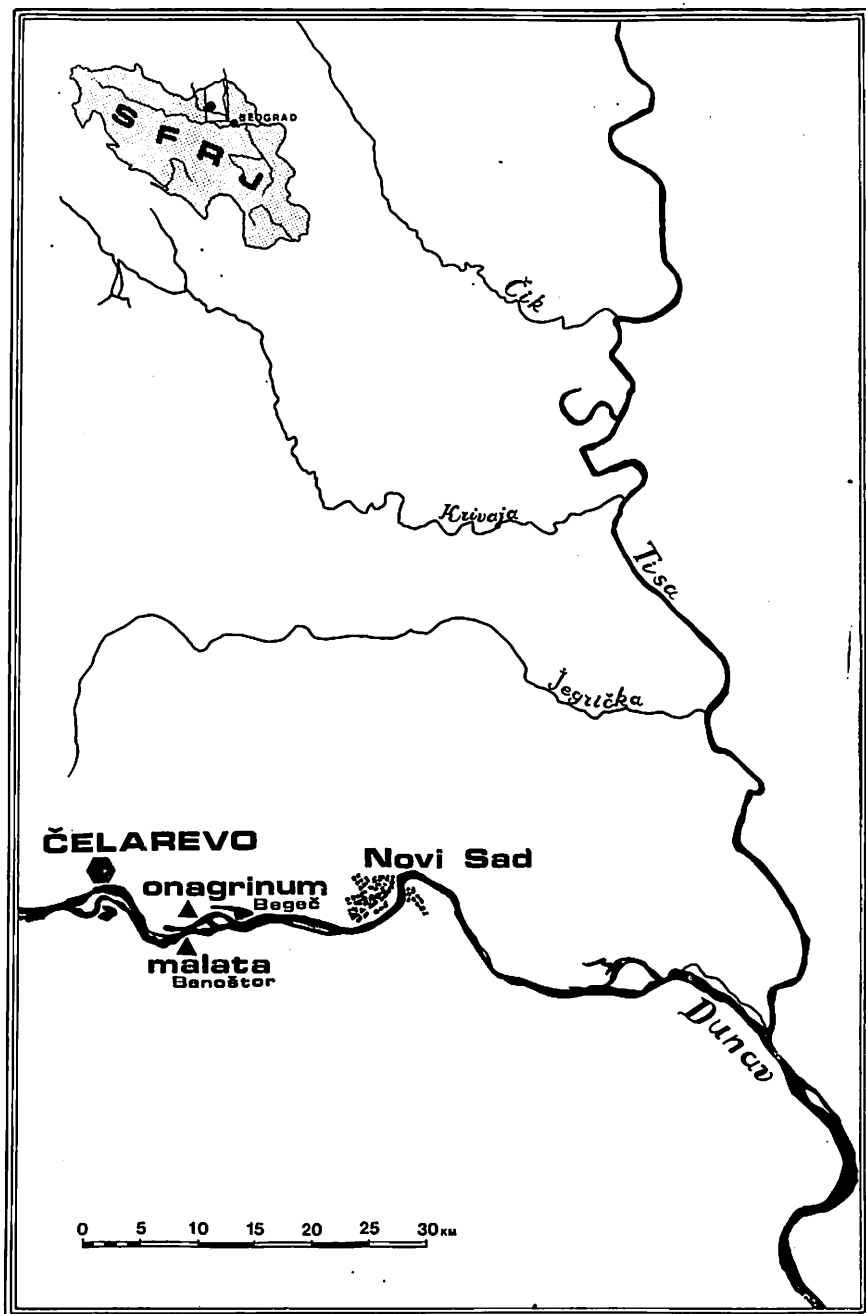
12. **Striped Coffin Clamps**
13. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
14. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
15. **Pot**
16. **Vessel — Flask**
17. **Vessel — Flask**
18. **Vessel — Flask**
19. **Vessel — Flask**
20. **Vessel — Flask**
21. **Vessel — Flask**
22. **Jug**
23. **Jug**
24. **Jug**
25. **Jug**
26. **Jug**
27. **Pitcher**
28. **Vessel**
29. **Vessel with spoût**
30. **Pot**
31. **Pot**
32. **Pot**
33. **Pot**
34. **Pot**
35. **Pot**
36. **Pot**
37. **Pot**
38. **Pot**
39. **Pot**
40. **Large Strap-End**
41. **Small Strap-End**
42. **Knife Holder (Propeller-Shaped Mount)**
43. **Belt Clamping Mounts**
44. **Ornamental Double Belt Mounts**
45. **Belt Buckle**
46. **Belt Loop**
47. **Strap Mounts**
48. **Knife**
49. **Large Strap-End**
50. **Small Strap-End**
51. **Belt Clasp**
52. **Heart-Shaped Belt Mounts**
53. **Knife Holder (Propeller-Shaped Mount)**
54. **Double Belt Mounts**

55. **Belt Mounts**
56. **Strap Mounts**
57. **Large Strap-End**
58. **Large Strap-End**
59. **Large Strap-End**
60. **Large Strap-End**
61. **Large Strap-End**
62. **Large Strap-End**
63. **Large Strap-End**
64. **Large Strap-End**
65. **Small Strap-End**
66. **Knife Holder (Propeller-Shaped Mount)**
67. **Double Belt Mounts**
68. **Knife Holder (Propeller-Shaped Mount)**
69. **Knife Holder (Propeller-Shaped Mount)**
70. **Knife Holder (Propeller-Shaped Mount)**
71. **Belt Clasp**
72. **Belt Clasp**
73. **Strap Guider**
74. **Pair of Earrings**
75. **Earring**
76. **Earring**
77. **Earring**
78. **Metal Clasp**
79. **Pair of Earrings**
80. **Necklace**
81. **Necklace**
82. **Needle Case**
83. **Needle Case**
84. **Needle**
85. **Clothing Button**
86. **Spindle-Whirl**
87. **Spindle-Whirl**
88. **Bracteate**
89. **Golden Bracteate**
90. **Golden Bracteate**
91. **Headstall Mount (Phalera) with Representation of Falcon's Head**
92. **Headstall Mount (Phalera) with Representation of Wild Boar's Head**
93. **Horse Headstall Mount (Phalera)**
94. **Headstall Strap-End Mounts**
95. **Pyramid-Shaped Headstall Mounts**
96. **Clasp**

97. **Strap-End's Guider**
98. **Strap-End**
99. **Hemisferic Headstall Mounts**
100. **Headstall Buckle**
101. **Snaffle Bit**
102. **Stirrup**
103. **Stirrup**
104. **Sickle**
105. **Goldsmith Pincers**
106. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
107. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
108. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
109. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
110. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
111. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
112. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
113. **Brick Fragment with Engraved Nine-Branched Candelabrum**
114. **Brick Fragment with Engraved Nine-Branched Candelabrum**
115. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
116. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
117. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
118. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
119. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
120. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
121. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
122. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
123. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
124. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
125. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
126. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
127. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
128. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
129. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
130. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
131. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
132. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
133. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
134. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
135. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
136. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
137. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
138. **Brick Fragment with Engraved Menorah**

139. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
140. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
141. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
142. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
143. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
144. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
145. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
146. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
147. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
148. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
149. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
150. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
151. **Brick Fragment with Engraved Nine-Branched Candelabrum**
152. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
153. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
154. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
155. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
156. **Brick Fragment with Part of Menorah Preserved**
157. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
158. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
159. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
160. **Brick Fragment with Part of Engraved Menorah Base**
161. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
162. **Brick Fragment with Part of Menorah Three-Branched Base**
163. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
164. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
165. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
166. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
167. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
168. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
169. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
170. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
171. **Brick Fragment with Engraved Symbol**
172. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
173. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
174. **Brick Fragment with Part of Engraved Menorah's Three-Branched Base Preserved**
175. **Brick Fragment with Engraved Menorah**
176. **Brick Fragment with Part of Menorah's Base Preserved**
177. **Brick Fragment with Engraved Symbol and Base's Part**
178. **Brick Fragment with Engraved Symbol and Menorah's Base**

ILUSTRACIJE
FIGURES

Sl. 1 — Fig. 1

Sl. 2 — Fig. 2

Sl. 3 — Fig. 3

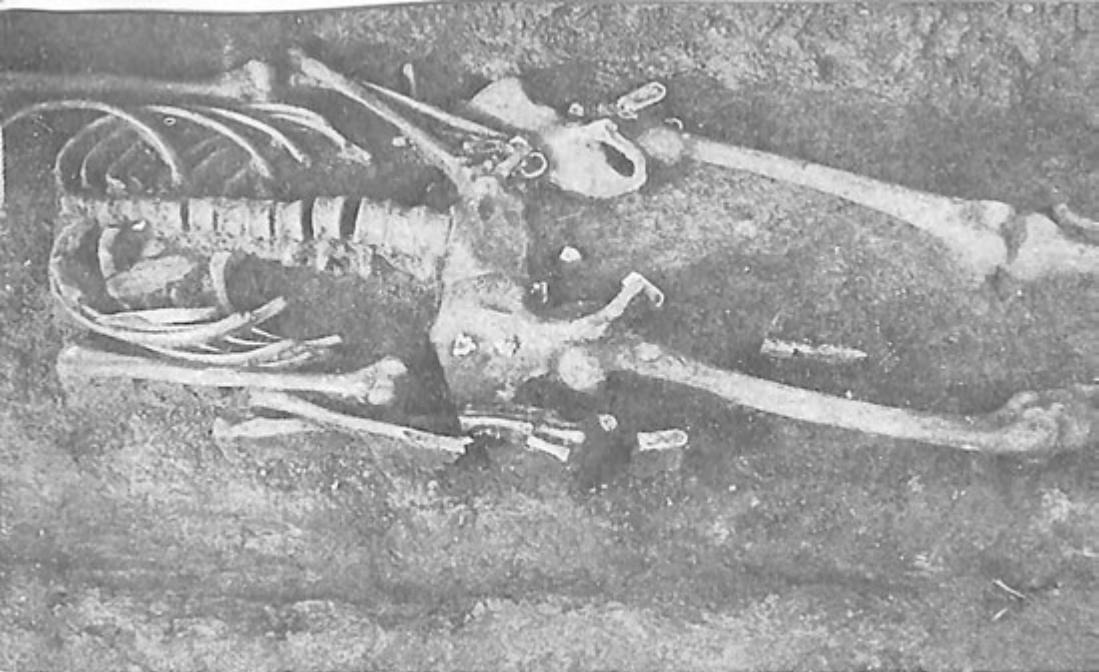
Sl. 4 — Fig. 4

Sl. 5 — Fig. 5

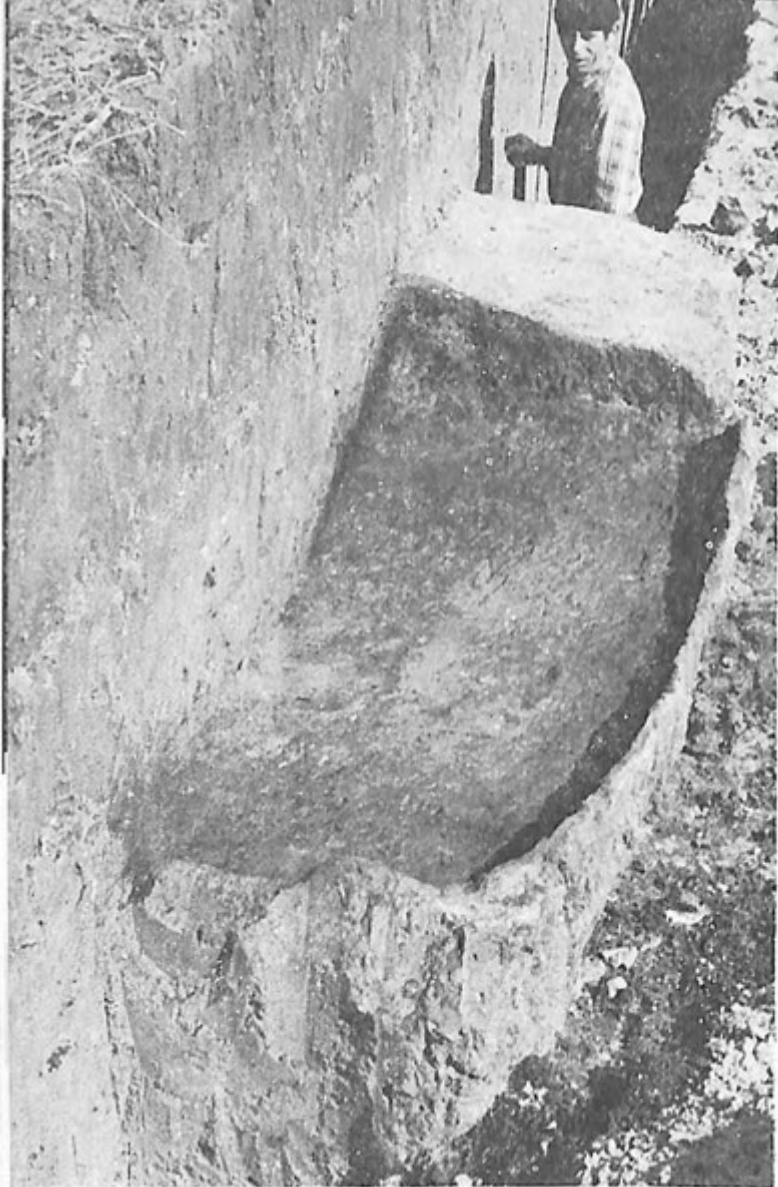
Sl. 6 — Fig. 6

Sl. 7 — Fig. 7

Sl. 8 — Fig. 8

Sl. 9 — Fig. 9

Sl. 10 — Fig. 10

Sl. 11 — Fig. 11

Sl. 12 — Fig. 12

Sl. 13 — Fig. 13

Sl. 14 — Fig. 14

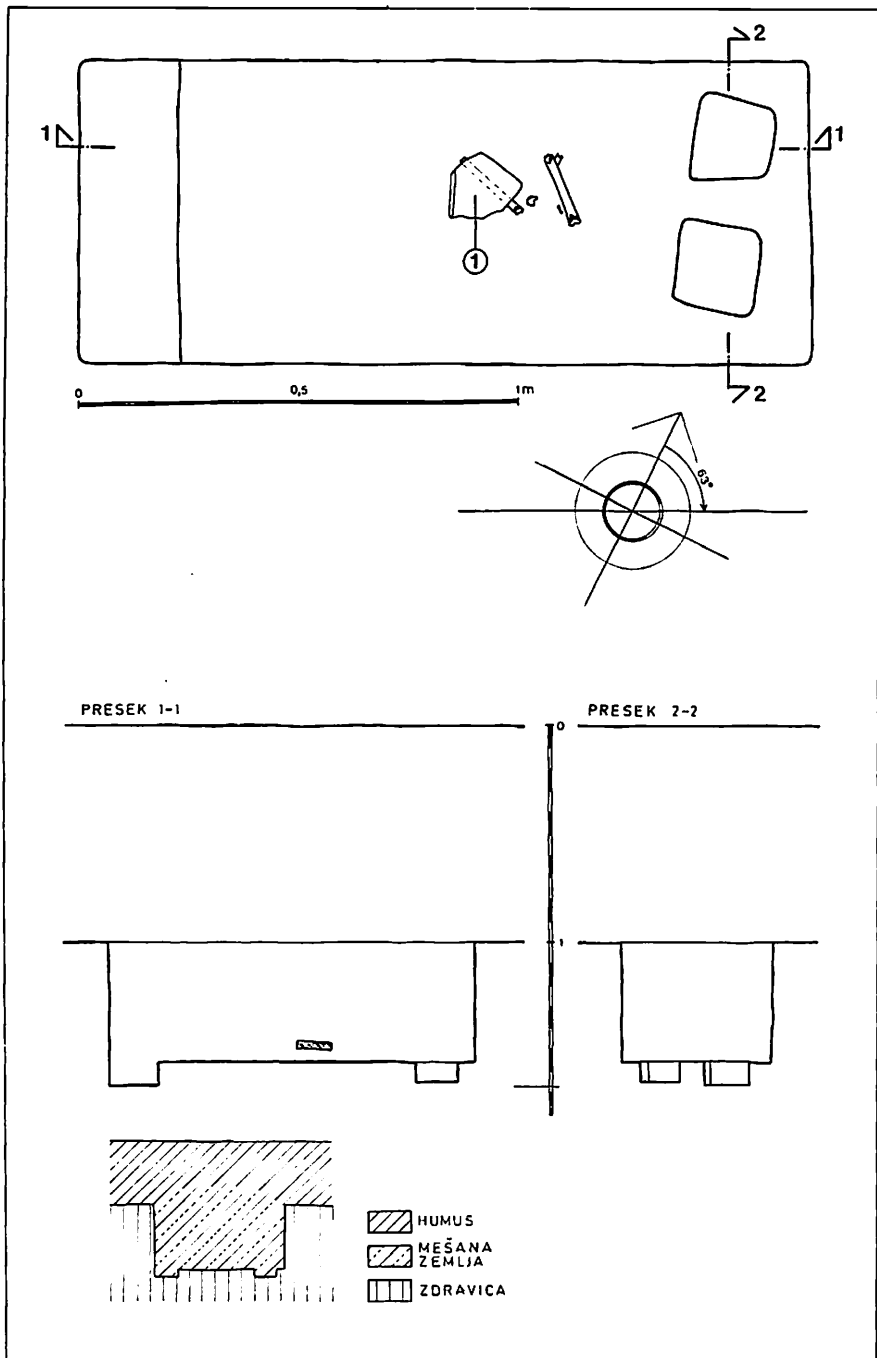

Sl. 15 — Fig. 15

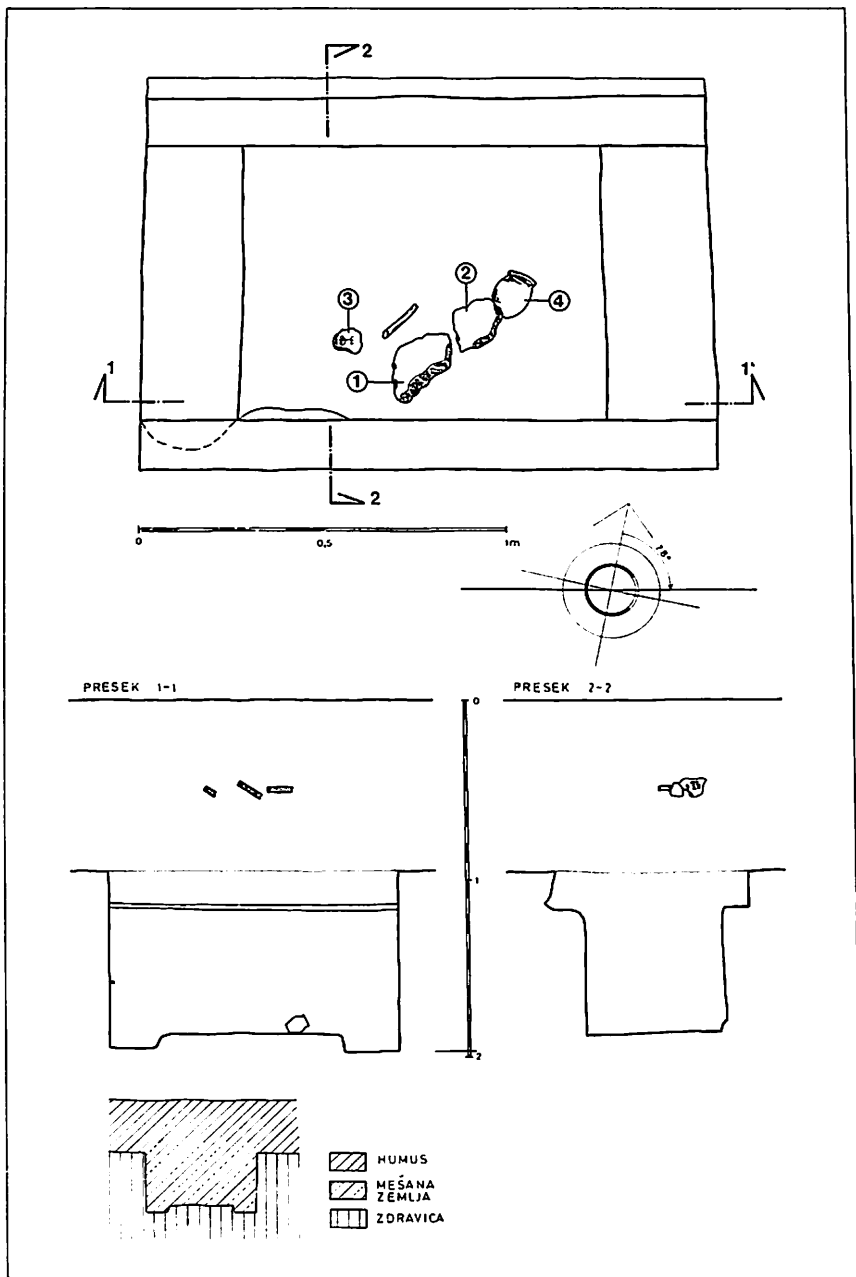
Sl. 16 — Fig. 16

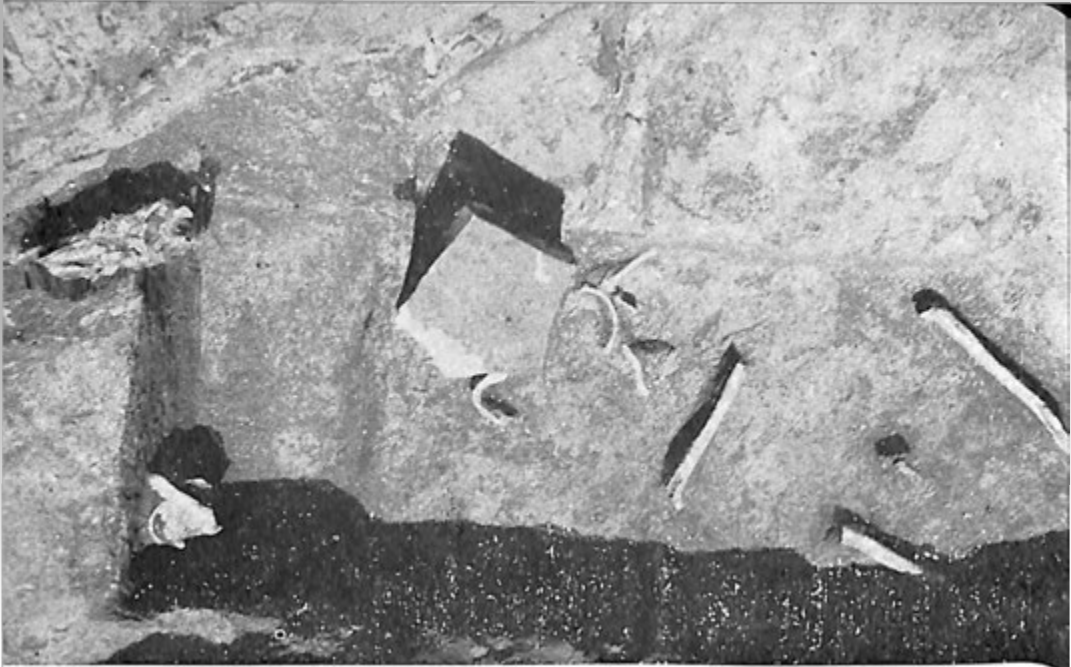
Sl. 17 — Fig. 17

Sl. 18 — Fig. 18

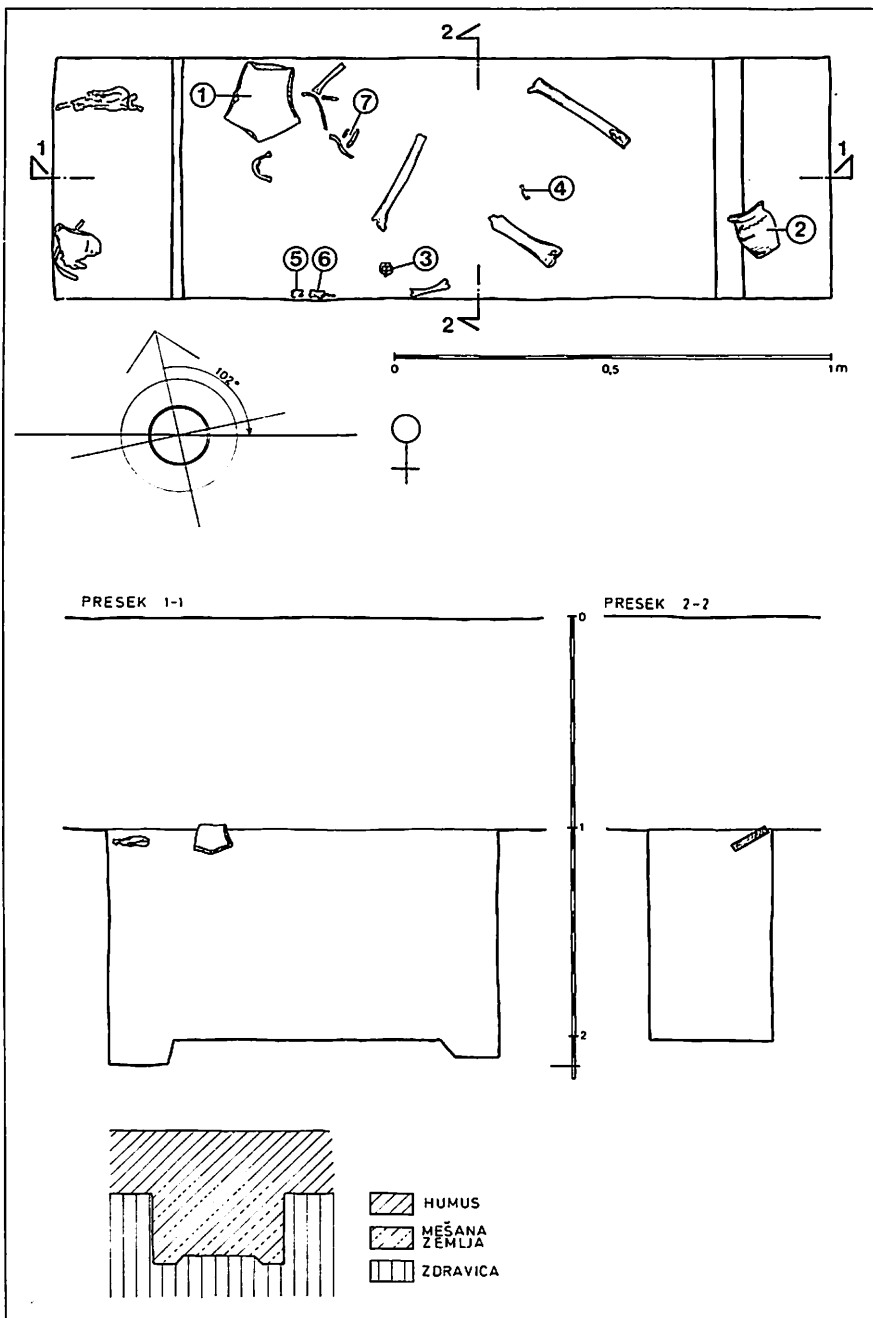
Sl. 19 — Fig. 19

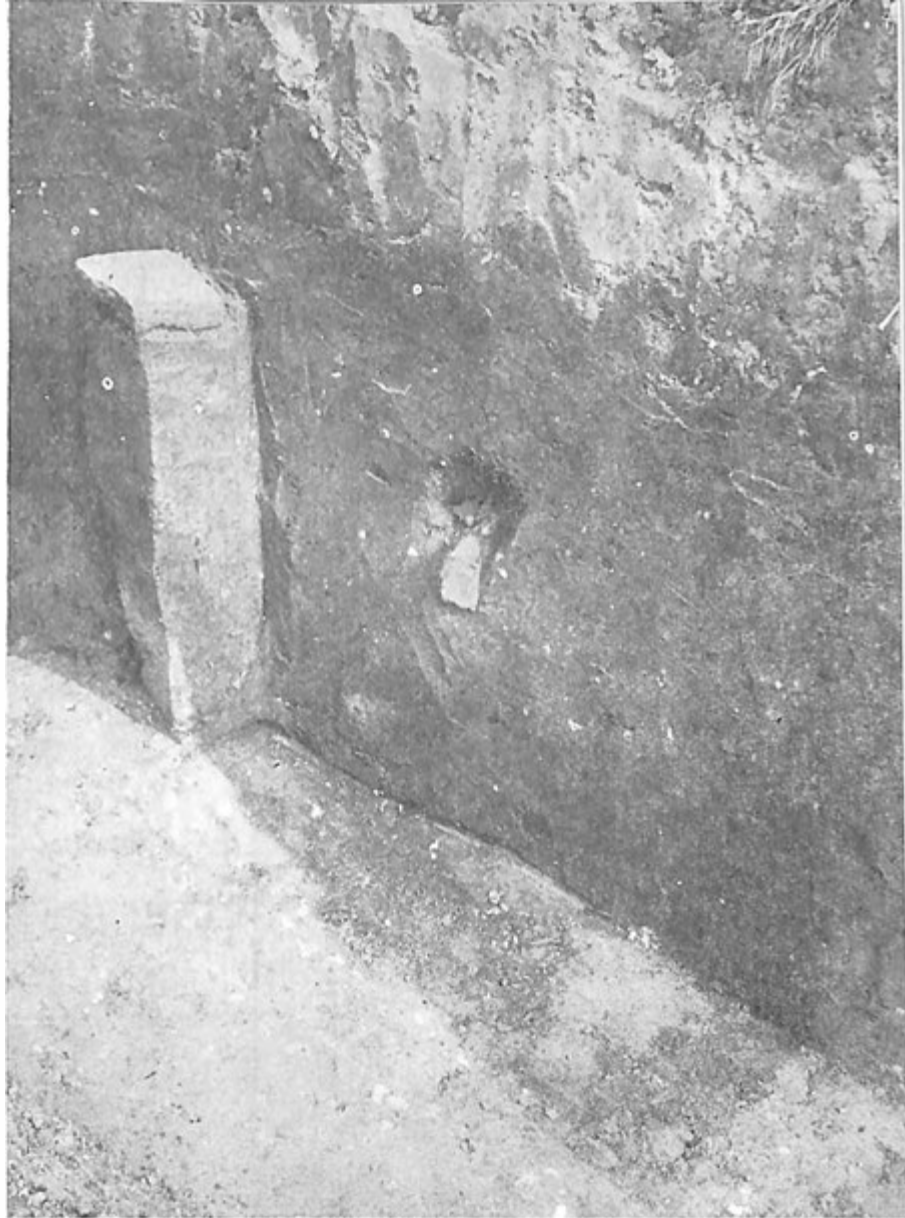
SI. 21 — Fig. 21

SI. 20 — Fig. 20

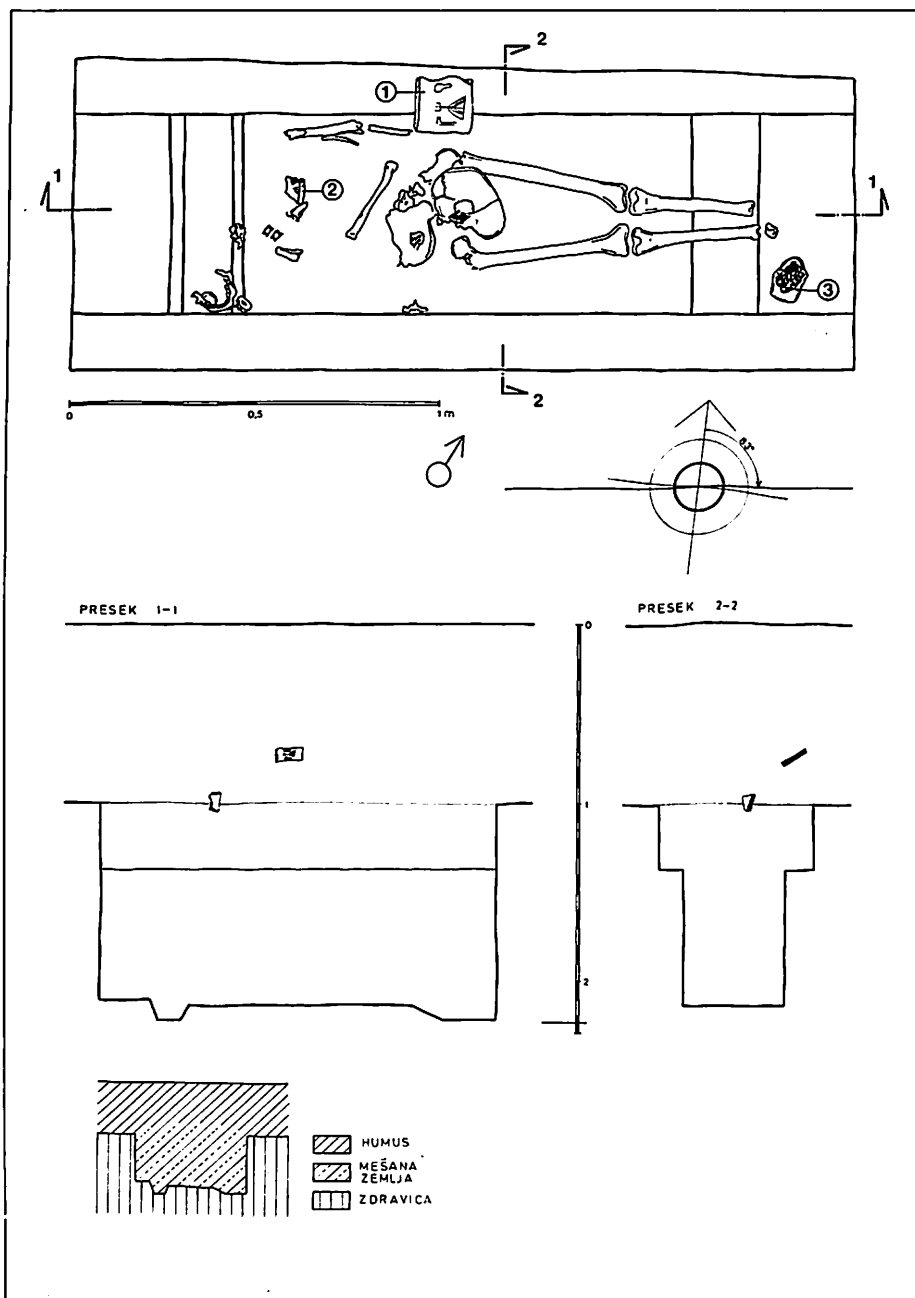

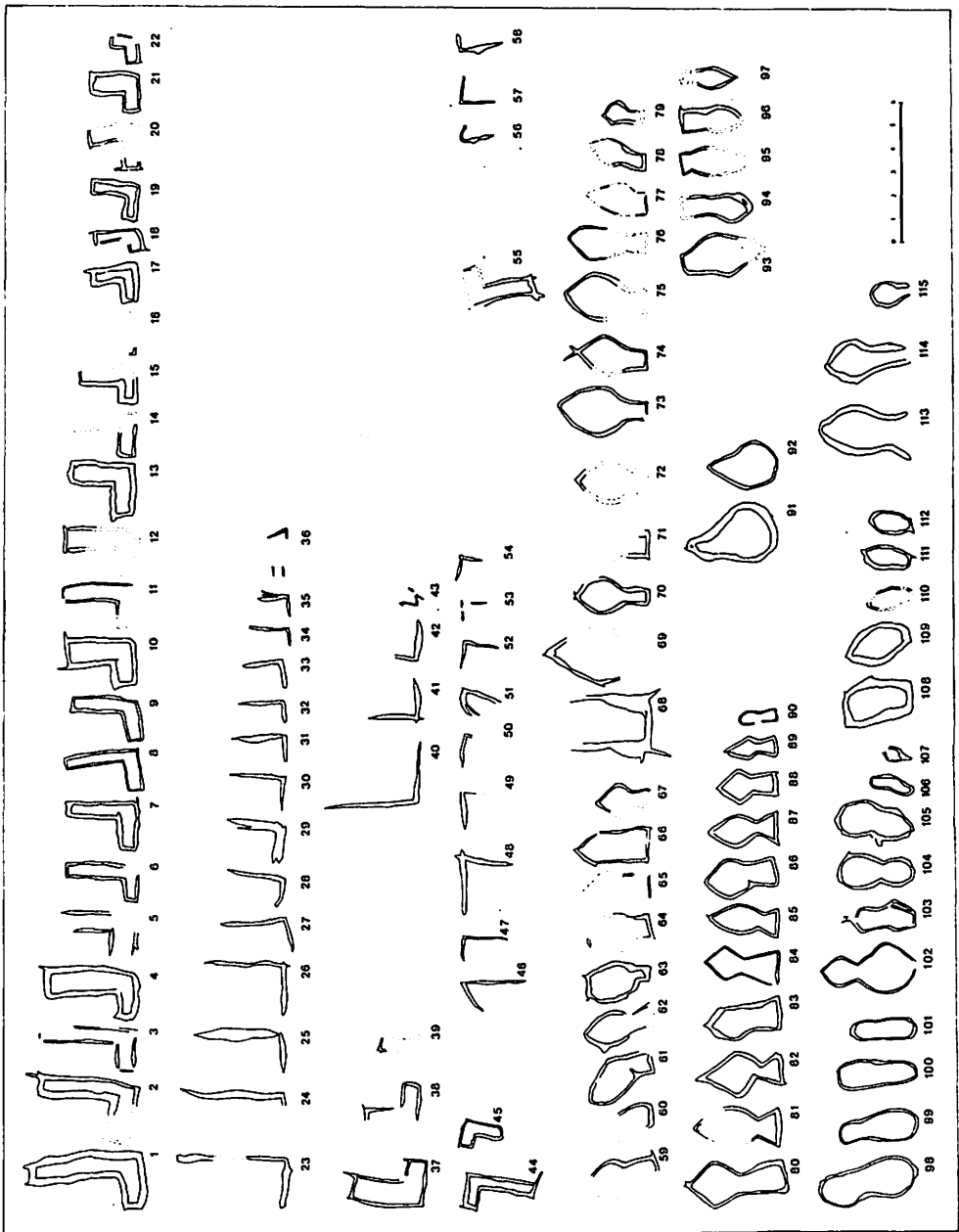
Sl. 22 — Fig. 22

Sl. 23 — Fig. 23

Sl. 24 — Fig. 24

Sl. 25 — Fig. 25

**TABLE
PLATES**

Kat. br. 1—3 — Cat. № 1—3

Kat. br. 4—7 — Cat. № 4—7

Kat. br. 13—16 — Cat. № 13—16

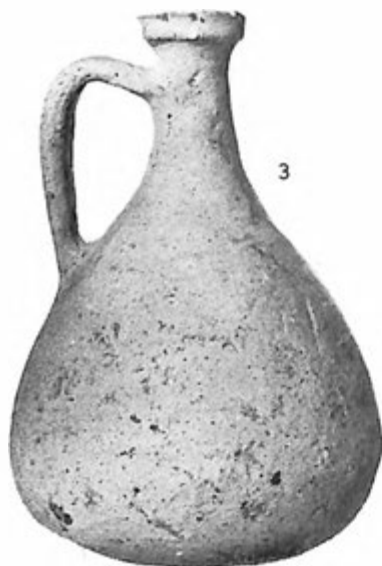

Kat. br. 17—20 — Cat. № 17—20

Kat. br. 21—24 — Cat. № 21—24

Kat. br. 25—28 — Cat. № 25—28

Kat. br. 29—32 — Cat. № 29—32

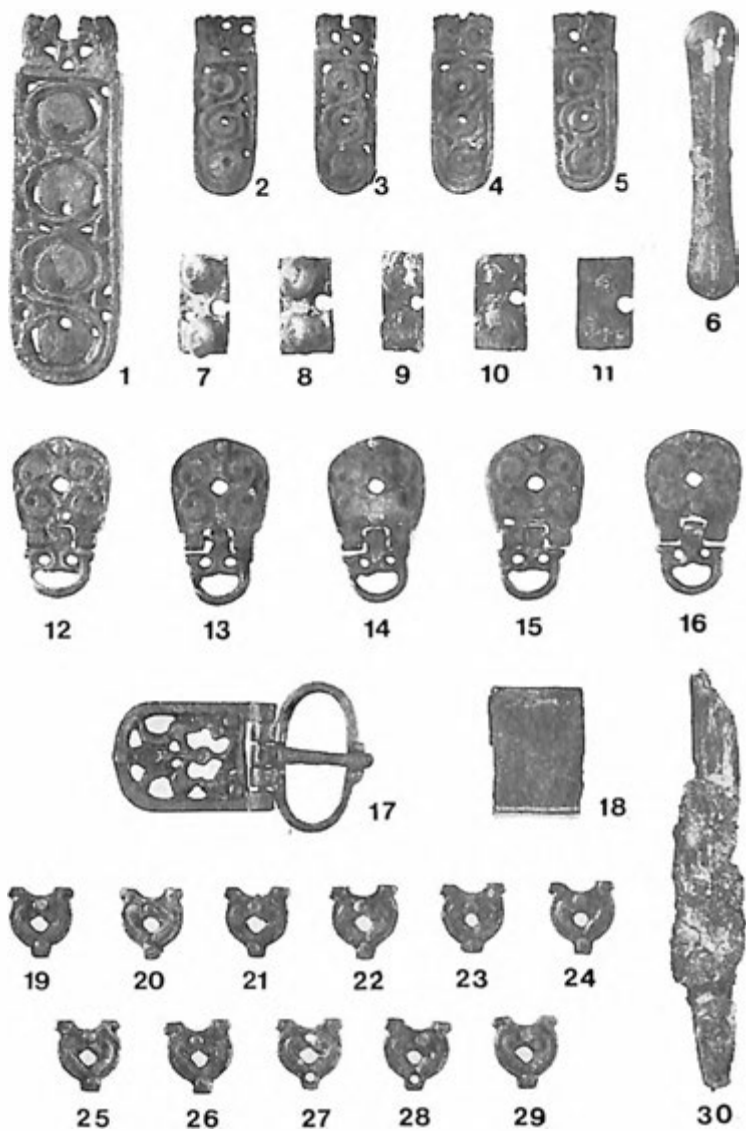

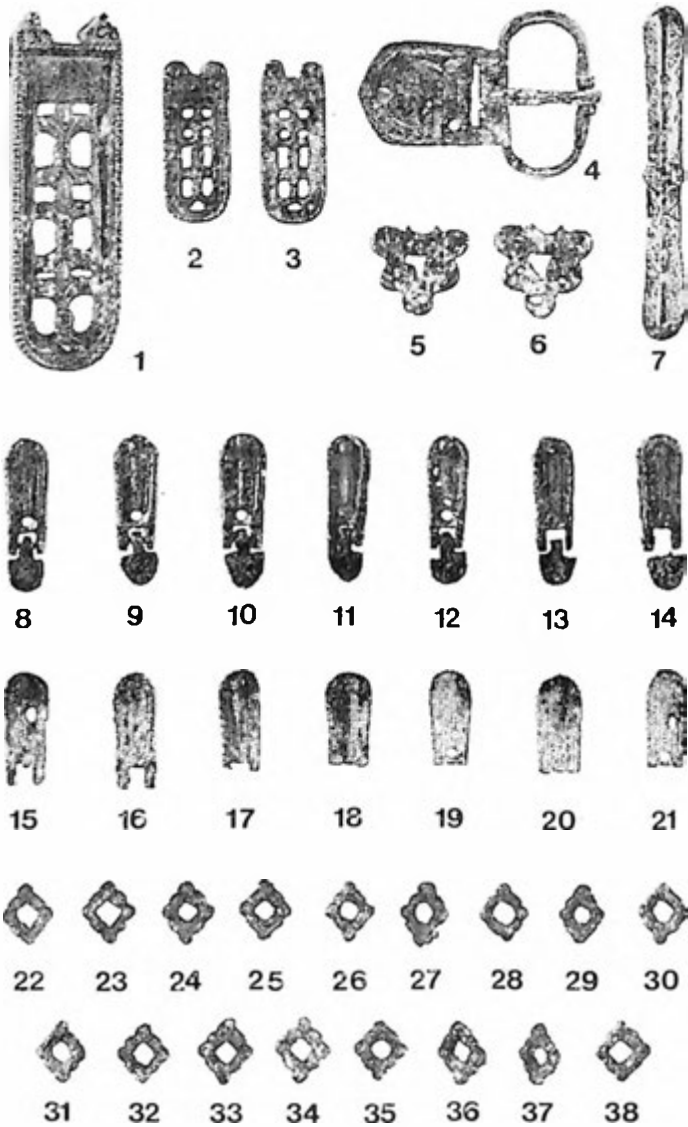

Kat. br. 33—36 — Cat. № 33—36

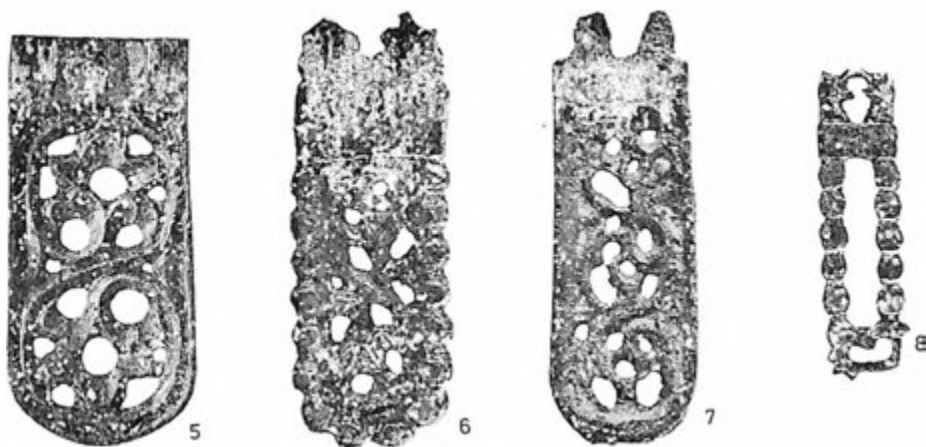

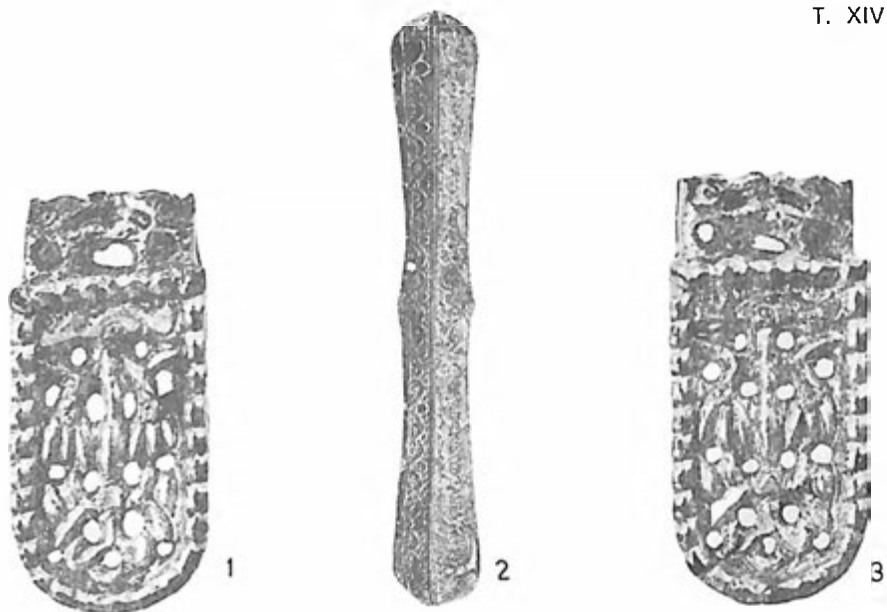
Kat. br. 49—56 — Cat. № 49—56

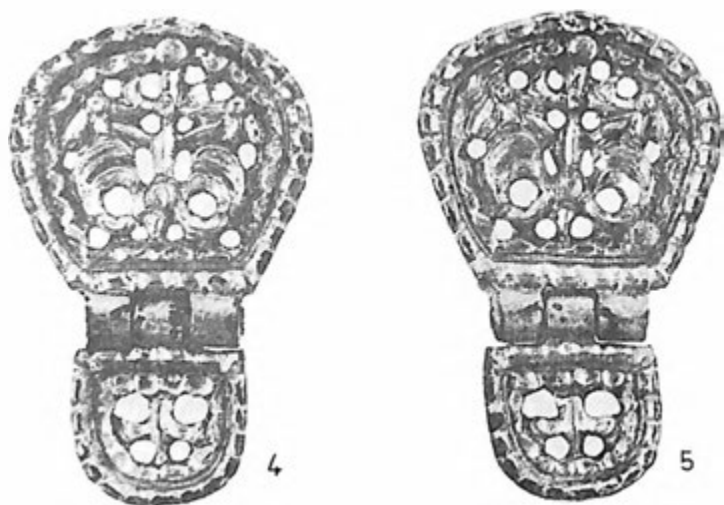
Kat. br. 57—60 — Cat. № 57—60

Kat. br. 61—64 — Cat. № 61—64

Kat. br. 65—67 — Cat. № 65—67

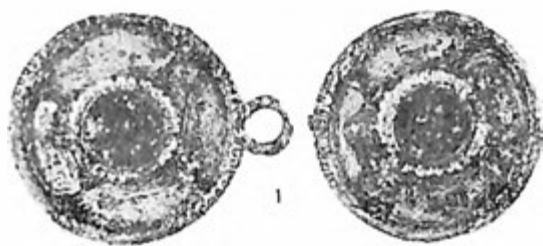

Kat. br. 68—73 — Cat. № 68—73

Kat. br. 78 — Cat. № 78

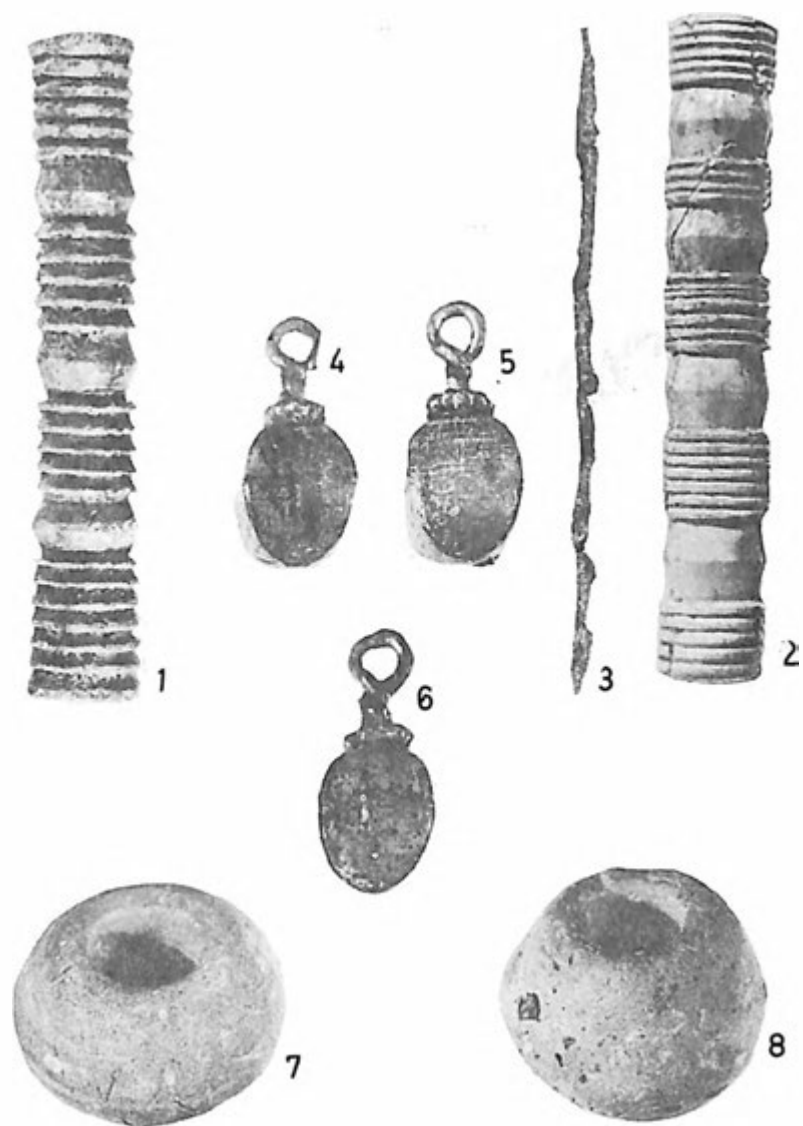

Kat. br. 80 — Cat. № 80

Kat. br. 81 — Cat. № 31

1

Kat. br. 82—87 — Cat. № 82—87

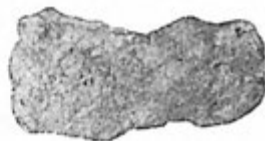
1A

1B

2

3

Kat. br. 88—90 — Cat. № 88—90

Kat. br. 91—92 — Cat. № 91—92

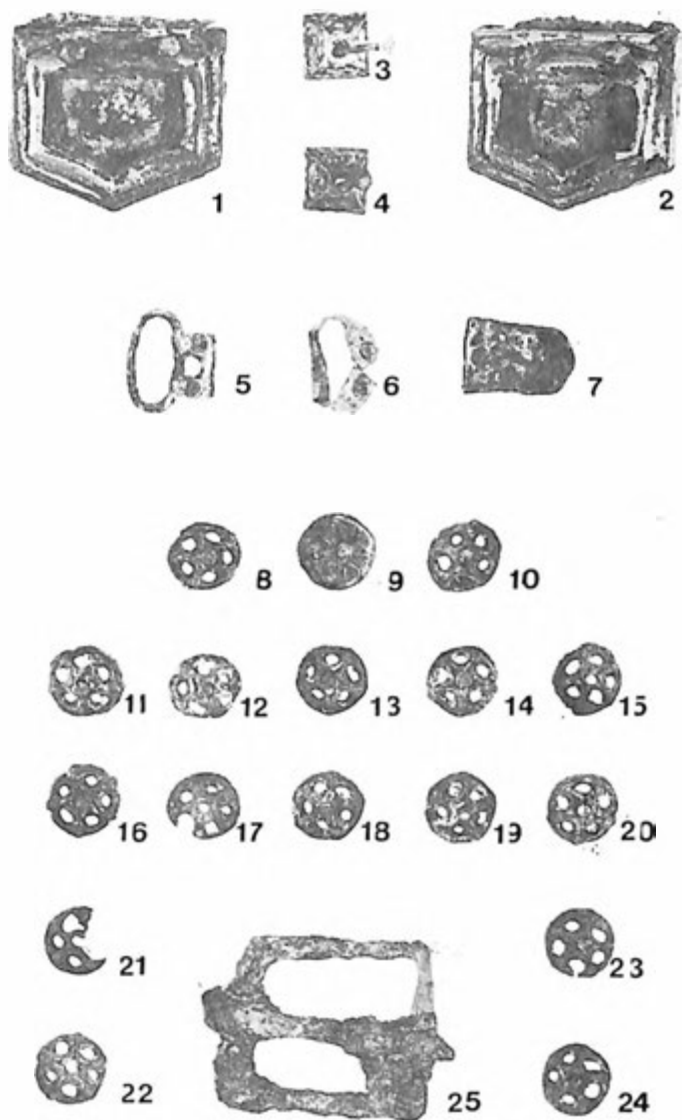

1

Kat. br. 93 — Cat. № 93

2

Kat. br. 94—100 — Cat. № 94—100

Kat. br. 101—105 — Cat. № 101—105

Kat. br. 106—107, 109 — Cat. No 106—107, 109

1

Kat. br. 108 — Cat. № 108

2

Kat. br. 111 — Cat. № 111

3

Kat. br. 113 — Cat. № 113

4

Kat. br. 115 — Cat. № 115

1

Kat. br. 110 — Cat. № 110

2

Kat. br. 112 — Cat. № 112

Kat. br. 114 — Cat. № 114

Kat. br. 116 — Cat. № 116

Kat. br. 119 — Cat. № 119

Kat. br. 117 — Cat. № 117

Kat. br. 118 — Cat. № 118

Kat. br. 123 — Cat. № 123

Kat. br. 124 — Cat. № 124

1

Kat. br. 120 — Cat. № 120

2

Kat. br. 121 — Cat. № 121

3

Kat. br. 122 — Cat. № 122

4

Kat. br. 125 — Cat. № 125

Kat. br. 126—129 — Cat. № 126—129

Kat. br. 130 — Cat. № 130

Kat. br. 131 — Cat. № 131

Kat. br. 132 — Cat. № 132

Kat. br. 135 — Cat. № 135

Kat. br. 133 — Cat. № 133

Kat. br. 134 — Cat. № 134

Kat. br. 136 — Cat. № 136

Kat. br. 137 — Cat. № 137

Kat. br. 138—141 — Cat. № 138—141

Kat. br. 142—145 — Cat. № 142—145

Kat .br. 146—149 — Cat. № 146—149

Kat. br. 150—153 — Cat. № 150—153

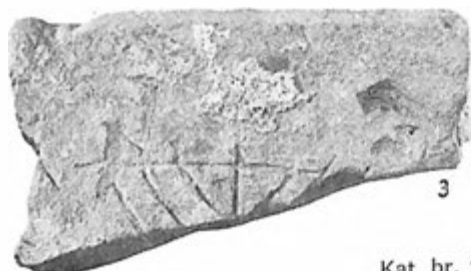
Kat. br. 154—157 — Cat. № 154—157

Kat. br. 158—160 — Cat. № 158—160

Kat. br. 161—163 — Cat. № 161—163

Kat. br. 164—166 — Cat. № 164—166

Kat. br. 167—170 — Cat. № 167—170

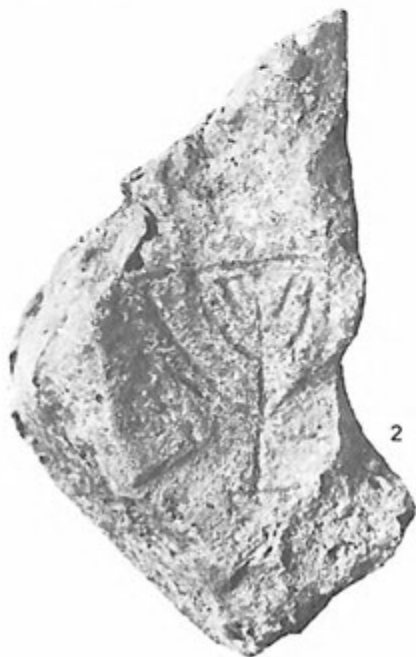

1

Kat. br. 171—174 — Cat. № 171—174

3

2

4

Kat. br. 175—178 — Cat. № 175—178

